

SAMMENDRAG

Denne masteroppgaven er en annotert oversettelse til serbisk av seks Alf Prøysens fortellinger om Teskjekjerringa. Formålet med oppgaven er å se på hva de største utfordringene er når man oversetter de kulturspesifikke elementene i et litterært verk for barn til serbisk språk, og hva gode løsninger på dem kan være. Denne problemstillingen utforsket jeg både gjennom praktisk oversettelse, analyse og drøfting av mine egne oversettelsesvalg. Oversettelsen er akkompagnert av en detaljert kommentar som befinner seg i fotnoter, som er en tradisjonell form for annotert oversettelse. Kommentaren innebærer analyse av aspekter ved kildeteksten og begrunnelse for hvilke løsninger jeg har brukt for bestemte typer oversettelsesproblemer. Jeg brukte Franco Aixelás strategimodell for å vise mønstre i min egen oversettelsesatferd. Etter en kvantitativ analyse av strategier jeg har brukt, drøfter jeg resultatene, og konkluderer med at jeg har etterstrebet en målpråksorientert oversettelse av kulturspesifikke elementer. Jeg evaluerer oppgavens metode som et nyttig metakognitivt hjelpemiddel for oversettere for få bedre innsikt i sin egen oversettelsesatferd.

ABSTRACT

This master thesis is an annotated translation of six Alf Prøysen's stories about Mrs. Pepperpot into Serbian. The purpose of the assignment is to look at what the greatest challenges are when translating the cultural-specific elements of a literary work for children into Serbian language and what good solutions to them may be. I investigated this issue through practical translation, analysis and discussion of my own translational choices. The translation is accompanied by detailed comments contained in footnotes, which is a traditional form in annotated translation. The comments contain analyses of aspects of the source text and the reasons behind the solutions I have used for certain types of translation problems. I used Franco Aixela's strategy model to show patterns in my own translation behavior. Following a quantitative analysis of strategies, I have used, I discuss the results, concluding that I have strived for a target-oriented translation of cultural-specific elements. I evaluated the method used in the thesis as a useful metacognitive tool for translators in order to gain insight into their own translation behavior.

FORORD

Det er flere personer som fortjener en stor takk i forbindelse med denne masteroppgaven. Først og fremst vil jeg takke den fantastiske veilederen min, Annjo Klungervik Greenall. Tusen takk for en kyndig veiledning, og god og konstruktiv tilbakemelding. Takk for at du har vist meg veien til den vidunderlige oversettelsesverden. Du hjalp meg til å være mer bevisst på min egen forståelse av forholdet mellom den norske og serbiske språklige og kulturelle verdenen.

Brit Mæhlum fortjener en stor takk for faglig støtte, og for at hun har alltid vært tilgjengelig og behjelpelig for alt jeg trengte i hele masterløpet mitt, og en takk til alle ved Institutt for språk og litteratur for deres imøtekommelse, og for en verdifull og lærerik studietid.

Tusen takk Robert, for din bestandig støtte, tålmodighet og for at du tror på meg og det jeg gjør.

Jeg vil også rette en spesiell takk til Per Randgaard for å ha interessert meg for Alf Prøysens verden, oppfordret og hjulpet meg i forbindelse med masterstudie. Dette setter jeg stor pris på.

En stor takk til Cathrine Hole for korrekturlesning, og til Vera Samardžija og Jelena Stanković for hjelp, inspirasjon og gode innspill i forbindelse med serbisk oversettelse. Takk til min familie og venner i Serbia for store mengder motivasjon når jeg har trengt det.

Trondheim, vår 2018

Ivana Ilić

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1: Innledning.....	1
1. Valg av oppgave.....	1
2. Problemstilling	3
3. Metode og framstilling	5
Kapittel 2: Teoretisk bakgrunn og begreper.....	7
1. Kulturspesifisitet i oversettelse av barnelitteratur	8
2. Definisjon av kulturspesifikke elementer.....	12
2.1 Denotasjon kontra konnotasjon	15
2.2 Egennavn som en spesiell kulturspesifikk kategori	17
3. Strategier for oversettelse av KSE	18
3.1 Aixelás strategier	19
3.1.1 Bevaring	19
3.1.1.1 Gjentakelse («Repetition»)	19
3.1.1.2 Ortografisk tilpasning («Orthographic adaptation»).....	20
3.1.1.3 Lingvistisk oversettelse («Linguistic (non-cultural) translation»).....	20
3.1.1.4 Ekstratekstuell gloss («Extratextual gloss»)	20
3.1.1.5 Intratekstuell gloss («Intratextual gloss»).....	20
3.1.2 Erstatning.....	21
3.1.2.1 Synonymbruk («Synonymy»).....	21
3.1.2.2 Begrenset universalisme («Limited Universalization»).....	21
3.1.2.3 Absolutt universalisme («Absolute Universalization»)	21
3.1.2.4 Naturalisering («Naturalization»)	22
3.1.2.5 Utelatelse («Deletion»)	22
3.1.2.6 Nyopprettelse («Autonomous Creation»)	22
3.2 Tilleggsstrategier for oversettelse av egennavn	22
3.2.1 Bevaring av denotasjon.....	23
3.2.2 Bevaring av form	23
3.2.3 Bevaring av form med eksplisitering.....	24
3.2.4 Erstatning av egennavn med vanlig uttrykk.....	24
3.2.5 Erstatning i form av fonetisk eller morfologisk tilpasning til målspråket ..	24
3.2.6 Erstatning med målspråkets egennavn.....	25
3.2.7 Oversettelse av egennavn som har spesifikk konnotasjon	25

3.2.8	Erstatning med egennavn som har en annen eller ytterligere konnotasjon.	25
4.	Refleksjon rundt egne oversettelsesvalg	26
Kapittel 3:	Kommentert oversettelse	31
1.	Teskjekjerringa i eventyrskauen.....	32
2.	Teskjekjerringa spiser Mortensgås	54
3.	Teskjekjerringa feirer nyttår	66
4.	Teskjekjerringa på basar.....	76
5.	Teskjekjerringa går i syttendemaitog	88
6.	Teskjekjerringa og sankthansbålet	106
Kapittel 4:	Drøfting og konklusjoner	125
1.	Oppsummering av resultater	126
2.	Evaluering av metode.....	131
3.	Konklusjoner	132
Litteraturliste	133

Vedlegg : Om Alf Prøysen

Forkortelser

Målspåk - MS

Kildespråk - KS

Måltekst - MT

Kildetekst - KT

Målkultur - MK

Kildekultur – KK

Kulturspesifikke elementer – KSE

Kapittel 1: Innledning

Denne oppgaven er en annotert oversettelse til serbisk av Alf Prøysens fortellinger om Teskjekjerringa, med fokus på kulturspesifikke elementer. Jeg har gjennomført en introspektiv undersøkelse (av meg som forskeren) av en oversettelsesprosess (utført av meg som oversetter). Nunan (1992) definerer begrepet introspeksjon som «the process of observing and reflecting on one's thoughts, feelings, motives, reasoning processes, and mental states with a view to determining the ways in which these processes and states determine our behavior» (Nunan 1992, s.115). Verdi av en forskning som har en annotert oversettelse som sin hovedform ligger i det bidraget som en økt selvbevissthet under oversettelsesprosess kan gjøre på oversettelseskvalitet (Williams and Chesterman 2002, s.7-8). Forskingen skal rette søkelyset mot mine egne oversettelsesvalg begrunnet i fotnoter, som er en tradisjonell form av en annotert oversettelse.

1. Valg av oppgave

Serbia har hatt mulighet til å bli kjent med en god del av den norske litteraturen. Forfattere som Henrik Ibsen, Jo Nesbø og Karl Ove Knausgård og flere andre har blitt oversatt, og det har stort sett vært lesestoff for det voksne publikum. Sammenlignet med voksenlitteratur, er lite av barnelitteraturen fra Norge blitt oversatt til serbisk så langt, og nesten ingenting av Alf Prøysens verker. Han var en av Norges fremste visekunstnere som skrev både for barn og voksne, og også en populærkulturell lyriker som skrev og framførte sin egen musikk. De fleste av tekstene han skrev har utgangspunkt i hans oppvekstmiljø i Hedmark, og hans erfaringer med å vokse opp som sønn på en husmannsplass avspeiles i hans forkjærlighet for kommunikasjon fra den svakere parts perspektiv (Hagen, 2014). Om det gjelder sangtekster eller prosa han skrev for barn eller voksne, «tar alltid Prøysen siden til de små, svake og underprivilegerte, slik hans Teskjekjerringa gjør» (Lassén-Seger & Skaret 2014, s.8, min oversettelse). Prøysens største suksess var radio- og bokserien om Teskjekjerringa. Kjerringa som ble så lita som ei teskje er hovedpersonen i en serie barnebøker som Alf Prøysen skrev i løpet av 1950-tallet. Med sine oversettelser til 26 språk (Larsen, 2014), ble Teskjekjerringa til en av de mest populære eventyrfigurene i barnelitteratur verden rundt.

Lassén-Seger og Skaret (2014) skriver i sin bok *Empowering transformations: Mrs Pepperpot revisited* følgende: «Prøysen's chief legacy is his Mrs Pepperpot stories. From the very beginning, Mrs Pepperpot was a multi-media phenomenon crossing the border between Norway and Sweden» (Lassén-Seger & Skaret 2014, s.11). Under navnet «Gumman som blev så liten som en tesked» kom fortellingene om Teskjekjerringa i bokform først i Sverige i 1956, ett år før de første fortellingene kom ut som bok i Norge (Hagen, 2014). Bøkene ble utgitt i mange opplag og det ble til og med laget en tv-serie som ble sendt som julekalender i Sverige i 1967 (Voldner 2014, s.23). I de fleste land hvor de ble utgitt nøy fortellingene stor popularitet, og ble til og med sammenlignet med Lewis Carrolls Alice in Wonderland, både innholdsmessig og litterært, og i Japan ble de en tegnefilm (Voldner 2014, s.7). Takket være det satte Prøysen seg i stor internasjonal respekt (Lassén-Seger & Skaret 2014, s.11). Når Teskjekjerringa er i normal størrelse utfører hun husarbeid hjemme og i landsbyen, men når hun krymper eller blir så lita som ei teskje, går hun ut på usedvanlige opplevelser ofte igangsatt av hennes evne til å kommunisere med dyr når hun er i miniatyrform (ibid, s.12). I et intervju i magasinet *Illustrert*, nr.51 1968, beskriver Prøysen sin Teskjekjerring som følgende:

Men det måtte da gå ann å skrive en saga om et vanlig menneske, som liknade litt på meg og de barna som skal lese sagan, tenkte jeg. Kanskje jeg skulde skrive om en gumma som var litt snill og litt slem, en litt gla og litt sorgfull? En gumma som ikke gav seg og satte seg ned og gråt om sagan ikke gikk etter gammel sagomönster? Ja! Det vilde jeg gjöre!

(Prøysen 2008, s.134 sitert av Voldner 2014, s. 23)

Ønsket om å introdusere Prøysen i hjemlandet mitt og ikke minst presentere Teskjekjerringa for det serbiske barnepublikumet som en eventyrfigur fra et ukjent Norge, men med tommelitenegenskaper de kjenner fra før, er grunnen til at jeg har bestemt meg til å oversette nettopp disse av Prøysen sine fortellinger. Gøte Klingberg begrunner godt min intensjon i sin bok *Children's Fiction in the Hands of the Translators* ved å si: «One of the aims of translating children's books must simply be to make more literature available to children as well as to further the international outlook and understanding of the young readers»

(Klingberg 1986, s.10). Jeg ser min oppgave som et bidrag til synliggjøring av oversettelsesproblematikken når man oversetter de kulturspesifikke elementer fra norsk til serbisk for barn. Med hensyn til denne problematikks universelle egenart, vil resultatene jeg har kommet fram til i denne avhandlingen forhåpentligvis være brukbart i arbeid med oversettelser fra norsk til andre språk også.

2. Problemstilling

Det å oversette er mye mer enn å bygge bro mellom to språk ved hjelp av gode språkkunnskaper. Det handler i mye større grad om å bygge bro mellom kulturer, og krever at oversetteren har god kjennskap til kulturen i tekstens hjemland. Som oversetter av fortellinger om Teskjekjerringa møter jeg en verden av «Prøysens oppvekstmiljø i Ringsaker, hvor historiene utspilles «noe tilbake i tid», med gammeldags landhandleri, klesvask i bekken og tradisjonell kvinneverk» (Imerslund 1995, s.101). En tydelig plassering i et bestemt geografisk miljø preget av en norsk tradisjonell bondekultur, byr på visse utfordringer for oversetteren med hensyn til at kildetekst inneholder mange kulturspesifikke ord og uttrykk som ikke fins i målspråket (Peters 2015, s.23). Mengden av kulturspesifikt innhold gjør oversettelse av Teskjekjerringas fortellinger spesielt interessant og utfordrende. Historiene har utgangspunkt i en tydelig norsk kulturell bakgrunn, noe som gjenspeiler at de var rettet mot et publikum av norske barn. Selv om de er preget av kulturereferanser til aspekter av norsk liv fra 1950-tallet, ble de imidlertid overført med stor suksess til unge lesere med ganske forskjellige kulturelle bakgrunner i hele verden (Larsen, 2014). Utfordringene med å overføre det kulturelle aspektet vil være forskjellige alt etter hvilket målspråksland det er snakk om. Dermed er det interessant å stille spørsmålet om hva de største utfordringene er når man oversetter de kulturspesifikke elementene i et litterært verk for barnepublikum fra norsk til serbisk språk, og hva gode løsninger på dem kan være.

Norge og Serbia er nære i den forstand at de deler felles geografisk utgangspunkt knyttet til det europeiske kontinentet. Selv om begge hører til den indoeuropeiske språkfamilien, er norsk og serbisk ikke nære hverandre, verken i språk eller kultur. Den katolsk-protestantiske kulturen i Norge er forskjellig fra den serbiske ortodokse arven som ble preget av en turbulent historie og samtid. Forskjellig historisk og sosial utvikling, og ikke minst klimatiske forhold, har påvirket leve- og tenkemåte i disse to land. Disse forskjellene har, i løpet av tida, gjort seg synlige i form av ulike tradisjoner og skikker, som er særegne for de to kulturene, og som har

blitt overført i litterære verk. Dette medfører forskjeller i kulturell forståelse som gjør at kulturspesifikke elementer forårsaker problemer for oversettere enten man oversetter fra norsk til serbisk eller vice versa.

En utfordring til ligger i selve kildetekstsjangeren hvor det er forholdsvis allmen enighet om at spesielle hensyn må tas for å nå barn som primær målgruppe. Oversetteren må være bevisst at barnepublikum skal lese fortellingene og tolke dem på sin egen måte. Den finske barnebokforfatteren, illustratøren og oversetteren, Riitta Oittinen (2000) framhever at bak enhver oversettelse ligger forutsetninger om framtidige lesere – det lesende og lyttende barn (Oittinen 2000, s.90). Hun sier at oppgaven til oversettere av barnelitteratur er å nå ut til barna i sin egen kultur. Måten vi kan gjøre det på er at når vi oversetter for barn, bør vi lytte til barnet, barnet i nabolaget og barnet i oss selv (ibid). Når oversetteren leser, skriver, gjenforteller og illustrerer, er det en i dialog med alle disse barna (Oittinen 2000, s.25). Det betyr at man alltid må tenke på, og vise respekt for, målgruppens vilje og ferdigheter når en vurderer sine oversettelsesvalg. Hun framhever at oversettelsen bør, først og fremst, være påvirket av ens eget «child image» (Oittinen 2000, s.4). Hun sier:

Situation and purpose are an intrinsic part of all translation. Translators never translate words in isolation, but whole situations. They bring to the translation their cultural heritage, their reading experience, and, in the case of children's books, their image of childhood and their own child image. In so doing, they enter into a dialogic relationship that ultimately involves readers, the author, the illustrator, the translator, and the publisher.

(Oittinen 2000, s.3)

Jeg har derfor brukt mitt eget barnesyn i mine oversettelsesvalg. Den ovennevnte problemstillingen utforsket jeg både gjennom praktisk oversettelse, og gjennom analyse og drøfting av mine egne oversettelsesvalg.

3. Metode og framstilling

I denne oppgaven beskriver jeg utfordringer jeg opplever under selve oversettelsesprosessen, og dermed har jeg gjennomført en form for deskriptiv prosessorientert forskning (Munday 2000, s.12). Den prosessorienterte forskning beskrives som en forskning som «prøver å forstå oversetterens eller tolkens adferd, hans eller hennes kompetanse, ekspertise, samt kognitive prosesser som veileder disse, og forholdet mellom kognisjon og det oversatte eller tolkede produktet» (Saldanha & O'Brien 2014, s.109, min oversettelse). I dette forskningsarbeidet er det jeg selv som prøver å forstå min egen adferd.

Den annoterte oversettelsen utgjør en introspektiv og retrospektiv form innen oversettelsesforskningsfelt hvor oversettelse er etterfulgt av en detaljert kommentar. I denne oppgaven befinner kommentaren seg i fotnoter, og den innebærer analyse av aspekter ved kildeteksten og begrunnelse for hvilke løsninger som ble brukt for bestemte typer oversettelsesproblemer (Chesterman 1997, s.138). Den annoterte oversettelse brukes som en nyttig undervisningsmetode og -verktøy i oversetterutdanning, og i boka *Developing Translation Competence* kalles denne form for «oversettelsesdagbok» (Schäffner & Adab 2000, s.128). Metodens styrke er at den oppfordrer studenter til å tenke kritisk og reflektere over oppgaven med å oversette en tekst slik at de vurderer for seg selv akseptabiliteten av ulike løsninger på forskjellige oversettelsesproblemer, og etter hvert som selvtillit øker, tar personlig ansvar for sine beslutninger (ibid). Annotert oversettelse bidrar på den måten til økning av studentens bevissthet, og kan med fordel fungere som et middel for evaluering, eller bli brukt som grunnlag for videre veiledning (Shei 2005, s. 315). Det at denne metoden er inkludert i oversettelsesutdanning, begrunnes også på en metakognitiv basis (ibid). I forbindelse med det, bemerker Paul Kussmaul i sin bok *Training the translator*, at evnen til å diskutere oversettelser på en objektiv måte er sentral for oversetterens kompetanse (Kussmaul 1995, s. 33). Svakheter av denne formens bruk kan derimot være tilstedeværelse av overflødige og ubetydelige detaljer i kommentarer (Shei 2005, s. 310). Kommentarene kan ofte mangle en mer generalisert drøfting av viktige aspekter ved oversettelsen, og hovedkonseptene og -terminologi innen oversettelsesstudier er fraværende (ibid). I tillegg er det en utfordring at analyse er plassert i fotnoter, og at en stor mengde informasjon må være med, og det er en begrenset plass som står til disposisjon for å gjennomføre det.

Kildeteksten i denne oppgaven ble tatt fra Den store teskjekjerringboka (Gyldendal Barn & Ungdom, utgave fra 2010, illustrert av Annine Qvale) som inneholder alle fortellingene om Teskjekjerringa som er utkommet på norsk (Prøysen, et al. 2010). Det er seks fortellinger som jeg har valgt å analysere i oppgaven, av totalt tjue som jeg oversatte. De er Teskjekjerringa i eventyrskauen, Teskjekjerringa spiser Mortensgås, Teskjekjerringa feirer nyttår, Teskjekjerringa på basar, Teskjekjerringa går i syttendemaitog og Teskjekjerringa og sankthansbålet. De utvalgte fortellingene inneholder et større antall av kulturspesifikke elementer, samt at de utgjorde de største utfordringene for meg som oversetter.

I kapittelet om teori tar jeg opp problematikken som gjelder oversettelse av de kulturspesifikke elementene, og presenterer de oversettelsesteoriene og -strategiene jeg har brukt i forbindelse med problemstillingen. Hoveddelen av oppgaven består av kilde- og målteksten på motstående sider, med fotnoter med kommentarer nederst på måltekstens side. Jeg har analysert og begrunnet mine egne valg og løsninger i oversettelsesprosessen i form av fotnoter. I fotnotene har jeg diskutert oversettelsesvalg ved å analysere aspekter ved det kulturspesifikke i kildeteksten, argumentere for hvorfor det er kulturspesifikt i forhold til målkulturen, og forklare og begrunne valg av oversettelsesstrategi. Basert på resultatet av analysen jeg har framstilt i fotnotene, har jeg deretter kategorisert oversettelsesstrategier som ble brukt for å behandle kulturspesifikke elementer. Til slutt blir oversikt og kategorisering av disse brukt til å identifisere mønstre i min egen oversettelsesadferd og dermed identifisere underliggende oversettelsesmodell (Chesterman 1997, s.138).

Kapittel 2: Teoretisk bakgrunn og begreper

Denne annoterte oversettelse har som formål å utforske kulturbundne problemer, og vise frem kulturelle forskjeller mellom norsk og serbisk under en oversettelsesprosess. I denne teoretiske delen presenterer jeg først generelt om oversettelse av barnelitteratur og hvordan kulturspesifisitet i oversettelsen av barnelitteratur er blitt behandlet i forskningslitteraturen. Deretter definerer jeg begrepet kulturspesifisitet slik det blir brukt i oppgaven og klargjør det ytterligere i forbindelse med dets konnotative, og denotative dimensjon, og egennavn som den spesielle kulturspesifikke kategori. Etterpå presenterer jeg et teoriforankret sett av strategier jeg brukte for å oversette KSE fra norsk til serbisk. Kapitlet avslutter med min egen refleksjon rundt oversettelsesvalgene jeg tok.

1. Kulturspesifisitet i oversettelse av barnelitteratur

En metafor som godt beskriver barnelitteratur er at den samtidig er et speil og et vindu for unge lesere. Et speil for å forstå og se seg selv reflektert i historiene de leser, og et vindu for å se på omverden og indirekte oppleve andre kulturer (Gaseni 2015, s.100). Oversettelser spiller en viktig rolle i barnelitteraturen, og oversetteren er en mekler som muliggjør forhandlingsdialogen mellom kildetekst og målkulturlesere (Van Coillie og Verschuere 2014, s.v). Det er takket være oversettere at barn fra hele verden kan sette seg på en reise inn i Andersens eventyr og Alices uforventede og overveldende Eventyrland, eller kan nyte verdenen til den sjarmerende Pippi Langstrømpe og det spennende Harry Potter universet (ibid). For barn som ikke behersker fremmedspråk, er oversettelser det eneste middel til å inngå ekte kontakt med utenlandsk litteratur og andre kulturer. Oversettere er fra begynnelsen av en inneboende del av forhandlingsdialogen mellom kildetekst og målkulturlesere. De befinner seg midt mellom. På den ene siden sosiale krefter i form av pålagte normer for den forlagsvirksomhet og forventningene til de voksne som kjøper bøker til barn og er ofte medlesere. På den andre siden sin egen tolkning av kildeteksten og vurdering av målgruppen (ibid). Oversettere former også bildet som unge lesere får av den oversatte teksten. Selve bevisstheten om at oversettelse for barn ikke avviker fra det å oversette for voksne, men «simply in the extent to which it necessitates or allows forms of textual manipulation, has recently led to the emancipation of this long-neglected subfield of literary translation» (ibid). Mange barnebøker har gjennomgått store forandringer ved oversettelser til ulike språk gjennom årene (Rindal, Formo & Egeberg 1998, s.180). Dette er ikke bare tilfelle med barnebøker, men «denne typen inngrep i en forfatters verk har vært særlig utbredt innenfor denne sjangeren» (ibid). Om det er valg av «nasjonal adaptasjon» eller «moraliserende pekefinger» (Rindal, et al. 1998, s. 174) som leder oversettere når de tar større friheter i oversettelse av barnelitteratur, er det viktig å skille mellom disse to forskjellige, men like viktige, årsakene til det.

I sin bok *Poetics of Children's Literature* sier Zohar Shavit at litteratur for barn befinner seg i periferien av en nasjons litterære polysystem (Shavit 2009, s. 112-113). Itamar Even-Zohar har utviklet teorien om det litterære polysystemet som i utgangspunktet sier at en kultur består av systemer innenfor systemer (Even-Zohar 1990, s.9-27). En nasjons litteratur er et dynamisk (poly)system som finnes innenfor det store kulturelle systemet (Even-Zohar 1990,

s.27-45). Den består selv av ulike undersystemer som kan oppta primær eller sekundær posisjon, og selve posisjoneringen og påvirkningen de har på hverandre er en foranderlig kategori (ibid). Innenfor det litterære polysystemet har f.eks. visse typer litteratur høy status, som f.eks. verdensklassikere, mens andre typer litteratur har lav status, som f.eks. barnelitteratur. Oversatt litteratur er i seg selv et system innenfor det litterære systemet (ibid). Innenfor det litterære polysystemet kan oversatt litteratur også ha høy eller lav status, og litteraturens posisjon bestemmer hvordan oversettelsen blir. Ifølge Even-Zohar (1990), kan den være innovativ (kildespråkorientert) eller konservativ (målspråksorientert) og dette er betinget av posisjonen oversatt litteratur har i det litterære polysystemet (Even-Zohar 1990, s.21-22). Dersom oversatt litteratur er i en primær posisjon, vil oversettelse trolig være overveiende innovativ. Oversatt litteratur vil ta primær posisjon hvis f.eks. litteraturen er 'ung' og ny dvs. dets polysystem er i ferd med å bli etablert (Even-Zohar 1990, s.45-51). Den vil da fungere som et middel til å importere nye sjangere og litterære stiler i målkulturen. Imidlertid vil den oversatte litteraturen, etter hvert som en nasjon utvikler sin egen litteratur, oppta en sekundær posisjon (ibid). I de fleste tilfeller opptar oversatt litteratur, og ikke minst barnelitteratur, tradisjonelt en sekundær posisjon i det litterære polysystemet, spesielt i store kulturer med sterke språk (ibid). Oversatt litteratur blir da konservativ, dvs. tilpasset målkulturens modeller og konvensjoner (ibid). I den sammenheng hevder Shavit at ikke minst oversettelser av barnelitteratur har en tendens til å feste teksten til eksisterende modeller i mållitteraturen, takket være målkultursystemets tendens til å akseptere bare det konvensjonelle og velkjente (Shavit 1981, s.171). Hun sier «if the model of the original text does not exist in the target system, the text is changed by deleting or by adding such elements as will adjust it to the integrating model of the target system» (ibid). Tilpasning til eksisterende modeller i målkulturen finner vi i oversettelsen av Hans Christian Andersens eventyr fra dansk til engelsk som gikk gjennom betydelige stilistiske endringer (Øster 2014, s.141). Andersen skrev opprinnelig for både barn og voksne, men de oversatte eventyrene unndrar seg den todelte publikumet (Øster 2014, s.145-148). De inneholder mye eksplisitering, og virker mer didaktiske enn de opprinnelige, fordi de ble tilpasset eksisterende modeller av barnelitteratur i perioden da de ble oversatt (ibid). Eventyrene var tilpasset den tradisjonelle eventyrmodellen, slik at de kunne oppfylle allerede eksisterende sjangreforventningene i målkulturen (ibid). Som følge av dette, starter for eksempel flere av de engelske eventyrene med den konvensjonelle «once upon a time», en frase som Andersen selv svært sjelden bruker i original tekst (Øster 2014, s.153).

I følge Gøte Klingberg (1986), kan oversetteren tillate seg slike friheter i det å forandre eller utelatte noe i oversettelsen, så lenge man respekterer to pedagogiske mål av barnebøker (Klingberg 1986, s.10). Det første målet er det som blir sett som bidrag til utvikling av lesernes verdigrunnlag (ibid). Endringene som oversettere gjør, begrunnes av oversetteren selv, med verdier og normer hos ham eller henne og målsamfunnet. Når en kildetekst ikke står i forhold til det som er tillatt eller forbudt for barn i målkulturen, eller som barn, ifølge oversetteren, bør eller ikke bør lære, forandres målteksten i stor grad i forhold til kildeteksten (Shavit 1981, s.174). Klingberg kaller dette for «purification» og definerer begrepet som «sanitizing values in translations» (Oittinen 2000, s. 91) for å tilpasse teksten til verdiene til foreldrene eller lærere (Klingberg 1986, s.12-13). Hendelser og gjenstander som anses som uegnede til barn i målkulturen blir deretter utelatt eller sensurert. Dette kan være ideologiske, religiøse eller skremmende ting (Oittinen 2000, s. 91). Banning, og uformell tale blir stadig manipulert, og omtale av alkohol erstattes ofte med frukt, honning og melk (Fernandes 2006, Oittinen 2000, s.91). Grimms Snøhvit ble av denne grunnen fra «rød som blod» i originalen til «rød som et eple» i oversettelsen til finsk språk (Oittinen 2000, s.90-91). For å gjøre fortellingen mer akseptabel for barn, fjernet oversettere til hebraisk språk deler av Alice i Eventyrland som gjelder tilsiktede uklarheter om historien foregår i en drøm eller i virkelighet. Dette gjorde de ved å plassere målteksten i en drøm og slik holde en klar forskjell mellom «virkelighet» og fantasi (Shavit 1981, s.174). Shavit nevner også at på grunn av at ironiske holdninger som ble ansett som å ikke kunne forstås av barn, ble hele det ironiske nivået i de fleste oversettelser av Tom Sawyer fjernet (ibid). I oversettelsen av H.C. Andersens eventyr ble, av samme grunn, tonen endret og ironien ble helt tapt fordi historier uten lykkelig slutt og med for mange meningsnyanser ble ansett som uegnet for barn (Øster 2014, s.152).

Det andre pedagogiske målet er at teksten skal være forståelig for målkulturens lesere, ikke minst fordi barn mangler kunnskaper om fremmede kulturer, noe som utgjør selve forutsetningen for forståelse (Klingberg 1986, s.10). Newmark definerer kultur som «the way of life and its manifestations that are peculiar to a community that uses a particular language as its means of expression» (Newmark, 1988, p.94). Med begrepet kultur tenker vi vanligvis på skikker, tradisjoner, tro, vaner, miljø, geografi, nasjonal litteratur, folkløse aspekter og lignende begreper. Dette har barna, i både kilde- og målkulturen, stort sett begrenset kjennskap til. Til tross for at et av målene med å oversette barnebøker er å gjøre

mer litteratur tilgjengelig for barn, samt å fremme det internasjonale perspektivet, vil ignorering av det kontekstuelle og pragmatiske hensyn forårsake misforståelse og fremmedgjøring av målkulturleseren (Klingberg 1983, s.10, Cascallana 2014, s.108). Det kontekstuelle hensynet bør oversetteren ta til både kildetekstens status, kompleksitet og det som er målgruppens behov (Cascallana 2014, s.108). Barn oppfattes som et spesielt publikum som krever kjente kulturspesifikke elementer i sin leseopplevelse (Jaleniauskienė & Čičelytė 2009, s.34). De har lavere toleranse for forskjell i slike elementer på grunn av manglende erfaring, og de må være i stand til å bli emosjonelt involvert og forholde seg til karakterer og historien (Ranua 2009, s.4). Hvis teksten framstår som for merkelig for dem, kan de ikke fokusere på de relevante aspektene i historien, og de kan finne teksten kjedelig eller til og med ubehagelig til å lese (ibid). Dette kan videre føre til at de mister interesse for å lese målteksten og, som Oittinen (2000) bemerker, «what then is the whole point of translating the story» (Oittinen 2000, s.43). Ifølge Puurtinen (1994), skal målet med oversettelse for barn være å skape «an enjoyable, engaging text which encourages the reader to complete and renew the reading experience, something that seems useful especially with texts with themes of adventure and fantasy» (Puurtinen 1994, s.55). For å oppnå dette blir oversetteren derfor tvunget til å forandre eller klargjøre konseptene i mye større grad enn i en oversettelse for voksne (Asghari & Salmani 2016, s. 965). Selve avgjørelsen på hva som er forståelig nok eller, ifølge Oittinen (2000), passende for barn, avhenger stort sett av oversetterens kunnskap om kilde- og målkulturen, og hvor mye «fremmedhet» målkulturens unge lesere kan akseptere og håndtere (Oittinen, 2000, s.89). Hun sier videre at oversetteren også må ha veldig god forståelse og framstillingsevne i målspråket, og som Klingberg påpeker, må han eller hun være kreativ når det er nødvendig (Klingberg 1986, s.10). Et begrep for det oversettere gjør i slike tilfeller er «cultural context adaptation» (Klingberg 1986, s.12) som innebærer utelatelser eller endringer av teksten med hensyn til å fremme forståelsen. Store kulturelle forskjeller mellom kilde- og målkulturen kan føre til store utelatelser. Et eksempel er noen av oversettelsene fra engelsk til arabisk av bøkene om Harry Potter, hvor oversetteren har slettet referanser til alkohol og svinekjøtt og også tonet ned referanser til trolldom (Dukmak 2012, s.122-123). I oversettelse av litterære referanser fra kilde- til målspråket, erstattes litterære figurer ofte med kulturelle ekvivalenter som er lett gjenkjennelige av unge lesere (Cascallana 2014, s.105). I slike anledninger tar oversetteren hensyn til den aktuelle funksjonen av en bestemt litterær allusjon, og satser på å skape en lignende effekt på målkulturleseren (ibid). Oversetteren kan også velge å endre teksten for å tilpasse oversettelse

til nyere tid og sted, noe som Klingberg kaller for modernisering av kildeteksten (Klingerg 1986, s.13). Problemene med tid og kultur, som er sentralt for modernisering, er spesielt relevante i oversettelser av barnelitteratur (Oittinen, 2000, s.91). Oversetteren kan føle seg «fristet» til å modernisere teksten når hun eller han skal gjenopplive gamle klassikere, gjøre historiske hendelser i historien mer interessant for leseren, og bringe tiden i historien nærmere leserens tid (Klingerg 1986, s.13, Oittinen 2000, s. 90-91). Denne type tilpasninger kan gjøre historien mer tiltalende for nåværende publikum (ibid). Når det gjelder tilpasninger i oversettelse for barn, er det hensiktsmessig å nevne at Oittinen skiller mellom bruken av termene oversettelse («translation») og tilpasning («adaptation»). Oversettelse innen forskning på barnelitteratur brukes ofte om noe som er tro mot originalen, mens tilpasning, med hensyn til at det er endret, er brukt om noe som ikke er tro mot originalen (Oittinen, 2000, s.74-75). Hvis oversettelsesformål er å produsere en lik tekst, vil det være klare forskjeller mellom oversettelse og tilpasning (ibid). Om oversettelsen derimot blir sett på som å skrive noe på nytt, vil oversettelse og tilpasning falle sammen (Nevermo 2009. s.19). I mitt oversettelsesarbeid har jeg gjort mange endringer i forhold til kildeteksten. Sammenliget med den ser måleksten til en viss grad ut som en ny tekst. Derfor legger jeg meg på linjen hvor oversettelse og tilpasning sammenfaller.

Litteraturens plass i polysystemet og pedagogiske hensyn som innebærer hva målkulturen anser som passende for barn på den ene siden, og spørsmålet om forståelse for kildekulturen på den andre, er viktige årsaker til at det ofte tas større friheter i oversettelse av barnelitteratur. I neste del behandler jeg den typen elementer som ofte inngår i tilpasninger av den typen som er blitt diskutert i forskningslitteraturen.

2. Definisjon av kulturspesifikke elementer

En av tallrike måter kultur ytrer seg i språket er via bruk av ord og fraser som henviser til forskjellige kulturenheter. Disse kulturenheter er blitt drøftet under mange forskjellige betegnelser, alt fra «culture-specific concepts», «cultureme», «realia and culture-bound phenomena», «culture-specific references» eller «cultural words», (Baker, 1992 s. 21, Nord 1997, s.34, Robinson 1997, s. 35 i Brasiené, 2013, Gambier et al. 2004, s. 159, Newmark 2010, s.173). Den mest brukte betegnelsen er imidlertid «culture-specific items» som Javier

Franco Aixelá bruker i sin artikkel «Culture-specific items in translation» i boka *Translation, Power, Subversion* (Aixelá 1996, s.56).

Mange variasjoner og motsetninger finnes ikke bare innenfor terminologien av kulturspesifikke elementer, men det er også forskjellige måter å definere begrepet på. Mona Baker definerer det på følgende måte: «The source-language word may express a concept which is totally unknown in the target culture. The concept in question may be abstract or concrete; it may relate to a religious belief, a social custom, or even a type of food. Such concepts are often referred to as culture specific» (Baker 1992, s.18). Ifølge Bakers definisjon refererer disse kulturspesifikke konsepter til enhver kulturell enhet som vanligvis ikke er kjent for medlemmene i den andre kulturen. Newmark, på sin side, ser ikke på KSE som på noe ikke-verbalt, men beskriver dem som «kulturelle ord» (Newmark 2010, s. 173). Han sammenligner dem med enhetene i ordboken som indikerer at KSE eksisterer og har betydning uavhengig av konteksten der de vises (ibid). Han beskriver dem slik: «Cultural words are by nature conspicuous, they stick out, they are apt to be foreign words, like fjord or pasta; even when acclimatized, they are more or less independent of context: often they are seen by the translator as separate units, like items in a glossary» (ibid).

Aixelá bemerker at mange diskusjoner har unngått å gi noen definisjon av hva som er kulturspesifikt, men antyd det som noe intuitivt gjenkjennelig (Aixelá, 1996, s. 57). Når han snakker om KSE, tenker han, slik som Newmark gjør det, på fenomener karakteristisk til kildekultur som ikke fins i målkulturen. Hans egen karakterisering understreker imidlertid at en KSE bare kan identifiseres med henvisning til en bestemt kildetekst og et bestemt målpråk. I oversettelse eksisterer ikke et KSE av seg selv. Det er nemlig et resultat av konflikten som oppstår som følge av enhver språklig referanse i KT som, ved overføring til MS, utgjør oversettelsesproblem på grunn av fravær eller forskjell i verdi (enten bestemt av ideologi, bruk, frekvens, osv.) av det oppgitte elementet i målpråkkulturen (ibid). Han definerer begrepet som:

Those textually actualized items whose function and connotations in a source text involve a translation problem in their transference to a target text, whenever this problem is a product of the non-existence of the referred item or of its different

intertextual status in the cultural system of the readers of the target text (Aixelá, 1996, s.58).

Ifølge Aixelá (1996), kan ethvert «språklig element» være en KSE avhengig av dets funksjon i teksten eller måten den oppfattes på i målkulturen i forbindelse med om det er, ideologisk eller kulturelt sett, uforståelig for gjennomsnittsleseren (Aixelá 1996, s.58). Ifølge ham kan vi skille mellom to grunnleggende kategorier av KSE ut fra oversetterens perspektiv: Egennavn og vanlige uttrykk (Aixelá 1996, s. 59). Vanlige uttrykk omfatter en rekke kulturspesifikke elementer som ikke faller under kategori av egennavn og som ikke har stor bokstav (ibid). De brukes for å dekke en verden av objekter, institusjoner, vaner og meninger som er karakteristiske for og begrenset til hver kultur (ibid). Det er mye vanskeligere å identifisere dem som KSE og formidle deres mening i oversettelsen og derfor utgjør de større utfordringer for oversettelse.

I denne oppgaven har jeg basert mitt valg av kommenterte KSE på Aixelás definisjon. Grunnen til dette er at jeg mener at ifølge hans definisjon kan flere meningsnivåer være involvert, noe som gjør det enklere å forstå utfordring med aspekter av kulturspesifisiteten som skal oversettes. Noen definisjoner fokuserer bare på det referensielle eller denotative nivået, som f.eks. Baker sitt «kulturspesifikke konsept», mens andre fokuserer kun på det formmessige nivået som, for eksempel, Newmark sine «kulturelle ord» (Baker 1992, s.18; Newmark 2010, s. 173). Mens Baker og Newmark fokuserer på hvert sitt nivå, tar Aixela med flere aspekter som kan være kulturspesifikke. Aixelás definisjon åpner for at begge nivåene kan være involvert, både det denotative nivået og formnivået, hvor konotasjonene kan være basert på enten denotasjonene eller formen på ordet. Styrken i Aixelás definisjon blir dermed at han gir mulighet til en bredere tilnærming i håndtering av kulturspesifisiteten.

Kulturspesifikke elementer (KSE) er benevnelsen jeg har valgt å bruke når jeg diskuterer disse kulturbundne enheter i oppgaven. Valget skyldes mangelen på tilgjengelige navn som er omfattende nok til å samle og betegne alle kategorier jeg analyserer under ett. Dette begrepet dekker i oppgaven både det denotative og konnotative nivået av ord og fraser som gjelder egennavn og vanlige uttrykk, og som, i deres møte med målspråk og -kultur, forårsaker ulike utfordringer for oversettere.

2.1 Denotasjon kontra konnotasjon

Utfordringen med kulturspesifikke elementer ligger i at det handler om oversettelse av fenomener som har en bestemt plass i kildekulturen. Med kulturelle nøkkelord medfølger det ofte ulike subjektive assosiasjoner. Umberto Eco hevder at «a good translation is not concerned with the denotation but with the connotation of words» (Eco 2001, s.8). For å forklare utsagnet bruker Eco det engelske ordet *cool*. Det betegner en fysisk tilstand, men i idiomet *keep cool*, betyr det en psykologisk tilstand, slik at en korrekt italiensk oversettelse ikke bør være *rimani freddo*, men heller *sta' kalmò* (ibid). Konnotasjon er den forestilling eller assosiasjon som et ord fremkaller eller vekker (Caprona 2015, s.942; «Konnotasjon,» 2017). Konnotasjoner varierer alt etter alder og samfunnet folk lever i, og til en viss grad varierer de selv fra individ til individ innenfor samme språksamfunnet (Leech 1981, s. 14). Mens mennesker kan ha sine egne individuelle assosiasjoner, er det i oversettelsessammenheng bare de konnotasjonene som er knyttet til et bestemt ord eller frase som finnes i tankene til en større gruppe eller et helt språksamfunn som er relevante (Ranua 2009, s.5). Noen ord kan gjenspeile assosiasjoner som er felles for et bestemt språksamfunn. For eksempel ordet *busserull* som i Norge konnoterer «målrettet og fremfor alt arbeidsomt, dypt ansvarlig og samvittighetsfullt engasjement» (Hegge 2016, s.33). Det finnes også ord som har samme denotative mening på forskjellige språk, men som har forskjellige konnotasjoner på disse språkene, hvor kun konnotasjonen er kulturspesifikk. Et godt eksempel er religiøse ord siden de vanligvis betegner like konsepter, men utover det er forståelsen helt forskjellig og avhenger av den kulturelle bakgrunnen, for eksempel julefeiring. Man feirer jul både i Norge og Serbia, og den denotative betydning er den kristne høytid da man feirer Jesus Kristus fødsel. Konnotasjonene er imidlertid forskjellige fordi i Norge feirer man den kristne juledag ifølge gregoriansk kalender den 25. desember, og selve feiringa er knyttet til den katolsk-protestantiske tradisjonen. I Serbia feirer man jul ifølge juliansk kalender den 6.januar, og feiringen er preget av den ortodokse tradisjon. Skikkene rundt selve feiringen er ulike og dermed kulturspesifikke for de to kulturene. Hvis oversetteren vet hva termen referer til, men ikke tenker på konnotasjoner, kan det hende at en erstatter termen med den denotative termen i målspråket og alt det kulturspesifikke ved termen forsvinner (Kauge 2009, s.10). Ord kan også ha samme konnotasjon på forskjellige språk, men en annen denotativ dimensjon. For eksempel har det norske uttrykket *å gå over*

bekken etter vann konnotasjonen «løse et problem på en unødig tungvint måte» for norsktalende («Bekk,» 2017). På serbisk sier man *soliti more* (sette salt til sjøen), mens på engelsk sier man *carrying coal to Newcastle* for å betegne samme konnotasjonsbetydning (Haugen 1990, s. 667; «carry coals to newcastle» u.d.). Bassnett sier at når et ord har et bredt spekter av betydninger i kildespråket, må oversetteren ta hensyn til den spesielle bruken av ordet, ikke bare i selve setningen, men også i setningen i forhold til andre setninger, så vel som i den generelle tekst- og kulturkonteksten av setningen (Bassnett 2005, s. 27). Hun demonstrerer dette problemet med eksemplet på den engelske ord *spirit*, som består av et rikt sett med semantiske relasjoner, og det kan dermed brukes til å lage ordspill (ibid). Det er viktig at oversetteren fokuserer på konnotasjonene et ord har i en bestemt sammenheng (Ranua 2009, s.25).

De kulturspesifikke konnotasjonene kan være også knyttet til formen slik at det fonetiske aspektet ved termen er elementet som nettopp skaper betydninger og assosiasjoner. Dette er noe som ofte kan gå tapt når man oversetter til en annen form og et annet språk. Fernandes (2006) snakker om lyd-symbolismen i denne sammenheng, hvor ordform kan gi en imitativ og fonestetisk lyd-symbolisk betydning (Fernandes 2006, s.47). Den imitative lyd-symboliske betydningene er relatert til bruk av onomatopoetika hvor en imitativ lyd-symbol representerer «a sound actually heard, but its actual component speech sounds may only vaguely resemble the imitated sound» (ibid). Noen eksempler på en imitativ lyd-symbolisk betydning finnes for eksempel i navn som «Breehy-hinny-brinny-hoohy-hah» (en hest i krønikene om Narnia-serien) og «Rumblebuffin» (en gigant, også i krønikene til Narnia-serien), som forsøker å imitere henholdsvis en hestens vrinsk og buldrende stemme av en gigant (ibid). Når det gjelder den fonetiske lyd-symboliske betydningen, introduserer Fernandes (2006) begrepet fonesteme som kan være «a sound, sound cluster, or sound type that is directly associated with a meaning» (ibid). Han kommer med følgende eksempler: Den opprinnelige konsonantgruppe /gl/ forekommer i ord som *glisten, glow, glare, glent, glimmer, glimpse, glister, glitter, glim*, og siden de deler samme «denominator» /gl/, er de vanligvis assosiert med *lys* og *noe skinnende* (Fernandes 2006, s.48). Et annet eksempel er konsonantgruppen /sl/ som finnes i ord som *slime, slug, slithery, slobbery, slog*, som vanligvis knyttes til *ubehag* (ibid). Navnet *Salazar Slytherin* i boka om Harry Potter, som betegner grunnleggeren av *Slytherin house*, huset med dårlig rykte i *Hogwarts School of Wizardry and Witchcraft*, følger

dette fonetiske mønsteret (ibid). Fernandes (2006) understreker hvor nyttig et slikt konsept kan være for å forstå noen mønstre for navngivning (ibid).

I oppgavens analyse tar jeg både det denotative og konnotative nivået som kan være kulturspesifikt ved et ord eller en frase i betraktning.

2.2 Egennavn som en spesiell kulturspesifikk kategori

Som andre kulturelle eller tekstlige elementer, tjener navn i bøker bestemte formål eller funksjoner (Van Coillie 2014, s.123). Deres første funksjon er utvilsomt å identifisere karakterer, dvs. navn som refererer til kjente eller ukjente personer eller dyr (ibid). Navnene kan imidlertid også ha en rekke samtidige funksjoner, som for eksempel å underholde leseren, gi kunnskap eller fremkalle følelser (Van Coillie 2014, s.124). Nesten alle oversettere av barnebøker står overfor spørsmålet om hva man skal gjøre med navnene til karakterer. Hvis han eller hun bevarer form eller denotasjonsbetydning, er det en risiko for at oversatte navn kan få en annen effekt enn det som opprinnelig var ment av forfatteren, navnet kan være for vanskelig å lese, eller det kan hende at de ikke har de ønskede konnotasjonene i målspråket, som ofte er elementet som er kulturspesifikt (ibid). Uansett om oversetteren beholder eller endrer det opprinnelige navnet, vil hans eller hennes valg påvirke måten som det aktuelle navnet fungerer på i en tekst (ibid).

Aixelá ser på egennavn som KSE og deler dem i to kategorier: konvensjonelle og ladete (Aixelá 1996, s.59). Konvensjonelle egennavn er de som er sett på som «umotiverte», som ikke har noen mening i seg selv, verken denotativ eller konnotativ mening (ibid). Dette er de navnene som faller under den kollektive oppfatningen vi har om «meningsløse» egennavn, bortsett fra de mulige tekst- eller intertekstuelle analogier forfatterne pleier å aktivere med deres bruk (ibid). Som eksempel kan vi bruke navn *Hans Brubærjet* i fortellingen *Teskjekjerringa* blir med i langrenn (Prøysen 2010, s. 201). I konvensjonelle navn er det en klar tendens til å gjenta, transkribere eller translitterere dem i litteratur med høy status, bortsett fra når det er allerede gjort oversettelse basert på tradisjon som for eksempel viktige toponymer, historiske fiktive eller ikke-fiktive navn som helgener eller konger (Aixela 1996, s.60). Ladete egennavn er de litterære navn som på en eller annen måte blir sett på som «motiverte» (Aixela 1996, s.59). De ligger på en skala fra svakt «suggestive» til åpenbart

«uttrykksfulle» navn og kallenavn, både på denotasjons- og konnotasjonsnivå, og de inkluderer de fiktive og ikke-fiktive navn, hvor visse historiske eller kulturelle assosiasjoner har påløpt i konteksten av en bestemt kultur (ibid). Eksempel på det er *Olav Trygvasson*. Denne type navn har, ifølge Aixelá (1996) tendensen til å få lingvistisk oversettelse (en direkte oversettelse eller oversettelse med bruk av allerede eksisterende og etablert oversettelse av et begrep innenfor målspråket) (Aixelá 1996, s.61-62).

Davies (2003) argumenterer at innenfor kateogrien som Aixelá markerer som konvensjonell, kan noen egennavn ha kultursspesifikke konnotasjoner, i den grad at «members of the culture concerned may be able to deduce from them many kinds of information about the background of their bearer» (Davies 2003, s.71). Som eksempel bruker Davies navn som *Millicent Bullstrode* og *Seamus Finnegan*, karakterene i Rowlings bøker, som kan vekke forskjellige stereotype assosiasjoner hos britiske lesere (ibid). På den andre siden, når det gjelder ladede navn, kan noen navn bli sett på som å formidle enkle beskrivelser som for eksempel Rowlings *Chaser*, *Howler* og *Fat Lady*, som ikke utgjør noe spesielt kulturell utfordring for oversettelse (Davies 2003, s.72).

I følge Davies (2003), er egennavn en motstridende kategori. Hun argumenterer for at ikke alle egennavn skal betraktes som en del av KSE fordi «some seem to be intercultural, in the sense that they are commonplace in several cultures, while others may be described as acultural, in that they are not identifiable as belonging to any particular language or culture» (Davies 2003, s.71). Noen navn har blitt konvensjonelt adoptert i målkulturen, og bevart samme form de har i kildekultur, som for eksempel *Oxford* og *Big Ben* og dermed utgjør de ikke noe problem for oversettelse (Fernandes 2006, s.47). Lang tradisjon og stadig bruk av slike navn har ført til at de, i stadig større grad, blir dypere integrert innen det leksikalske system av andre språk, som f.eks. Peter fra engelsk ble til *Pedro* i portugisisk, *James* blir til *Tiago*, og *London* til *Londres* (ibid).

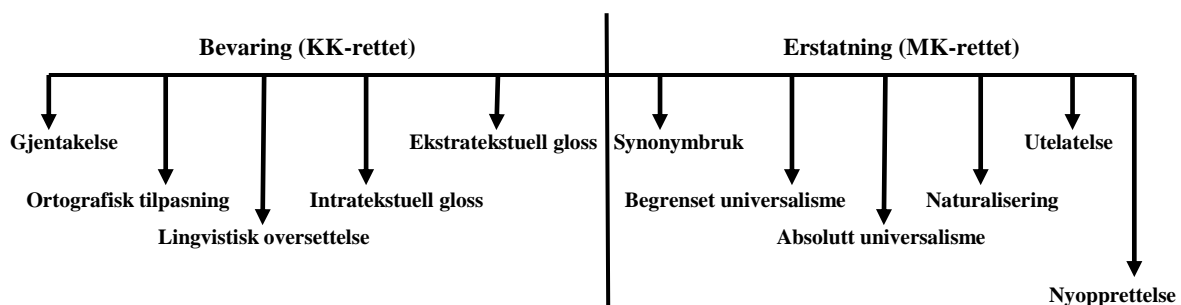
3. Strategier for oversettelse av KSE

KSE krever både språklig og kulturell kompetanse hos oversettere, slik at oversettelsestap ikke overskrider oversettelsesgevinsten. For å oppnå dette målet, eller mer spesifikt for å

produsere målteteksten med samme «verdi» som kildeteksten, kan forskjellige oversettelsesstrategier brukes.

3.1 Aixelás strategier

I artikkelen “Culture-specific items in Translation” foreslo Aixelá elleve strategier for oversettelse av KSE (Aixelá 1996, s.54). Oversettelsesstrategiene for behandling av KSE er rangert i en skala som begynner med strategien som bevarer kildekulturens egenskaper mest og slutter med strategien som viser den største tilpasningen til målkulturen. Aixelás oversettelsesstrategier gjelder behandling av KSE, inkludert egnavn, og han klassifiserer dem i to hovedgrupper: bevaring («conservation») som innebærer «acceptance of the difference by means of reproduction of the cultural signs in the ST» og erstatning («substitution») som framstilles som «transformation of the other into a cultural replica» (ibid).

Figur 1. Aixelás rammeverk.

3.1.1 Bevaring

Under den første gruppen er strategiene som bevarer KSE-ene i så stor grad som mulig, og denne gruppen er delt inn i fire undergrupper.

3.1.1.1 Gjentakelse («Repetition»)

I denne strategi bevarer oversetteren den opprinnelige referansen i en form som er så nær den opprinnelige som mulig (Aixelá 1996, s.61). For eksempel kan toponymer bevares i oversettelse (Seattle > Seattle). Denne strategi brukes stort sett når KS og MS

bruker lignende alfabeter. Likevel kan det, i mange tilfeller, innebære en økning av KSE sin eksotiske karakter, noe som gjør at måltekstleseren føler seg mer fremmed på grunn av språklig form og kulturell avstand (ibid).

3.1.1.2 Ortografisk tilpasning («Orthographic adaptation»)

Denne strategien inkluderer prosedyrer som transliterasjon og transkripsjon (Aixelá 1996, s.61). Disse strategiene brukes hovedsakelig når kildetekst har forskjellig alfabet enn den det oversettes til (ibid). Eksempel på dette er navnet på en russisk karakter, «Kemidov», i den engelske novelen *The Maltese Falcon* (1930) som ble omgjort til «Kenidof» i den spanske oversettelsen av romanen (ibid).

3.1.1.3 Lingvistisk oversettelse («Linguistic (non-cultural) translation»)

I denne strategi velger oversetter, denotativt sett, en veldig nær referanse til det opprinnelige KSE, altså det handler om en direkte oversettelse (Aixelá 1996, s.61-62). Denne strategien kan også innebære bruk av allerede eksisterende og etablert oversettelse av et begrep innenfor målspåkets intertekstuelle korpus (ibid). Eksempel på denne strategibruk er oversettelser av mål og valutaer, f.eks. fra engelsk «dollars» til spansk «dólares» (ibid).

3.1.1.4 Ekstratekstuell gloss («Extratextual gloss»)

Dette er ifølge Aixelá en eksplisiteringsstrategi som oversettere bruker når de anser at det er nødvendig å gi noen forklaring på betydningen av kildekulturet KSE (Aixelá 1996, s.62). Det gjelder når oversetteren bruker noen av de ovennevnte strategier, og av praktiske grunner føler at forklaringen ikke bør blandes med teksten og plasserer den i fotnote, sluttnote, ordliste, kommentar, oversettelse i parentes eller kursiv (ibid).

3.1.1.5 Intratekstuell gloss («Intratextual gloss»)

Dette er samme strategi som ekstratekstuell gloss, men med den forskjell at oversetteren føler at forklaringen bør være innlemmet i teksten, vanligvis for å ikke forstyrre leserens oppmerksomhet (Aixelá 1996, s.62). Eksempler på denne strategi er «five feet eight» som

blir til «five feet eight inches» eller «St. Mark» til «Hotel St. Mark». Denne strategien gir en variasjon som vanligvis skyldes behovet for å løse flertydighet (ibid).

3.1.2 Erstatning

I den andre gruppen er de strategiene som ikke bevarer KSE. Ved å bruke denne strategien erstatter oversettere KSE med ord eller uttrykk som ikke tar hensyn til kildekulturens karakteristika. Denne gruppen er delt inn i ni undergrupper:

3.1.2.1 Synonymbruk («Synonymy»)

Denne strategien er den hvor oversetteren erstatter KSE med en slags synonym eller parallell referanse for å unngå å gjenta den for mange ganger i målteksten (Aixelá 1996, s.63). Dette gjelder i stilistisk forstand, der etter notasjon av KSE første gang, blir dens gjentatte fremtredener erstattet av synonymer. Et eksempel som Aixelá gir er sprit varemerket «Bacardi» som erstattes med «delicious liquor of sugar cane» ved sin andre fremtredelse, og med «rum» ved den tredje (ibid).

3.1.2.2 Begrenset universalisme («Limited Universalization»)

Denne strategi gjelder når oversetteren velger å erstatte KSE med en annen referanse som også tilhører kildekulturen, men referansen anses å være mindre spesifikk og nærmere leserens forståelse (Aixelá 1996, s.63). Eksempel som Aixelá gir her er når «five grand» erstattes med «five thousand dollars» (ibid).

3.1.2.3 Absolutt universalisme («Absolute Universalization»)

Dette er den samme strategien som den forrige, men her finner ikke oversetteren en bedre kjent KSE (Aixelá 1996, s.63). Han eller hun kan foretrekke å slette utenlandsk konnotasjon og velge en nøytral referanse ved å bruke en funksjonell eller beskrivende ekvivalens. Aixelá gir som eksempel en oversettelse fra engelsk til spansk, hvor «a Chesterfield» erstattes med «un sofá» (ibid).

3.1.2.4 Naturalisering («Naturalization»)

Ved å bruke denne strategien erstatter oversetteren kildekulturrettet KSE med en som hører til målkulturen (Aixelá 1996, s.63). Aixelá sier at for tiden benyttes denne strategien sjeldent i litteraturen, med unntak av barnelitteratur (ibid). Eksemplene Aixelá gir når man oversetter fra engelsk til spansk er: «dollar – duro» og «Brigid – Brigida» (ibid).

3.1.2.5 Utelatelse («Deletion»)

Når oversetteren anser KSE som uakseptabel av ideologiske eller stilistiske grunner, at den er irrelevant, eller når det er for uklart og oversetteren vil ikke bruke andre prosedyrer. Da kan han eller hun kan bestemme seg for å utelate den (Aixelá 1996, s.64).

3.1.2.6 Nyopprettelse («Autonomous Creation»)

Dette er en strategi som oversetteren bruker når han eller hun bestemmer å sette inn en kulturell referanse i målteksten som ikke eksisterer i kildeteksten (Aixelá 1996, s.64). Som eksempel kan vi bruke tittelen på romanen «The Maltese falcon» som er endret i sin spanske oversettelse til «El Halcon del Rey de Espana» (Falcon of the King of Spain), som introduserer tilleggsreferansen til kongen (ibid).

3.2 Tilleggsstrategier for oversettelse av egennavn

Selv om jeg bruker Aixelá sine oversettelsesstrategier som også skal dekke oversettelser av egennavn i oppgaven, finner jeg det hensiktsmessig å vise fram noen av eksemplene på oversettelse av egennavn, for å illustrere problematikken kompleksitet og mangfoldighet av mulige løsninger. Noen av disse eksemplene vil illustrere strategier, og i det øyemed viser jeg forskjellige eksempler som Davies (2003, s. 65-100) og Van Coillie (2014, s.123-130) kommer med. Det er delte meninger om hvilken strategi en oversetter av barnelitteratur bør ta i bruk når det gjelder egennavn.

3.2.1 Bevaring av denotasjon

Når det gjelder ladede navn kan en direkte oversettelse av det meningsfulle elementet av et navn faktisk føre til tap av den kommunikative effekt (Davies 2003, s.76). Som eksempel på dett, bruker Davies navnet *Fluffy* som Rowling i boka om Harry Potter ga til den grusomme hunden med tre hoder som er satt for å beskytte filosofens stein (ibid). Fransk oversettelse av dette navnet ble til *Touffu*, som betyr «hairy» eller «tuft» (ibid). Problemet er at denne oversettelsen ikke tar i betraktning det faktum at *Fluffy* er et navn som konvensjonelt gis til kjæledyr som katter, kaniner eller marsvin, slik at mye humor knyttes til uoverensstemmelsen med å tildele et slikt kjæle navn til et skremmende monster (ibid). Et fransk kjæledyrnavn med lignende konnotasjoner, ikke nødvendigvis knyttet til besittelse av langt hår, kunne ha bevart denne vitsen på en måte som en direkte oversettelse ikke gjør (ibid). Ønsket om å bevare det denotative nivået av navnet kan føre til tap av andre aspekter av navnet, for eksempel lydmønster eller konnotasjoner, mens bevaring av form av et navn kan føre til tap av gjenkjennelig betydning, både denotativ og konnotativ (ibid).

3.2.2 Bevaring av form

Avgjørelsen om å velge å bevare form kan, ifølge Davies (2003), påvirkes av de ulike oversettelseskonsvensjonene i de ulike målkulturer og forskjeller i forventninger til målpublikum (Davies 2003, s.76). Hun nevner japanske barn, som er tilsynelatende ganske vant til å håndtere noen ganger lange transliterasjoner av engelske navn i oversettelsen fra engelsk til japansk (ibid). For dem vil det kanskje være ganske overraskende å komme over karakterer med autentisk japansk-klingende navn som skulle fungere innenfor en tydelig britisk sammenheng (ibid). Davies sier at noen av Rowlings navn kan faktisk høres utenlandsk og relativt ufortolkbare til det opprinnelige publikum av britiske barn, men mindre til andre lesere. Navnet *Voldemort* blir mye mer transparent for franske lesere, og de forskjellige latinske navnene som *Albus* og *Rubeus* kan virke mer kjent og forståelig for italienske eller spanske lesere enn til anglofoner (ibid).

Hvis navnet på en kjent person forblir uendret i oversettelsen, vil navnet fungere annerledes hvis leseren av oversettelsen ikke er kjent med den personen som navnet refererer til (Van Coillie 2014, s.125). I så fall vil navnet ikke ha den samme identifikasjonsfunksjon, og

kontekst kan brukes til å delvis bygge bro over dette gapet (ibid). Van Coillie (2014) bruker som eksempel den nederlandske oversettelsen *Juist en Tweemeter* av verket av den norske forfatteren Kjaersti Wold, hvor konteksten gjør det klart for leseren av oversettelsen at karakteren *Ole Gunnar Solskjaer* er fotballspiller (ibid). Likevel vil oversettelsen sannsynligvis ha en annen følelsesmessig påvirkning, fordi få nederlandsktalende barn vil knytte navnet *Solskjaer* til det som er en nasjonal helt (ibid).

3.2.3 Bevaring av form med eksplisitering

Hvis oversetteren velger å bevare formen, og for å bygge bro over forskjell i kunnskapen mellom leseren til kildeteksten og leseren til målteksten, kan hun eller han legge til forklaringer, enten i form av en fotnote eller i selve teksten (Van Coillie 2014, s.126). På den måten forsterkes den informative funksjonen av navnet, og leseren oppfordres til å lære noe (ibid). Hvis oversetteren forklarer konnotasjonen til et egennavn, lærer leseren av målteksten mer eksplisitt noe, altså betydning av et navn fra et annet språk (ibid). Denne type bevaring relaterer til Aixelás intra- og ekstratekstuell gloss.

3.2.4 Erstatning av egennavn med vanlig uttrykk

Oversetteren kan også erstatte et egennavn med et vanlig uttrykk som karakteriserer personen (Van Coillie 2014, s.126). Denne strategien blir ofte brukt når oversetteren overfører hele konteksten, men ikke kan finne et navn på målspråket som fremkaller de samme konnotasjonene (ibid). Van Coillie (2014) bruker eksempelet hvor Quebecois popsanger Roch Voisine blir *en kjekk mannsanger* i den nederlandske oversettelsen av *La Remplacante* (ibid).

3.2.5 Erstatning i form av fonetisk eller morfologisk tilpasning til målspråket

Når det gjelder de eksisterende eller forestilte navn, bruker oversetterne ofte fonetisk eller morfologisk tilpasning til målspråket (Van Coillie 2014, s.126). Som eksempel bruker oversetteren fonetisk transkripsjon i den nederlandske oversettelsen av *Salman Rushdies Haroun and the Sea of Stories*, hvor hovedpersonens navn uttales med fonetisk ekvivalent på nederlandsk: *oe*, så *Haroun* blir *Haroen*, og *Winnie-the-Pooh* blir *Winnie-de-Poeh* (ibid).

Eksempel på morfologisk tilpasning brukes når *Martin* blir *Martijn* og *Lavender* blir *Lavendel* (ibid). Dette eksempelet svarer til Aixelás ortografisk tilpasning.

3.2.6 Erstatning med målspråkets egennavn

Oversetteren kan velge å erstatte egennavn med et annet egennavn fra målspråket, som for eksempel, fra engelsk til nederlandsk, *Alexis* til *Wim* eller *Nick* til *Peter*, og på den måten integrere navnet i målkulturen (Van Coillie 2014, s.126). Navnene kan endres, men deres funksjon bør forbli den samme (ibid). Når man bruker denne strategien til navn på kjente personer, og forsøker å finne en funksjonell ekvivalent, må en ta hensyn til denotative semantiske elementer og konnotasjoner som er relevante for konteksten (ibid). Denne type erstatning relaterer til Aixelás naturalisering.

3.2.7 Oversettelse av egennavn som har spesifikk konnotasjon

Når navn har spesifikke konnotasjoner, er det vanlig å gjengi denne konnotasjonen i målspråket, som for eksempel når *Mr. Wormwood* blir *herre Wurmhout* på nederlandsk i oversettelsen av Roald Dahls *Matilda* (Van Coillie 2014, s.127). I slike tilfeller opprettholder egennavnene funksjonene sine fordi de beholder den samme denotative betydningen, fremkaller samme bildet og tar sikte på å produsere samme humoristiske eller følelsesmessige effekt (Van Coillie 2014, s.128). Oversettelse er ganske direkte når det gjelder navn på dyr, slik at vanlige uttrykk blir brukt som et egennavn med stor bokstav og uten grammatisk bestemthet (ibid). Eksempel på det er *Ekorn* og *Cricket* som blir bokstavelig oversatt til *Eekhoorn* og *Krekel* på nederlandsk (ibid).

3.2.8 Erstatning med egennavn som har en annen eller ytterligere konnotasjon

Oversettere velger også å erstatte egennavn med navn som har en annen eller ytterligere konnotasjon (Van Coillie 2014, s.128). Van Coillie (2014) bemerker at « it is notable how infrequently names that carry specific connotations are translated literally»(ibid). Noen ganger vil en bokstavelig oversettelse føre til endring av følelsesmessig funksjon. Derfor ble *Miss Honey* oversatt til *juffrouw Engel* (*Engel*), i stedet for *fru Honing* i Roald Dahls *Matilda* (ibid). Her opprettholder oversetteren den emosjonelle konnotasjonen med hensyn til at både

honning og engel er kjæledyrnavn (ibid). I de fleste tilfeller opprettholder oversetterens valg den underholdende funksjonen til navnet og det nye navnet bringer noen ganger fram karakterens andre egenskaper (ibid). Som eksempel, bruker Van Coillie (2014) navnet til *Miranda Goshawk* i Harry Potter som ble til *Miranda Wiggelaar* i nederlandsk oversettelse (ibid). Henvisningen til *hawk* i navnet er erstattet av en henvisning til hvordan hun praktiserer magi hvor det nederlandske ordet *wichelaar* betyr ønskekvist (ibid). Samtidig erstatter oversetteren et navn som er vanskelig for leseren å uttale, med ett som har en behagelig resonans (ibid).

I analysen kommenterer jeg egennavn på fiktive figurer, personer fra norske folkeeventyr og navn knyttet til norsk folkekultur.

4. Refleksjon rundt egne oversettelsesvalg

Aixelás strategimodell og strategiene for egennavn hjelper til å synliggjøre måten oversetteren møter utfordringer forårsaket av kulturforskjeller som finnes mellom KS og MS. I måten jeg har oversatt de kulturspesifikke elementene til serbisk på, opptrer noen strategier mer enn andre, hvor vi vil se at brorparten er de som ikke bevarer KSEens opprinnelige natur.

Samtidig er det hensiktsmessig å nevne graden av mitt bevissthetsnivå omkring overordnet strategi og understrategiene i de ulike delene av prosessen. Før jeg startet med å skrive oppgaven, oversatte jeg tjue fortellinger om Teskjekjerringa. I denne startfasen av oversettelsesarbeidet benyttet jeg meg i stor grad av erstatningsstrategier. Dette har vist en klar tendens til måltekstorientering som den tentative overordnede strategi i min oppgave. Dette var ikke jeg, på det tidspunktet, fullt bevisst på. I forkant av oversettelsen av Teskjekjerringas fortellinger tok jeg et kurs i emnet Oversettelse, som innebar gjennomgang av ulike teoretiske retninger innenfor oversettelsesstudier og praktiske øvelser i å analysere oversettelser. Denne erfaringen bevisstgjorde arbeidet med denne oppgaven i en viss grad. Da jeg var i gang med selve oversettelsen av fortellingene følte det naturlig for meg å tilpasse hele det norske kulturelle aspektet til målpråket. Dette skyldes at jeg mest sannsynlig var styrt av min egen erfaring som leser av og om barnelitteratur, og gjengse normer som gjelder oversettelse av barnelitteratur, som blant annet retter seg mot behovet for å oppnå tekstens forståelighet (Klingberg 1986, s.10). Ikke minst med tanke på at serbiske

barn mangler forståelse for norsk kultur når det gjelder matvaner, juletradisjon, historie, levemåte og mange andre særegenheter, forskjellige fra de som finnes i målkulturen. Jeg så etter den mest naturlige og uttrykksfulle måten for å gjøre den serbiske versjonen så troverdig og livlig som mulig for den unge serbiske leseren (Puurttinen 1994, s.55). Jeg var også opptatt av at unge lesere skal ha glede av å lese fortellinger, og dette resulterte i at jeg f.eks. valgte å erstatte alle litterære referanser med målkulturekvivalenter som lett kan gjenkjennes av målgruppen (Cascallana 2014, s.105). Det var først da jeg begynte å skrive denne oppgaven at jeg ble fullt bevisst på mine strategivalg. Jo mer bevisst jeg ble på prosessen, desto flere spørsmål dukket opp om eventuelle alternative overordnede strategier. Det kan selvsagt stilles spørsmål om jeg kunne ha gjort det annerledes, og i stedet velge å trekke leseren mot kildekulturen. En alternativ innfallsvinkel kunne være å presentere og forklare kildekulturen for barna slik at de lærer noe om, i dette tilfellet, Norge og norsk kultur (Klingberg 1986, s.10). Kildetekstorientert oversettelse av barnelitteratur er imidlertid ganske sjeldent, og av de ovennevnte grunnene har jeg valgt å holde meg til valget om å tilpasse teksten målkulturen.

Før jeg flyttet til Trondheim for å starte med masterstudiene mine var jeg opptatt av Prøysens arbeid, og var inspirert av tanken om å oversette og utgi hans verk på serbisk. Oversettelse av fortellingene om Teskjekjerringa til serbisk språk er egentlig ment å være en del av et større prosjekt, i forbindelse med å introdusere Prøysen i Serbia og på Balkan. Prosjektet skulle, i tillegg til å ha som mål en utgitt oversettelse, innebære promotering av Prøysens liv og verk i form av flere foredrag og muligens en teaterforestilling for barn. Alt det ovennevnte var også delvis grunnen til at jeg har vært trofast mot valget å hjemmeliggjøre teksten. Det er sannsynligvis langt større muligheter til å få fortellingene utgitt med måltekstorientering fordi barnelitteratur er en sjanger som gir et forlag friere tøyler til å utgi nye utgaver.¹

Det var ganske utfordrende å finne målkulturettede KSE som ville ha tilnærmet lik effekt som kildekulturettede KSE hadde på KKs lesepublikum. Det å oppnå denne «equivalent effect» som baserer seg på å få «the closest natural equivalent to the source-language message» er svært vanskelig (Nida 1964, s.159). Hvor vellykket oversetteren kan skreddersy budskap som skal svare til både mottakerens språklige behov og hans eller hennes kulturelle

¹ Fortellingene om Teskjekjerringa er, som nevnt, fulgt med illustrasjoner. Jeg er klar over at mitt valg av den overordnede strategi ikke medfører bruk av de gamle illustrasjonene. Hvis denne oversettelsen skal utgis i Serbia kreves det nye illustrasjoner.

forventninger, er ganske diskutabelt. Det stilles i så fall spørsmål om hvordan og hvem man skal måle denne effekten på. Ifølge flere teoretikere er det umulig å oppnå den (Broeck 1978, s.40; Larose 1989, s.78). Kritikere begrunner dette med at oversettelsen aldri kan oppnå samme effekt og fremkalle samme respons i to forskjellige kulturer og tid, og at dette alltid innebærer oversetterens subjektive vurdering (ibid). De gangene jeg mener jeg har klart å finne tilsvarende løsninger på dette, møtte jeg andre utfordringer i form av ytterligere modifikasjoner og tilpasninger som jeg måtte gjøre videre i teksten. Konsekvensen av dette overordnede strategivalget i en tidlig fase har bestemt hvilke understrategier jeg var nødt til å velge i resten av oversettelsesprosessen.

I arbeidet benyttet jeg meg av den engelske oversettelsen av *Teskjekjerringa*, *Mrs Pepperpot*, som ble oversatt av Marianne Helweg og utgitt av Hutchinson i 1959. I den britiske oversettelsen er hjemliggjøring overordnet strategi, og den er synlig i selve tittelen som den engelske oversetteren har valgt: «Helweg's children recall her inventing the character's name, where she elected not to use the literal translation of the teaspoon-lady» (Lassen-Seger og Skaret 2014, s.120). En god del fri oversettelse og erstatning i den britiske oversettelsen vises i utelatelser og endringer, hvor oversetterens kreative innslag er mest synlig i måten hun erstatter egennavn, dialoger og idiomatiske uttrykk på. Den engelske oversetteren brukte til og med en god del av nyoppsettelse og naturalisering som strategier, med mange nye historier og elementer i den engelske versjonen som ikke er til stede i kildeteksten. Mens Prøysen overlater til leseren å trekke ulike konklusjoner og gjøre sine egne vurderinger, gir den engelske oversettelsen en hjelpende hånd med mye eksplisitering og beskrivelser av steder og øyeblikk som legges til målteksten. På grunn av inspirasjonen jeg fikk fra den engelske oversettelsen, har jeg også vært litt friere med å tilføye beskrivelser av natur noen steder, som f.eks. i beskrivelsen av eventyrskogen om vinteren i *Teskjekjerringa* i eventyrskauen, slik det er gjort i engelsk oversettelse. Jeg har også, til en viss grad, utdypet og endret teksten før og etter noen av dialogene i fortellingene, dette for å introdusere og dermed forklare utsagn og kommentarer til *Teskjekjerringa*, der Prøysen ikke gikk inn i detaljer. I tillegg ble jeg påvirket av friheten oversetteren til engelsk hadde tatt seg i det å bruke naturalisering i oversettelsen av kulturspesifikke elementer. Det er imidlertid viktig å nevne at endringene i noen av engelske oversettelser er så store at de virker som helt nye fortellinger. Det å forholde meg til og ta med disse endringene i min egen oversettelse, ville da nesten ha betydd å oversette en oversettelse. Den store friheten den engelske oversetteren brukte, hjalp meg til å tøye grenser

av min egen oppfatning om hvordan en litterær oversettelse kan se ut, og hvor stor rolle oversetterens kreativitet kan spille i overføring av det kulturelle aspektet. Samtidig hjalp det meg å sette grenser for hvor mye nyopprettelse jeg synes er akseptabelt, selv i en tekst for barn.

Under oversettelsesprosessen benyttet jeg meg av *Store norske leksikon*, *Norsk etymologisk ordbok*, *Det norske akademis ordbok (NAOB)*, *Definisjons- og rettskrivningsordbok for bokmål - Bokmålsordboka* (nettutgave), og *Norsk-serbokroatisk ordbok*.

Kapittel 3: Kommentert oversettelse

I denne delen av oppgaven ligger kildeteksten på venstre side, og oversettelsen på høyre side. Siden noen fotnoter inneholder så mye informasjon at de dekker hele siden reservert for måltekst, blir det noen sider med lite tekst og uten fotnoter. Enkelte avsnitt i målteksten har fått 1,15 i linjeavstand for å beholde struktur i dokumentet.

1. **Teskjekjerringa (2)** i eventyrskauen

Bakica Kašikica² u čudesnoj šumi

² Teskjekjerringa er hovedpersonen i en serie barnebøker skrevet av Alf Prøysen. Hun lever i et lite hus i skogkanten i ei jordbruksbygd i Norge, sammen med ektemannen sin. Kjerringa blir som regel lita akkurat mens hun holder på med noe som haster veldig. Hennes skikkelse er beskrevet som noen som møter magien med kløkt og klokskap, og finner vanligvis umiddelbar forståelse hos barn hun møter (Birkeland, 2005). MK har ikke tilsvarende literær referanse i form av en voksen kvinne som kan krympes til en teskjestørrelse og blir stor igjen. Ikke minst er det viktig at selv om hun ikke har kontroll over når hun blir liten, som Teskjekjerringa, gjør ikke det henne maktesløs i seg selv. Hun snur dette til sin fordel hele tiden, og det viser seg at hun får mer makt som liten enn som stor (Voldner 2014, s.41). Teskjekjerringa er en kulturspesifikk figur fordi hun er godt innarbeidet i den norske kulturen. Når man snakker om noen lignende literære figur i MK, er f.eks. Tommeliten kjent for det serbiske barnepublikum i form av *Biberče* (Peppergutt), et serbisk folkeeventyr hvor hovedperson er en gutt, liten som et pepperkorn som ble født så liten, men som etter å ha mestret en del livets utfordringer blir stor og gifter seg med prinsesse. Andersens Tommelise kjenner det serbiske lesepublikum også godt til. Tommeliten eller Tommelise kunne ha kanskje også vært et mulig oversettelsesvalg, men da vil lesepublikumet knytte Teskjekjerringa til allerede eksisterende forestillinger rundt disse skikkelsene, og ikke minst vil de bli fratatt opplevelsen av en ny karakter og motiv de kan identifisere seg med. Min serbiske oversettelse er dermed *Bakica Kašikica* som betyr «bestemor/eldre kvinne teskje». Strategi for behandling av KSE som jeg har brukt er erstatning i form av absolutt universalisme. Begge ord (*baka-bakica*, *kašičica-kašikica*) er hypokoristiske eller «hypocorist» (Zgusta, 2017). Det er nemlig diminutivform av et navn og refererer til bruk av «child-talk» som tilnærmer navnets uttale, for eksempel *Bess* for Elizabeth eller *Bubba* for bror (ibid). Det kan inkludere kjæle- eller kallenavn. Disse formene for navn med et diminutivt suffiks, brukes primært når det gjelder barn, og betydningen kan være ømhet når det brukes til en voksen (ibid). Hensikten med mitt valg var å betegne mindre form og skape koseligere og søtere assosiasjon rundt navnet. Valg av nøytral form *baka* (bestemor) istedenfor hypokoristikk *bakica* ville kunne også være en oversettelsesløsning. Det som likevel er en risiko med dette valget, er at *baka* i oversettelsen ikke vil skille ut Teskjekjerringa fra andre 'bestemødre' i målkulturens barnelitteratur, og ikke minst vil det ikke assosieres med det som er så spesifikt og unikt med Teskjekjerringas egenskaper. Dette er viktig å framheve fordi jeg ser på Teskjekjerringa som en ny litterær helt blant de unge, slik det var tilfellet i Norge. Samtidig er hypokoristisk *kašikica* formen som små barn i MK pleier å bruke mer enn *kašičica* (direkte oversettelse av teskje), antakeligvis på grunn av lettere uttale. *Bakica Kašikica* inneholder også en lydmessig samklang, og det er denne allitterasjon som gjør at navnet blir lett å huske (Skei, 2018). En annen mulighet jeg vurderte var å oversette Teskjekjerringa med *Bakica Papričica* (Chilipepperkjerring) som vil beskrive hennes størrelse og at hun er bestemt, noen ganger sint, men alltid sterk. Likevel bestemte jeg meg for å bevare den norske allusjon til teskje. Det skyldes at teskje brukes i det daglige av både barn og voksne til å røre i drikke, eller til oppmåling i forbindelse med matlaging. I hverdagslivet bruker barn allerede i tidlig alder teskje, ikke minst når de lærer å spise alene. Det størrelsesmessige forholdet mellom spiseskje og teskje kan sammenlignes med forholdet mellom de store og de små. Teskjeens tilgjengelighet og synlighet i denne sammenheng vil bidra til barnas potensielle identifikasjon med Teskjekjerringa.

Rundt huset der teskjekjerringa bor er det gjerde med ei gammal grind, og hvis du åpner den grinda så kommer du rett inn i eventyrskauen.

Oko kuće gde Bakica Kašikica živi nalazi se jedna stara drvena ograda sa neobičnom kapijom. Otvoriš li tu kapiju, ulaziš pravo u čudesnu šumu.

Ja, det er bare en liten skautapp, som teskjekjerringa sier, det står noen bjørker der, og rundt bjørkestammene er det kvitt i kvitt med kvitveis om våren. Og så er det en stor mosegrodd stein der, og rundt steinen veks det blåveis på ei lita tue. En liten bekk sildrer og klukker med pene steiner på botn, og det er visst noen små frosker der óg. Og så er det mange veger som mauren har lagd, og bak det hele står det store og små graner og vifter med raue kongler. Og nå er det ikke verd å gå lenger, for nå møter vi en ny skigard, og det er bare skigarden hans GjerrigPer Rikesen og bak den skigarden fins det ingen eventyrskau.

Ja, nå veit du åssen det er i eventyrskauen til teskjekjerringa om sommeren.

Om vinter'n er det stille og kvitt — det er bare djup snø over det hele.

To je u stvari samo jedno obično šumsko ćošće, kako ga Bakica Kašikica zove, sa hrastovim i brezovim drvećem oko čijih se stabala na proleće sve beli od visibaba. Tu je i jedna velika stena obrasla mahovinom a oko nje rastu ljubičice. Iz neposredne blizine čuje se žubor i grgotanje potoka u kome se voda, preko neobično šarenog kamenja sliva u jedno udubljenje u kom živi nekoliko malih žaba. Skriven u travi, izbija i poneki mravinjak izbrazdan od puteva koji su vredni mravi marljivo prokopali. Prava idila. Odavde ne treba ići dalje, jer tu odmah počinje taraba Pera Cicije a iza nje nema nikakve čudesne šume.

Sada znaš kako izgleda čudesna šuma Bakice Kašikice u proleće.

Tokom zime bude još lepše. Tada čudesna šuma postaje snežno carstvo jer debeli beli pokrivač prekriva svaki njen kutak, a ledeni visuljci na granama cakle se i presijavaju. Sve utihne u duboku tišinu koju jedino može da prekine škriputanje snega pod nogama Bakice Kašikice, kad je put navede kroz šumu.

Så var det en dag før jul at kjerringa skulle gå og hente **juletre (3)**, hu hadde sett seg ut ei pen lita buske, og i mange dager hadde hu bedt mannen sin å gå inn i skauen og hogge ned den vesle buska, men det ble aldri gjort. Han hadde det så travelt, mannen til teskjekjerringa, han måtte passe jobben sin om dagen og når'n kom hjem, var det vedhogging. Så tenkte kjerringa hu fikk ta en tur sjøl da.

Og så labba hu innover skauen. Men det var litt glatt under snøen så hu fant seg en stor skigardstaur og brukte den som stakk.

Øksa hadde hu i armkroken, og da hu korn fram til den vesle grana tråkka hu en rund ring rundt grana og skulle til å hogge.

Og akkurat da ble kjerringa så lita som ei teskje!

U rano jutro, Na Badnji dan, Bakica Kašikica je budila svog muža da, kao što je red, ode u šumu i odseče **badnjak**.³ Budila ga je, budila, ali uzalud. Bakicin muž je spavao kao top. Šta sve nije probala ne bi li otvorio oči. On je samo mumlao «još malo, samo još malo». Bakica je znala da je bio jako umoran. Preko dana bi bio na poslu, a kada bi došao kući, cepao bi drva. Zbog toga je rešila da sama ode u šumu i odseče badnjak.

Polako se odgegala do šume, a s obzirom da je staza od utabanog snega bila klizava, uzela je jednu poveću letvu od tarabe i iskoristila je kao štap. Pod miškom je imala sekiru i kada je stigla do hrasta, obišla je oko njega jedan krug, ne bi li ga još jednom dobro osmotrila. Onda je krenula da seče. Ali tada se nešto strašno dogodi!

Taman kad je zamahnula sekirom, Bakici Kašikici se dogodi ono sto joj se često znalo dešavati i to u najnezgodnijim trenucima: *Bakica iznenada postade mala kao kašikica!*

³ I denne fortellingen beskriver Prøysen Teskjekjerringas tur i skogen på julaften for å hogge ned et grantre som hun skal bruke som juletre. Juletre refererer i norsk kultur til «... et bartre som dekorerer med lys og annen juletrepynt. Det settes opp i og utenfor private hjem, i offentlige bygninger, kirker og i offentlige parker og plasser i forbindelse med feiring av jul. Gran er den vanligste tresorten, men furu brukes også. Juletreet er et av julens viktigste symboler i nyere tid i store deler av verden» (Stovner, 2014). Tradisjon med bruk av den type juletre for jul har man ikke i Serbia og dermed er begrepet kultuspesifikt. Når nordmenn forbereder seg til julefeiring, gleder serbere seg til nyttårsfeiring: en kjøper gaver, dekorasjoner, mat, klær osv. Man kan si at julestemningen i Norge svarer til nyttårsstemning i Serbia. Serbere kjøper grantre (det som svarer til norsk begrep juletre) på byens torg, pynter det og plasserer i private hjem, parker og foran offisielle bygninger i forbindelse med feiring av nyttår. De kaller det for Nyttårstre eller «Novogodisnja jelka» på serbisk. Jeg har oversatt juletre med ordet *badnjak* (eikgren) og benyttet meg av naturalisering som erstatningsstrategi. *Badnjak* refererer til eikgrenen som, i henhold til skikken i MK, kuttes i skogen av familiens overhode på morgnen julaften. *Badnjak* brennes på første juledag og tradisjonen symboliserer den veden som vismennene brakte med til stallen, der Jesusbarnet var født (Vuković, 2004). Dette valget tok jeg på grunn av gjenkjennelses- og tilhørighetsselementet lesere i Serbia vil finne i det. Som følge av denne avgjørelsen måtte jeg utføre ytterligere endringer i teksten. 'Grantre' ble til *hrast* (eiktre) og jeg innførte elementet av *slama na podu* (halm på gulvet) i huset hvor eventyrfigurene bor, siden det også hører til den ortodokse skikk på juleaften. Jeg har også utelatt delen hvor Prøysen beskriver at Teskjekjerringa så juletre flere dager før julaften og ba mannen til å hogge den. Ifølge den serbiske skikk går man til skogen for å hogge juletre tidlig på julaften uten noen forberedelser i forkant. I stedet for at mannen ikke rakk å gjøre det, oversatte jeg det til at Teskjekjerringa ikke fikk til å vekke ham morgenen han skulle gå i skogen. Dermed fikk jeg forklart hvorfor hun måtte gå i skogen alene. På den måten ville det serbiske barnepublikum ha et komplett bilde av denne serbiske høytiden foran seg. Forhåpentligvis vil det vekke positiv assosiasjon knyttet til den varme og koselige julaftenstemningen serbiske barn kan identifisere seg med.

«Ja, nå er det godt at jeg har stokken min,» sa kjerringa, «så får jeg stabbe meg fram så godt jeg kan. Jeg har nå vært lita før og greid meg, det gjelder bare å ikke miste trua,» sa hu.

«Helt riktig,» sa ei tynn stemme ved sia hennes, og da kjerringa så seg om, fikk hu øye på en liten gutt som sto i snøkanten.

«Neimen i all verdens rike,» sa kjerringa. «Å er du for en liten kar?»

«Å, nå tuller du fælt,» sa den vesle gutten, «skynd deg å komme nå, vi var så redd for det store **trollet (4)** hadde tatt deg. De sitter og gråter alle sammen. Så kom nå da.»

«Ja, ja,» tenkte kjerringa, «jeg får nå bli med da, så jeg får ei forklaring på dette her.»

Den vesle gutten krabba føre inn i en snøtunnel, og kjerringa etter. Om litt banka gutten på ei dør.

«Kom inn, u hu!» sa det. Og kjerringa og gutten gikk inn i ei stue der det var pynta pent til jul både med gull- og sølvglitter. Men rundt veggene satt det noen små rare folk, alle var fine og hadde pynta seg, men gråt gjorde de som hjertet skulle briste.

«Slutt å gråte,» jublet den vesle gutten. «Jeg fant igjen kjerringa.»

« Uh, dobro je da sam ponela štap sa sobom. Sad ću polako, kako umem i znam da se iskobeljam odavde, i pre sam se bila smanjivala, pa sam uvek uspevala da se snađem. Bitno je samo ne izgubiti veru» reče Bakica.

«Upravo tako» začu se tanušni glas. Bakica se okrenu i pored sebe ugleda jedno maleno momče kako stoji u nanosu snega.

«Sto mu gromova!» reče Bakica. «Da ti nisi malo premalen?»

«Samo se ti sprdaj sa mnom» reče momče. «Hajde dođi sad, jako smo se bili uplašili da te nije onaj veliki **div**⁴ uzeo. Svi plaču za tobom. Hajde, dođi.»

«Dobro, dobro», reče Bakica, «idem sa tobom ali hoću da mi objasniš šta se dešava».

Maleno momče se zatim uvuče u jedan snežni tunel a za njim i Bakica. Uskoro su se našli ispred neobičnih belih vrata, i on pokuca na njih.

«Uđi!» neko reče. Momče i Bakica potom uđu u sobu u kojoj je svuda po podu bila rasuta slama, kao što je to običaj za Badnji dan. Skroz do zida, sedeli su neki čudni mali ljudi. Svi su bili lepo i svečano obučeni, ali su tako žalosno plakali, da je čoveku htelo srce iz grudi da iskoči.

«Prestanite da plačete» veselo je povikalo momče. «Našao sam Palčicu.»

⁴ Troll brukes som betegnelse på et slags overnaturlig vesen i nordisk folkediktning og eventyrtradisjon med røtter til norrøn mytologi (Hagen, 2015). Karakteregenskapene det identifiseres med er gigantisk, slem, skummel og stygg - nærmest som et slags uhyre eller monster, men i noen tilfeller blir troll også oppfattet som dvergliknende vesen (ibid). Deres tilholdssted er ofte knyttet til underverdenen og dødsriket - ofte lagt til den nordiske fjellheimen og de dype skogene (ibid). De er anti-sosiale, de opptrer i nattens mulm og mørke, og de har heller ingen spesiell kjønnsstilhørighet (ibid). Trollenes betydning som vesener fra norsk folkediktning er ukjent i MK og det finnes ikke noen tilsvarende literær referanse. Derfor er elementet kulturspesifikt. Den nærmeste tilsvarende referanse for troll som er kjent i MK kommer fra gresk mytologi og referer til et stort og mektig vesen som heter *div* på serbisk og det står for *kjempe* på norsk. Troll ble oversatt med *div* og erstatningsstrategien som ble brukt her er absolutt universalisme. Oversettelsessvalget ble gjort i håp at ordets denotasjon som gjelder størrelse og makt blir bevart. Det gjelder å synliggjøre skillet mellom verdenen til de behjelpelige og små som bor i eventyrskauen og verdenen til de store på gården, altså Teskjekjerringa og hennes mann som selve *trollet* hentyder til i fortellingen. Konsekvensen av dette valget er at konnotasjonen med dette begrepet, altså assosiasjoner som troll vekker om nordisk folkediktning og mytologi, er tapt.

«A ja, du er knuppen, du **Tommeliten (5)**» sa de andre, «nå kan vi tenne lysene og begynne å feire jula.»

Så ble det lyst.

Og så begynte de å gråte igjen.

«Å, du har tatt feil, du Tommeliten,» sa de og jamra seg, og den vesle gutten som de kalte Tommeliten så stort på kjerringa, og så kasta han seg ned på golvet og sparka med beina og begynte å gråte, han også.

«Nei, nå vil jeg snart ha ei forklaring på dette her!» sa kjerringa og slo staven sin i golvet. «Ja, du får virkelig unnskyld,» sa en liten gamal mann, «det er ikke så greit for deg å skjønne dette her. Men nå skal jeg forklare ...»

«Ti si najbolji, **Biberče**⁵» povikaše svi. «Sad možemo da upalimo svetla i da počnemo da slavimo Badnje večę».

Onda upališe svetlo u sobi. Nije prošlo puno vremena, svi ponovo briznuše u plač.

«Pa ti si pogrešio, Biberče» zakukaše svi u glas. Momče koga su svi zvali Biberče pogleda u Bakicu i baci se koliko je dug na pod i počę lupati nogama i rukama i glasno plakati.

«Neko će stvarno morati da mi objasni šta se ovde dešava!» viknu Bakica i udari štapom o pod.

«Zaista se izvinjavamo. Nećete ovo baš lako razumeti, ali ću sad pokušati da vam objasnim» reče jedan starac.

⁵ Tommeliten er en litterær karakter fra Asbjørnsen og Moes eventyr med samme navn («Tommeliten,» 2017). Navnet skildrer også personens egenskaper som gjelder fysisk størrelse av gutten i fortellingen. Med hensyn til tilsvarende både litterær- og størrelses-referanse, bruker jeg naturaliseringsstrategi og erstatter Tommeliten med tilsvarende KSE i MK 'Biberče'. Biberce er et kjent serbisk folkeeventyr samlet og skrevet av Vuk Karadžić som samlet serbiske folkeviser og eventyr slik som Asbjørnsen og Moe gjorde i Norge. *Biberče* er en mannlig figur som er liten som et pepperkorn. Et potensielt oversettelsesvalg her kunne også være å bruke navn *Palčić* (Tommeliten) fra brødrene Grims eventyr som unge lesere kjenner godt til. Grunnen til at jeg likevel ikke har gjort det var at jeg har allerede brukt navnet *Tommelise* (Palčica) for å oversette *Kjerringa med staven* (se fotnote 9). Et slikt valg ville forvirret lesere, på grunn av likhet i form (Palčić - Palčica).

«Å, nei da, jeg skal forklare, jeg,» sa ei ung ferm jente som sto med et stort forkle på seg og ei sleiv i den ene handa. «Du kjenner ikke att oss nå, du, men da du var lita, så kjente du oss godt. Vi er folk som har levd i gamle eventyr og sanger. Jeg heter **Anne Knutsdotter (6)**, og den vesle gamle mannen der, det er'n **Gudbrand i Lia (7)**.

«Ne, ja ću joj objasniti» reče jedna devojka sa prelepom dugom kosom boje zlata. «Ti nas sada možda ne poznaješ, ali si nas dobro znala kad si bila mala. Mi smo ljudi koji žive u bajkama i narodnim pripovetkama. Moje ime je **Zlatokosa**⁶ a onaj mali čovek tamo, to je **Ero s onoga sveta**.⁷

⁶ Anne Knutsdotter er en litterær referanse fra den norske folkevisen «Eg heiter Anne Knutsdotter» (Vestly 1963, s.10). Selve begrepet er særegent for norsk muntlig tradisjon og kultur og er dermed kulturspesifikt i forhold til MS. Ved å bruke naturalisering som erstatningsstrategi bestemte jeg meg for *Zlatokosa* (Rapunsel) som oversettelsesløsning. Selv om det er et tysk eventyr av brødrene Grimm, er karakteren allment kjent blant de yngste lesere i Serbia og er en karakter de lett identifiserer seg med. En grunn til at jeg tok dette valget er mangelen på en kvinnelig figur fra den serbiske folkevisetradisjon som kunne være en tilsvarende litterære referanse. På grunn av dette valget måtte jeg endre delen relatert til Anne Knutsdotters utseende. Jeg byttet «jente med et stort forkle på seg og ei sleiv i den ene handa» i KT med «jente med et veldig langt, gyldent hår» i MT.

⁷ Gudbrand i Lia er en litterær referanse fra et kjent folkeeventyr av Asbjørnsen og Moe som handler om det å finne det gode i hvilken som helst situasjon man befinner seg i (Hagen, 2013). Selve Gudbrand beskrives som «en god mann som tar impulsive beslutninger, men har en positiv holdning til alt livet sender hans vei» (ibid). Selve begrepet er særegent for norsk muntlig tradisjon og kultur og er dermed kulturspesifikt i forhold til MS. Som med Anne Knutsdotter bruker jeg samme strategi, naturalisering, og erstatter konseptet med en serbisk litterær referanse. Gudbrand i Lia blir til *Ero s onoga sveta* (Ero fra den andre verden). Ero representerer en bedrager i et av de eldste og mest kjente serbiske folkeeventyr med samme navn, men er en veldig vittig og modig mann. Hensikten med dette oversettelsesvalg var å forsøke og gjøre MK-lesere bevisste på den rike serbiske folkeeventyrskatten. Med hensyn til at ingen av de litterære referansene i oversettelsen finnes i sanger i MK, men bare i folkeeventyr og fortellinger, byttet jeg «Vi er folk som har levd i gamle eventyr og sanger» i KT med «Vi er folk som har levd i gamle eventyr og folkefortellinger» (Mi smo ljudi koji žive u bajkama i narodnim pripovetkama) i MT.

Og på krakken der sitt'n **Per Spelmann (8)**. Og så er det han Tommeliten, da, som fant deg og trudde det var **Kjerringa med staven (9)**.»

«Ja, du skjønner det,» sa Tommeliten, «du skjønner det at du var så veldig lik Kjerringa med staven, og hu er blitt borte.

Tamo na stolicici sedi **Baš-čelik**⁸. Ovo ovde je Biberče, on te je pronašao i pomislio od tebe da si **Palčica**.»⁹

«Razumeš li sad Bakice?» reče Biberče. «Toliko si mi ličila na Palčicu, a ona je bila nestala.

⁸ Per Spelmann er en litterær karakter fra en tradisjonell norsk folkevise med samme navn (Granum, 2014). Dette er en kjent og kjær norsk folkesang som har blitt sunget i mange generasjoner (ibid). Til tross for sin noe «gammeldagse» tekst er denne fortsatt svært populær blant dagens barn i kildekulturen (ibid). Siden dette elementet utgjør en del av den norske folkevisearven, fant jeg det kulturspesifikt. I MK finnes det ikke noen folkesang som forteller om en voksen mann, og som samtidig er populær blant unge 1, eller rettere sagt, egnet til barn. For å finne en nærmere litterær referanse, lette jeg derfor etter en tilsvarende figur i MK sin folkeeventyrsskatt. Dette KSE oversatt jeg med *Baš-Čelik*. Det er en litterær referanse fra et av de mest kjente serbiske folkeeventyr med samme navn. Til forskjell fra Per Spellmann, er *Baš-Čelik* ikke et menneske, men et vesen med mer negativ enn positiv betydning. På grunn av dens popularitet og gjenkjennelighet blant spesielt grunnskolebarn i MK, valgte jeg akkurat denne oversettelsesløsningen. Erstatningsstrategien jeg brukte her er naturalisering. Et annet oversettelsesvalg ville kunne være å erstatte Per Spelemann med en av de andre folkeeventyrreferansene i MK. Siden jeg ville sikre at alle eventyrfigurene som bor i eventyrhuset er gjenkjennelige blant de unge lesere i MK, har jeg bestemt meg for å bruke de meste populære som *Ero s onoga sveta*, *Biberče*, *Palčica* og *Zlatokosa*. Alle andre litterære referanser er, i forhold til de ovennevnte, mindre kjente i MK.

⁹ Kjerringa med staven er en litterær figur som refererer til en type tradisjonell, norsk folkesang som heter slåttestev eller slåtterim (Grønbech, 2015). Dette slåttesteve har bare én strofe, men «flere av de mest kjente slåttestevene som Pål sine høner, Per Spelmann og Kjerringa med staven har fått tildiktet flere strofer. Sagnet sier at flere gårder i Hakadal hadde kuene sine på sommerbeite på Kongsvangsskog seter, helt nord i bygda, der Kjerringa med staven var budeie og kinnnet smør» (ibid). Det er smør som knyttes til julefeiring og Kjerringa med staven til smørkinning i KK. Denne litterære figuren er særegen for norsk muntlig tradisjon og kultur, og er dermed kulturspesifikk i forhold til MS. Oversettelse av Kjerringa med staven er *Palčica* (Tommelise) som er en kulturreferanse i MS jeg har funnet mest hensiktsmessig å bruke. Med dette valget benyttet jeg meg av naturalisering som erstatningsstrategi. Dette valget skyldes mangelen av en tilsvarende referanse knyttet til julaftentradisjonen. Det finnes ikke noe sammenlignbart i MK. Kjerringa med staven er ikke kjent i KK for å være liten, men i denne fortellingen er hun en av de mennesker som hører til folkeeventyrverden og bor på eventyrhuset. Hun er, som andre, lita i forhold til den reelle verdenen hvor Teskjekjerringa og hennes mann bor. Grunnen til at jeg valgte nettopp Tommelise var at hun er lita i størrelse og dermed passer inn i bildet av både Teskjekjerringas (når hun er lita) og Kjerringa med stavens fysiske egenskaper i denne fortellingen. Enda viktigere, hun er en av de mest kjente kulturreferanser i barnelitteraturverden i MK, og på grunn av dette hører hun hjemme til eventyrhuset hvor andre kjente målkultur- og verdens barnelitteraturskikkelser bor.

Vi var ute og skulle ønske månen god jul og så kom det et stort troll og vi smatt inn i tunnelen, men kjerringa snubla over staven sin og så tok trollet og putta henne i en stor lomme. Og det blir ingen jul her hvis vi ikke får Kjerringa med staven til å kjinne smør. Å, stakkars Kjerringa med staven, og så hu som er så lita.»

«Jeg syns dere er små alle sammen, jeg,» sa kjerringa.

«Vi blir små når ingen trur på oss,» sa'n Per Spelmann. «Snart er vi vel ikke større enn en muselort.»

«Ja, men JEG trur på dere, jeg,» sa kjerringa, «og har dere like sterk tru som jeg, så skal vi snart finne trollet. Kom nå så drar vi av garde.»

«Jeg trur ikke det nytter,» sa han Gudbrand i Lia.

«Å, jo da,» sa kjerringa. Så gikk de ut, men de sukka og bar seg, og hele tida hørte kjerringa at de hviska: «Vi trur ikke på at det nytter.»

«Nå tier dere stille,» sa kjerringa. «Så skal dere snart få se på ei kjerring som har trua i orden.»

«Men den store snøskavlen der da?» sa Tommeliten da de kom ut. «Vi greier ikke å krabbe over den, vi.»

«Vi greier å krabbe på toppen av skavlen,» sa kjerringa, og det greide de.

Og så sa kjerringa: «Snøskavle! Jeg trur at du er **Kvitebjørn Kong Valemon (10)**, som kan gå over hauger og daler og hjelpe oss å finne Kjerringa med staven.»

Taman kad smo izašli napolje da Suncu poželimo srećan Badnji dan, došao je ogromni div. Svi smo krenuli da bežimo u tunel, ali se Palčica nekako saplela i pala. Tada ju je div uzeo i stavio u svoj veliki džep. Nema nama ni Badnjeg dana ni Božića ako je ne pronađemo. Jadna naša mala Palčica».

«Kako ste svi tako mali?» upita Bakica.

«Mali smo zato što niko ne veruje u nas. Još malo, pa ćemo biti manji od dugmeta» požali se Baš-čelik.

«Ja verujem u vas i ako imate bar upola jaku veru kao što je moja, uskoro ćemo pronaći diva. Hajdemo sad odavde» reče Bakica.

«Ne verujem da ima neke vajde od toga» žalosno reče Ero s onoga sveta.

«Nego šta, nego ima» odgovori Bakica.

Kada su izašli napolje, imali su šta da vide. Ispred njih je stajala ogromna gomila snega. Bakica je mogla da čuje kako svi uzdišu i šapuću: «Ma nema ništa od ovoga».

«Sad svi ućutite pa ćete uskoro da vidite na delu ženu koju vera nikada nije izdala» reče Bakica.

«Ali kako ćemo preći preko ovog velikog snežnog nanosa?» upita Biberče. «Nećemo uspeti da se provučemo ispod njega».

«Možda ne ispod njega, ali ćemo svakako uspeti da pređemo preko njega. Imam ideju.» reče Bakica.

Utom se Bakica okrenu ka gomili snega i zapovedi: «Snežni nanose! Ja znam da si ti **veliki beli medved**¹⁰ koji će nas nositi sve do kraja šume da nam pomogne da pronađemo Palčicu».

¹⁰ Kvitebjørn Kong Valemon er en litterær karakter fra det norske folkeeventyret med samme navn (Asbjørnsen og Moe 1993, s.7). Med hensyn til at begrepet refererer til norsk folkeeventyrskatt og at det ikke fins noe sammenlignbart innen MS, selv om eventyrene har vandret i løpet av tida, finner jeg det kulturspesifikt i forhold til MS. Oversettelse til serbisk er *veliki beli medved* (den store hvite bjørn) og erstatningsstrategien jeg har anvendt her er absolutt universalisme. Det er en nøytral løsning hvor navnets spesifisitet ble overført på en beskrivende måte, altså, ved hjelp av adjektivbruk. Et annet oversettelsesvalg som referer til størrelse kunne eventuelt være den store ulven fra Rødhette og ulven, men da ville delen med snøen og naturens magi være tapt, noe som er, etter min mening, viktig å beholde, siden hele fortellingen er plassert i et vinterbilde.

«Å nei, men er det noen som trur på meg og, da,» brumma det inni snøskavlen, og så reiste skavlen seg på alle fire beina og VAR Kong Valemon!

«Følg oss til det farlige trollet som har tatt Kjerringa med staven!»

Og jammen begynte Kvitebjørn å luske og gå bortover skauen.

«Ser du det lyser i vindusglass?» sa kjerringa.

«Ja,» sa bjørnen.

«Opp med grinda, dytt med snuten,» sa kjerringa. De andre sa ingenting, de hadde nok med å holde seg i ragget til Kvitebjørnen.

«Legg deg nå pent utafør døra og vent til jeg kommer ut igjen,» sa kjerringa, og akte ned fra bjørneryggen. Og akkurat da ble hu like stor som kjerringer flest. Så gikk hu inn, men der satt mannen hennes og gråt minst like høgt som de i eventyrhuset.

På bordet stod det ei lita dokkeseng som kjerringa skulle gi bort til jul og i senga lå
KJERRINGA MED STAVEN! Medisinflasker og **lakrispastiller (11)** sto ved sia av senga.

«Nei, men jeg spør riktig å du gråter for, jeg?» sa kjerringa og satte hendene i sida.

U tom času, snežna gromada poče se dizati i postade veliki beli medved.

«Veliki beli kralju šume, odvedi nas do strašnog diva koji je uzeo Palčicu!» zapovedi Bakica.

Medved odmah poslušao. Nakon što su se svi popeli na njegova leđa, poče se teturati ka Bakicinoj ogradi koja se nalazila na kraju šume.

Kada su stigli, Bakica opet naredi: «Sada njuškom otvori kapiju na ogradi!». Ostali ništa ne rekoše, samo su se držali čvrsto u medvedovom jaslu.

Nakon što su ušli kroz kapiju, Bakica opet zapovedi: «Sad se polako spusti ispred vrata i sačekaj, dok ja ponovo ne izađem napolje» to reče i baš u trenutku kad je krenula da silazi sa medvedovih leđa, Bakica opet postade velika kao pre što je bila.

Zatim uđe u kuću, a unutra je sačekao neverovatan prizor. Muž je sedeo za stolom i plakao isto onako žalosno kao što su plakali mali ljudi u čudesnoj kući.

Na stolu je stajao mali krevet za lutke koji je Bakica bila spremila da daruje za Božić, a u njemu je ležala Palčica. Pored kreveta nalazili su se neki lekovi i **šolja čaja sa medom**.¹¹

Bakica se zaturi, te upita svog muža: «Pobogu, pa zašto tako plačeš?».

¹¹ Lakrispastiller er svarte pastiller med lakrissmak («Lakrispastiller,» 2017). Ekstrakt av lakrisrot (*extractum glycyrrhiza*) inndampet til en sortbrun masse, i tillegg til pastiller, selges også i form av små stykker, stenger eller lignende, som middel mot hoste eller som slikkeri (ibid). I målkulturen brukes roten til plante for å lage saft og te mot luftveisbetennelse, men den eksisterer likevel ikke som lakris i form av et svart eller brunt, spiselig stoff, heller ikke pastiller. Av den grunn er lakrispastiller et kulturspesifikt element i forhold til MK. Teskjekjerringas mann trodde i fortellingen at Kjerringa med staven er hans kone, og siden han fant henne i snøen, brukte han halspastiller og medisinflasker til å få henne bli bedre og frisk igjen. Mitt oversettelsesvalg er *šolja čaja s medom* (en kopp te med honning). Med hensyn til at jeg slettet all norsk konnotasjon, og valgte en nøytral referanse, benyttet jeg meg av erstatningsstrategi i form av absolutt universalisme. Barn i MK kjenner igjen te med honning som en naturlig medisin mot forkjølelse, og ikke minst, en vinterdrikke barn pleier å drikke for å få igjen varmen i kroppen etter å ha tilbrakt tid ute i snøen. Denne oversettelsesløsningen ble gjort i håp om å bevare ordets betydning som denoterer symptombehandlernde middel mot hoste og forkjølelse. Et mulig valg kunne være å oversette lakrispastiller med strepsils eller tablettlignende sukkertøy, som for eksempel vanlige halspastiller. Kjerringa med staven er i kildeteksten framstilt som like så lita som Teskjekjerringa (når hun krymper), og det betyr at halstabletter er da nesten like så store som selve Kjerringa med staven. Dette er ulogisk og av den grunn var halspastiller ikke mitt oversettelsesvalg.

«Å er du der, og er du der, å nei å nei, jeg var så redd for at du hadde blitt så lita som ei teskje og sovna i skauen. Men? Men? Å er det for ei lita kjerring jeg har tatt med meg da?»

«Å, det er vel ei dokke som noen har mista,» sa kjerringa, og tok Kjerringa med staven i fanget sitt og begynte å tørke vekk medisin og plukke vekk lakrispastiller.

Så gikk hu ut i gangen, men nå var mannen så redd for at hu skulle bli borte igjen, så han fulgte med og holdt henne i forklebandet.

«Nei, men skal du legge dokka i den snøskavlen da?» sa mannen.

«Kom, nå skal du få mat,» sa kjerringa, og svarte ikke på det mannen spurte om.

«Jamen først må jeg da måke bort den snøskavlen,» sa mannen. «Men jeg kan nå godt ta en matbeta først óg, jeg, den snøskavlen blir vel ikke borte.»

Men da mannen hadde spist og gikk ut etter snøskuffa ... så ...? Ja, du veit det du ...

Da var hele snøskavlen borte.

«O pa ti si tu, ti si tu, znaš li kako sam se samo bio uplašio da si se smanjila i zaspala u šumi. Mila moja ženice. Celu sam šumu pretražio da te pronađem, mislio sam da sam te izgubio dok nisam ugledao « usledi tajac a Bakicin muž se zagleda u lutkin krevet. Ali, čekaj, koga sam ja to onda doneo ovde?»

«To je lutka koja je nekom jako nedostajala» reče Bakica i uze Palčicu u naručje, brišući joj lice od lekova i meda.

Potom Bakica izađe u hodnik, ali je muž, uplašen da će je opet izgubiti, uhvati za pojas od kecelje i krenu za njom.

Kada je video šta Bakica radi, on upita: «Nećeš je valjda staviti u tu gomilu snega?»

«Hajde ti sad unutra da ručaš» reče Bakica i ne odgovori na muževljevo pitanje.

«Ali moram da raščistim sav ovaj sneg» reče muž.

«U stvari, kad bolje razmislim, mogao bih prvo da jedem, neće vala sneg nikuda pobeći.»

Nakon što je završio sa jelom, Bakicin muž izađe napolje da raščisti sneg ... a tamo?

Kao što možete da pretpostavite, snežne gomile tamo više nije bilo.

2. Teskjekjerringa spiser **Mortensgås** (12)

¹² Mortensgås er et måltid som gjelder lange tradisjoner med gås, og serveres i forbindelse med Mortensmesse, den 11. november (Dybdahl, 2017). En tradisjonell gåsemiddag på denne dagen omfatter svartsuppe av blod, helstekt gås fylt med for eksempel svsker, og eplekake til dessert (MatPrat, 2010). Denne skikken er svært utbredt i Skåne i Sverige (ibid). Dette KSE inneholder mye kultuspesifikk informasjon, som ikke nevnes noe sted i fortellingen. Derfor skal jeg begrunne ytterligere modifikasjoner jeg gjorde i målteksten. Mortensmesse er en katolsk høytidsdag til minne om den hellige biskop Martin av Tours som levde på slutten av 300-tallet e.Kr (Dybdahl, 2017). Han var soldat og munk som omvendte mange til den kristne tro. Det er flere historier om opprinnelsen til Mortensgås (ibid). Da Martin ble kjent for sitt fromme liv, samtidig som han utrettet mirakler, ville folk i Tours i Frankrike gjerne ha ham som biskop der (ibid). Historien sier at Martin imidlertid ønsket et mer tilbaketrukket liv, og da utsendingene kom for å hente ham, gjemte han seg i en gåseflokk (Björnberg 1968, s.23). Gjessene kaklet imidlertid så høyt at han ble funnet. Etter sin død ble han utropt til skytshelgen for det frankiske riket (ibid). Martin ble en populær helgen, og mange kirker i Norge ble dedisert til ham (Dybdahl, 2017). Nidaros fikk en Martinskirke en gang i høymiddelalderen (ibid). Det er ikke så mange folkelige forestillinger knyttet til Mortensmesse i Norge (ibid). Det ble likevel sagt at man kunne ta varsel av været på denne dagen. Var dagen kald, ble det en hard vinter, mens våtvær ga skiftende utsikter. I Østfold ble det sagt: ”Dansær mortensgåsa på isen, dansær julebokken i søla” (ibid). Begrepet Mortensgås refererer til en stekt gås. I målkulturen er stekt gås ikke et ukjent begrep, selv om man stort sett foretrekker å spise svine- eller lammekjøtt som hovedrett til middag. Det som er imidlertid interessant, er at Mortensgås direkte assosieres med helgenen St. Martin og hans liv. Det finnes ikke en sammenlignbar tradisjon i MK som forbinder spising av gås med feiring av en helgen, men St. Martin eller Mortensmesse på norsk feires også i MK, den 24. november, der det heter Sveti Mrata. Den feires nemlig på slava dagen. Slava representerer en serbisk ortodoks feiring av familiehelgenen, i dette tilfelle St. Martin. Viktigheten av slava i MK ligger i at alle slekter i Serbia har en skytshelgen. Denne følger slekten fra far til sønn, og er gjenstand for stor feiring i landet. På denne dagen kommer slektninger, naboer og venner på besøk til den som feirer, og det spises tradisjonell middag som inneholder forret, hovedrett og dessert. Slava er det mest typiske og unike trekket ved serbisk kultur. På grunn av den allerede eksisterende tradisjon med feiring av St. Martin i MK, oversatte jeg Mortensgås med *slava* (feiring) og brukte naturalisering som erstatningsstrategi. Hensikten med dette valget var å plassere historien i et kjent miljø for lesepublikummet, og tilby de unge lesere et gjenkjennelig element de kan identifisere seg med. Dette valget har forårsaket ytterligere modifikasjoner i målteksten, som for eksempel at jeg har oversatt *gås* med *mangulica* senere i teksten. Mangulica er en spesiell type gris, som når den er tilberedt er kjent for sin gode kvalitet og smak i MK. Den nordlige del av Serbia er mest kjent for avl av denne type gris (se fotnote 13). Tradisjonelt spises det svine- og lammekjøtt for slava i MK, og ved å erstatte gås med mangulica innfører jeg inn en ny kulturreferanse, og benytter meg av en erstatningsstrategi til, naturalisering. Eventuelle andre løsninger i oversettelsen kunne ha vært å bevare gåsemiddag, men da ville det oppstå utfordringer med hvordan man skal oversette svartsuppe (se fotnote 14).

En dag mannen til teskjekjerringa kom fra arbeid, sto kjerringa på trammen og tok imot ham mens hu skinte som ei sol og ropte: «Skynd deg og kom! Jeg har en overraskelse til deg!»

Ja, mannen tok lange steg, og inn i kjøkkenet bar det. Der sto bordet tomt for mat.

«Jaså, er det slike overraskelser du har å by på,» sa mannen. «Her kommer jeg trøtt og sliten etter å ha traska rundt i skauen i hele dag, og når jeg kommer hjem, får jeg ikke så mye som en brøds kalk gnage på?»

«Så så så, ta det med ro, nå,» klukket kjerringa. «Du skal nok få mat, men først må du skifte og ha på deg penklærne, vi er bedt til skog har fått ei stor gås fra slektningene sin i **Skåne (13)**, og nå vil han lage ekte skånsk gåsemiddag Og han syntes du hadde gjort så godt arbeid i skauen i høst at vi er bedt på Mortensgås i kveld.

«Ikke med **svartsuppe (14)**?» sa mannen og satte seg ende ned på sofaen.

Kada je jednog dana Bakicin muž došao kući s posla, Bakica ga je sačekala ispred kuće, snažno zagrlila i rekla: «Hajde požuri ovamo! Imam iznenađenje za tebe! »

Muž se dugim koracima dovukao do kuhinje. Tamo ga je sačekao prazan sto.

«Tako dakle, sa ovakvim me iznenađenjima sačekuješ.» reče on. «Ceo dan tumaram po šumi i kad dođem kući, mrtav umoran, tamo me čeka ni manje ni više nego jedna obična kora hleba?»

Hajde, hajde, smiri se» reče mu Bakica. «Dobićeš jelo, ali prvo moraš da se presvučeš i obučeš nešto svečano. Šumar nas je pozvao na slavu. Danas je Mratindan. Kaže da je nabavio mangulice od rođaka iz **Srema**,¹³ te je pravio svinokolj i jedno je celo prase ispekao za slavu. Pohvalio te je kako si dobro prokrčio šumu ove jeseni i kaže da bi mu bila čast da mu budemo gosti za slavu danas.

«Nadam se samo da neće biti **pihtija**,¹⁴ uf, muka mi je pri samoj pomisli da moram da ih jedem»reče muž i sede na krevet.

¹³ Skåne er et sted i Sør-Sverige, hvor skikken med Mortensgås er svært utbredt (Björnberg 1968, s.50). Ifølge Aixela, er alle egennavn kulturspesifikke og siden Skåne er et stedsnavn utgjør det KSE i kildeteksten. Jeg har benyttet meg av naturalisering og erstattet Skåne med *Srem* som er et område i den nordvestlige del av Serbia kjent for oppdrett av en spesiell type gris som heter mangulica, som jeg har erstattet gås med. I KT får skogvokteren gåsa fra Skåne og i MT får han denne grisen fra Srem. I målteksten har skogvokteren helstekt mangulicagris for sin slava, og den skal spises til middag. Dette valget fant jeg nødvendig for at det kunne henge sammen med resten av historien i oversettelsen.

¹⁴ Svartsuppe er en suppe laget av buljong og blod, helst gåseblod (Svartsoppa, u.d.). Suppen er svært mektig og har i tillegg mye smak av krydder (ibid). Den serveres oftest dagen før Mortensmesse, for at man skal klare å spise seg gjennom hele måltidet (MatPrat, 2010). Det finnes ikke en tilsvarende referanse for denne type suppe i målkulturen. Hvis man skulle oversette det direkte ville det ikke ha noen mening i målspråket, med unntak av at man benytter seg av fotnoter og forklarer begrepet. Det er den denotative betydningen som er kulturspesifikk. Denne svartsuppen har i tillegg en negativ konnotasjon i den sammenheng at det utgjør en matrett som Teskjekjerringas mann, skogvokteren, hans kone og deres barn gruer seg til å spise. I mangelen på et tilsvarende begrep i MS for en suppe som vil ha negativ konnotasjon i tillegg, oversatt jeg *svartsuppe* med *pihtije (kabaret)* og benyttet meg av erstatningsstrategien naturalisering. Pihtije er en kald matrett som består av svinekjøtt av dårligere kvalitet, som for eksempel kjøtt fra hodet, bein eller knokkel som er nedlagt i aspik. *Pihtije* er vanligvis bare en del av det tradisjonelle måltidet, ofte en forret, selv om det kan serveres som hovedrett. Pihtije er vanligvis kuttet og servert i like store kuber og brukes ofte i feiring av slava og andre feirende anledninger i Serbia. Det er en matrett likt av en del voksne, ikke minst eldre generasjoner, men som samtidig ikke er så populær blant de unge i målkulturen siden dens geleaktige konsistens og innhold virker utiltrekkende på dem. Dette påvirket i stor grad mitt valg.

«Jo, det blir det nok. Åssen skulle det se ut med en ekte gåsemiddag som ikke begynner med svartsuppe? Ja, ja, jeg veit at du ikke liker suppa, men tenk på så god betaling du fikk for at du stakk ut den nye vegen gjennom skauen, det skulle bare mangle at vi sa nei takk når de ber oss. Så, ikke noe mer snakk, inn og vask deg og skift, så vi kommer av garde!»

Ja, så hadde ikke mannen noe annet å gjøre enn å bli med, men han grudde seg veldig når han tenkte på den tjukke, nellikduftende svartsuppa. Og snart sto de utafør huset til skogvokteren og banka på døra.

«Nå får du late som du liker svartsuppe,» sa kjerringa, «smil og vær blid og si at du gleder deg.»

Det var frua som åpna. Hu var nyfrisert og fin, øynene strålte og kinnene blusset.

«Velkommen, velkommen,» sa hu. «Skynd dere inn, vi kan nesten ikke vente, når jeg kjenner lukta av alle ingrediensene i svartsuppa, blir jeg ikke til å styre! Kom inn!!!»

Inne i huset gikk skogvokteren og tralla og sang: «Det lukter deilig suppe, hipp hurra! Sett dere ned, ikke bry dere om at ungene skriker, de er helt ville etter å komme til bords og få svartsuppe!»

«Verovatno da hoće, šumareva žena je poznata po tome što pravi najbolje pihtije u selu. A slava je idealna prilika da to i pokaže. Znam da ti ne voliš da ih jedeš, ali seti se samo kako te je dobro platilo sto si prokrčio put kroz šumu, taman posla da ne odemo kad su nas ljudi lepo pozvali. Tako da, dosta priče, idi umij se, presvuci i idemo!»

Bakicinom mužu nije preostalo ništa drugo nego da pođe na slavu. Sve vreme se grozio pri pomisli da će verovatno morati, ako ništa drugo, iz pristojnosti da proba te drhtave, ljigave pihtije.

Ubrzo su se našli ispred šumareve kuće i zakucali na vrata.

«Sad se pretvaraj da voliš pihtije» reče mu Bakica «razvedri se i nasmej malo, i reci da jedva čekaš da probaš njihov specijalitet.»

Blistava i lepa, rumenih obraza i sa sveže isfeniranom frizurom, vrata je otvorila šumareva žena.

«Srećna slava» rekoše u glas Bakica i njen muž.

«Hvala, dobrodošli» reče šumareva žena. «Uđite i odmah sedajte za sto, ne možemo da izdržimo da počnemo sa jelom. Svašta sam nešto lepo spremila, ali što su mi pihtije ove godine dobro ispale, nikad do sada nisu bile tako dobre. Samo izvolite!»

Šumar je išao kroz kuću i pevušio: »Svinjske nogice i puno belog luka, tajna je najboljeg gurmanluka. Samo vi sedajte i ne uzrujavajte se što deca vrište, to oni ne mogu da isčekaju da probaju mamine pihtije!»

I sofaen satt tre unger og ropte i vilden sky: «Svartsuppe, svartsuppe, svartsuppe!»

«Ja da, nå skal det snart bli svartsuppe,» sa frua og skyndte seg ut i kjøkkenet. Kjerringa gikk etter, hu tenkte hu skulle si at mannen hennes ikke var riktig i form, så de måtte ikke bli fornærma om han ikke spiste så mye. Men akkurat i det samme hu hadde kommet seg over dørstokken, ble hu lita som ei teskje!

«**Gubbendarius (15)**, nå skjedde det igjen,» jamra kjerringa og gjemte seg bak døra.

Frua sto en stund midt på golvet, så tok hu og øste opp svartsuppe i en suppeterrin på bordet. Hu skar grimaser og holdt seg for nesa, og så sa hu: «Ja, ja, en må tenke på sine medmennesker, ikke bare på seg sjøl.»

Kjerringa kunne ikke bare seg for å le, og da frua hørte det, skyndte hu seg ut i stua for å høre hva som var så morsomt.

Om en stund kom skogvokteren inn, han så seg omkring, så tok han ei skje og smakte. Det gikk ikke bedre med ham, han vrei seg som om han hadde fått vondt i magen, men da han hadde svelget, så sa han: «Ja, ja, en må tenke på sine medmennesker, ikke bare på seg sjøl.»

Nå lo kjerringa igjen, og så gikk skogvokteren ut i stua.

Na dvosedu je sedelo šumarevo troje dece i iz sveg glasa vikalo: «Pih – ti - je, pih - ti - je, pih - ti - je!»

«Evo, evo sad će pihtije» reče šumareva žena i požuri se nazad u kuhinju. Za njom je pošla i Bakica, jer je htela da joj kaže da joj se muž ne oseća baš najbolje danas, te da se ne naljute ako bude samo malo pojeo pihtija. Međutim, baš u tom trenutku, dogodi se nešto sasvim neverovatno a što se Bakici često znalo dešavati: Kako je zakoračila na prag od kuhinje, Bakica se smanji i postade mala kao, ni manje ni više, jedna kašikica!

«**Idi u peršun**,¹⁵ pa zar opet da mi dogodi!» promrlja Bakica i sakri se iza vrata.

Šumareva žena zastade na trenutak na sred kuhinje, te uze šerpu u kojoj su stajale pihtije i poče da ih servira na lepi, beli escajg koji je koristila samo za svečane prilike. Dok je to radila, poče praviti čudne grimase, te odjednom zapuši nos i reče: «A šta da radim kad moji vole da ih jedu, ne mogu da mislim samo na sebe.»

Bakica nije mogla da izdrži a da se ne nasmeje, i kad je šumareva žena to čula, potrča u dnevnu sobu da vidi šta je to bilo tako smešno.

Nakon nekoliko trenutaka, u kuhinju je ušao šumar. Pažljivo je pogledao oko sebe i uzeo viljušku da proba pihtije. I sa njim se isto dogodilo. Tako je počeo da se savija kao da ga je odjednom zboleo stomak. Kada je naposletku progutao zalogaj, reče: «A šta da radim, kad moji vole da ih jedu, ne mogu da mislim samo na sebe.»

Bakica Kašikica opet prasnu u smeh, a šumar ode u dnevnu sobu.

¹⁵ Gubbendarius er en eksklamasjon hvis opprinnelse er ikke helt klar. Noen anonyme nettkilder har antydnet at opprinnelsen av dette uttrykket knyttes til Darius den store, persisk konge som regjerte fra 521 til 486 f.kr (Den store, 2005). Det er vanskelig å spore det kulturspesifikke ved Gubbendarius, annet enn i forhold til dets tilknytning til kraftuttrykk i en gammel, norsk serie på radio ved navn Stompa, kjent blant eldre generasjoner (Gubben darius, 2005). Utrykket er mest sannsynlig en leken bruk av det opprinnelige kraftuttrykket i barnelitteratur. Siden Teskjekjerringa bruker dette uttrykket i situasjoner når hun krymper, som regel når det passer minst, antok jeg at uttrykkets funksjon er alternativ til et banneord, såkalt 'nestenbanning' som hun bruker for å uttrykke sin irritasjon over at hun plutselig ble lita igjen (Hasund, 2005). Derfor oversatte jeg uttrykket med *Idi u peršun* (dra til persille) og med dette brukte jeg naturalisering som erstatningsstrategi. Dette uttrykket bruker man i MK når man ville uttrykke sin irritasjon eller overraskelse, og samtidig passe på språket, ikke minst foran barn.

Kjerringa sto og tenkte bak døra. Først hadde hu trudd det var frua som ville gjøre mannen sin glad ved å si at hu likte svartsuppe, men nå da mannen hennes heller ikke likte det, skjønte hu ingenting.

«Jo, nå visste hu! Ungene! Det var for ungenes skyld de serverte svartsuppe.

Men så fikk hu høre noen som hvisket like ved døra.

«Jeg gruer meg så fryktelig til svartsuppa,» sa en liten jentestemme lavt.

«Hysj, jeg gruer meg vel like mye som deg, men hva skal vi gjøre?» hvisket en guttestemme.

«Vi skal spise svartsuppe for å glede gjestene våre,» sa en bestemt stemme, det var den eldste dattera i huset. «En må tenke på sine medmennesker, ikke bare på seg sjøl.»

Men nå lo ikke kjerringa. Hu knipsa i fingrene, ja så, det var for gjestenes skyld de hadde laga svartsuppe, det skal vi fikse!

Kvikt krabba hu oppover bordbeinet og satte ryggen mot suppeterrinen så den velta og svartsuppa fløt utover!

Himmel og hav for et rabalder. Frua og skogvokteren og mannen til teskjekjerringa og alle tre ungene kom stormende ut på kjøkkenet. Og alle klagde og bar seg for all den deilige svartsuppa som hadde rent utover.

Ingen merka at kjerringa pilte bak døra og ble stor igjen. Ingen tenkte på åssen suppeterrinen kunne velte av seg sjøl, men skogvokterfrua skotta vennlig på katten som lå i vinduskarmen. Alle bare fløy rundt og jamra, men rett som det var hørtes det ut som de lo litt innimellom.

Bakica onda poče razmišljati. Po svemu sudeći, čovek bi prvo pomislio da je šumareva žena rekla da voli pihtije samo da bi udovoljila svom mužu, ali sada kad je Bakica videla da ih ni šumar ne voli, ništa joj više nije bilo jasno.

«Ah pa da, to je zbog dece! Zbog njih su napravili pihtije» pomislila je Bakica.

U tom je začula kako neko šapuće, odmah tu pored vrata.

«Joj bre uopšte mi se ne jedu pihtije» reče devojčica sasvim tiho.

«Ćuti, i ja ih se grozim, ali šta možemo da uradimo?» prošaputao je dečak.

«Ješćemo pihtije zbog naših gostiju» odlučno se začuo glas najstarije ćerke. «Šta da radimo kad ljudi vole da ih jedu, ne možemo da mislimo samo na sebe».

Ovog se puta Bakica nije nasmejala. «Aha, pa oni su zbog nas napravili pihtije, sad ćemo to srediti!»

Potom se brzo uspe uz nogar od stola i okrenuta leđima, podvuče ispod bele činije sa pihtijama. Činiju onda poče, mic po mic, gurati tako da je podiže, prevrnu i sve pihtije završiše na podu.

Bože mili kakav je haos nastupio. Šumar i njegova žena, Bakicin muž i svo troje dece, istog trena pojuriše u kuhinju, iz sveg glasa kukajući kako su divne pihtije uništene.

Niko nije primetio da se Bakica pojavila iza vrata, i da je ponova postala velika. Niko nije razmišljao ni kako je činija sa pihtijama mogla uopšte sama od sebe da se prevrne, ali je šumareva žena zagledala u mačku koja je mirno sedela na prozorskom oknu. Svi su išli naokolo i nešto mrmljali sebi u bradu, i u svoj toj zbrci, moglo je da se čuje kako se pomalo i smeju.

Og da skogvokteren foreslo **sursild (16)** som forrett, var alle enige. Og så satte de seg til bords og spiste seg riktig gode og mette, først på sursild og brød, og deretter ei stor, sprø, helstekt gås med alt tilbehør.

Men før de gikk hjem, lurte kjerringa seg ut på kjøkkenet og spiste den svartsuppa som var igjen i kjelen. Hu var nemlig den eneste som likte svartsuppe, og en skal jo ikke bare tenke på sine medmennesker her i verden heller, tenkte kjerringa og skrapte kjelen rein.

Kada je šumar predložio da sa ručkom počnu tako što će probati malo **slavskog kolača**,¹⁶ kako u stvari običaj i nalaže, svi se složiše. Sedoše za sto i svi uzeše po jedno parče, a onda navališe na hrskavo pečenje i razne salate.

Pre nego što su otišli kući, Bakica se iskrade u kuhinju i pojede one pihtije što su bile preostale u šerpi. Ona je u stvari bila jedina koja ih je volela.

«Pa ne može čovek samo da misli na druge, mora malo da misli i na sebe», pomisli Bakica i omaza celu šerpu.

¹⁶ Sursild er en tradisjonell rett i KK bestående av spekesild, løk og krydder som legges i en lake (Strømstad 1985, s.28). Sild (lat. *Clupea harengus*) er en benfiskart i sildefamilien som er utbredt fra Biscaya og Cape Cod i sør til Barentshavet, Jan Mayen, Island, Vestgrønland, Newfoundland i nord (Vøllestad, 2016). Sursilda benyttes enten som snacks, middag eller som pålegg på brødskenen og har lange tradisjoner i det norske kostholdet (Strømstad 1985, s.28). Serbia har ikke tilgang til sjøen og fisken som spises der er ferskvannfisk. Sild er ikke en vanlig rett i målkulturens matlaging og den importeres fra, blant annet, Norge. Den konsumeres stort sett i form av sildefilet i hermetikk, men er også tilgjengelig på restauranter. Sursild som en variant av silderett er ikke kjent i målkulturen og er derfor KSE i oversettelsen. Med hensyn til at jeg har innført elementet av slava i MT, og oversatt gås med svinekjøtt, måtte jeg finne en tilsvarende matrett i MK som spises til middag denne dagen. Min oversettelse er *slavski kolač* (slavabrød eller brytebrød). Det er en type brød som har en viktig rolle i feiringen av slava. Den dagen baker vertinnen kolac, som presten deretter velsigner i kirken og dynker med rødvin, og som familiemedlemmer senere bryter hjemme. Slavski kolac symboliserer Jesu Kristi legeme, og vinen som brødet er dynket med, symboliserer Jesu blod. Hver gjest som kommer på slava pleier å forsyne seg med en liten bit av dette brødet, før man starter med forretten. Med å erstatte *sursild* med *slavski kolač*, benyttet jeg meg av naturaliseringsstrategi. En annen oversettelsesløsning kunne være å oversette sursild med en fiskerett kjent i MK. Det er interessant å nevne at hvis slava faller på en onsdag eller fredag, faster familien som feirer. Det betyr at verten den dagen kun lager retter med fisk, og egg, kjøtt og meieriprodukter er forbudt. Med hensyn til at jeg allerede har introdusert en meny med svinekjøtt og kabaret i MT, ville et sånt oversettelsesvalg ikke stemme overens med leserens forventinger.

3. Teskjekjerringa feirer nyttår

Hver eneste nyttårskveld sier teskjekjerringa: «I år skal jeg se på fyrverkeriet og høre at kirkeklokkene ringer inn det nye året.»

Og mannen hennes sier akkurat det samme.

Bakica Kašikica slavi Novu godinu

Svako bogovetno večer za Novu godinu, Bakica Kašikica bi govorila: «E ove ću godine gledati vatromet i slušati crkvena zvona kad budu oglasila dvanaest sati.»

I Bakicin muž je to isto govorio.

Så tar de på seg penklærne, og kjerringa dekker bordet med den fineste duken og det peneste serviset, og så spiser de oksesteik med **tyttebørsyltetøy (17)** og **multekrem (18)** til dessert.

Svečano bi se obukli, a Bakica bi postavila sto sa najlepšim stolnjakom koji ima i escajgom koji koristi samo za svečane prilike. Onda bi večerali pečenje i **rusku salatu**,¹⁷ a za dezert **kolač sa malinama**¹⁸.

¹⁷ Tyttebærsyltetøy er syltetøy laget av tyttebær som er bær av planten *Vaccinium vitis-idaea* i lyngfamilien («Tyttebærsyltetøy,» 2017). Det representerer et fast innslag til mange norske middager og den vanligste måten å spise tyttebær på (Strømstad 1985, s.81). Det er få som spiser disse bærene som de er på grunn av den syrlige smaken, men tyttebærsyltetøy representerer en delikatesse i det norske kjøkken (ibid). Tyttebær vokser ikke i Serbia, men importeres og brukes stort sett i tørket form, som te, saft og veldig sjeldent som syltetøy. Fordi den denoterer en type syltetøy, er tyttebærsyltetøy et kjent begrep i målkulturen. Det som er kultuspesifikt er dens konnotative verdi. I fortellingen spiser Teskjekjerringa den som tilhører til oksesteik. I Norge brukes det som vanlig tilbehør til lam, vilt og julemat (Høberg, 2016). Denne mattradisjonen er ukjent i Serbia. Bruk av syltetøy som et sursøtt tilbehør til hovedrett er, generelt sett, ikke vanlig. Syltetøy brukes helst som pålegg eller dessert. Mitt oversettelsesvalg var derfor *ruska salata* (russisk salat), som er en blanding av majones, skinke og grønnsaker. Likheter mellom tyttebærsyltetøyet og denne salaten på det konnotative nivået, altså at det spises som tilbehør til kjøttrett, avgjorde mitt valg. Russisk salat er en av de mest populære og spiste salater i Serbia, under alle typer feiringer. Man bruker å spise den oftest som et tilbehør til stekt kjøtt eller *pečenje* på serbisk (av helbrent svin, lam, okse og geit). Strategien som ble brukt her er erstatning i form av naturalisering. En annen oversettelsesløsning kunne være noen annen referanse fra det store utvalget av grønnsaks- eller kremaktige salater som spises i MK. Det at russisk salat er kjent blant alle barn i MK, og at den er en av deres favoritter, påvirket mitt valg.

¹⁸ Multekrem er dessert av pisket krem med multer («Multekrem,» 2017). Molte eller multe (*Rubus chamaemorus*), er en flerårig urt i rosefamilien, og selve frukten er ofte kalt for fjellets gull på grunn av at bærene ligner på gull i fargen og er ikke så tilgjengelig for å bli plukket (Vik, 2017). Molter finnes i arktiske og subarktiske områder, og i Norge er planten vanlig på kalkfattig torvgrunn, sumpskog og lyngheier opp til 1400 moh (ibid). Multe brukes blant annet til syltetøy, likør og til multekrem (ibid). Selve begrepet er kultuspesifikt fordi det refererer til en type frukt som ikke finnes i Serbia og som er ukjent for MKs lesere. Multe hører til rose-familien og er derfor nært knyttet til, blant annet, bringebær, bjørnebær og jordbær (Aas, 2006). Den norsk-serbisk/kroatiske ordbok oversetter multe som fjellets gule bjørnebær, og den kalles også for arktisk bringebær (Haugen, 1990). Mitt oversettelsesvalg her var *kolač sa malinama* (bringeberkake) og her benytter jeg meg av naturalisering som erstatningsstrategi. Med hensyn til at man ikke har en kremaktig versjon av dessert med bær i MK, slik som multekrem i KK, valgte jeg å bruke bringebærkake. Den refererer til en tradisjonell sukkerbrødkake, men kan imidlertid også assosieres med et mangfold av kaketyper som har bringebær som hovedingrediens. Det betyr at det fins flere potensielle oversettelsesløsninger for denne KSE. Oversetterens kreativitet kunne resultere i løsninger som f.eks. bringebæris eller bjørnebærkake.

Etterpå setter de seg i hver sin stol og blar i noen julehefter, og klokka går; tikk, takk, tikk, takk ... Etter ei stund begynner kjerringa å bli trøtt og går og setter over kaffen. Så drikker de kaffe og spiser kaker. Mannen går fra det ene vinduet til det andre og ser opp mot åsen bruker å sende opp raketter.

Klokka går og går, og når den slår tolv og rakettene lager flotte svinger og lysstriper i lufta, og klokkeren drar i tauet så kirkeklokkene kan ringe inn det nye året ... ja, da sover kjerringa og mannen hennes.

Sånn har det vært i mange år, så i år hadde de like godt bestemt seg for å gå og legge seg tidlig. Og da de hadde fått i seg både mat og kaffe, gjespa kjerringa tre ganger og reiste seg for å gå til sengs. Men ved døra satt katta.

«Jasså, skal du ut i kulda nå da, katte?» sa kjerringa. «Ja, vær så god.»

Mannen hadde alt lagt seg. Og kjerringa gikk ut på trammen for å se om det var ring rundt månen. Plutselig ble hu så lita som ei teskje.

«Sett slikt stell, « sa kjerringa og rulla rundt i snøen. «Ja, nå var du heldig,» sa katta. «For du skal få være med på noe som ingen mennesker har opplevd før. Sett deg opp på ryggen min, så drar vi av garde med én gang.»

«Hva er dette for no tull?» sa kjerringa. «Det er jo så kaldt. Og hvor er det vi skal hen?»

«Det sier jeg ikke,» sa katta, «det er en hemlighet.»

«Kjør i veg!» sa kjerringa og hoppa opp på ryggen til katta.

Nakon toga bi se zavalili, svako u svoju fotelju, i natenane listali praznična izdanja novina, a sat bi otkucavao tik – tak, tik - tak. Ubrzo zatim, Bakica bi bila pospana te bi brže bolje otišla da skuva kafu. Onda bi pili kafu i jeli kolače koje je uvek spremala za Novu godinu. Bakicin muž bi išao od jednog do drugog prozora, i gledao u brdo odakle su meštani sela obično ispaljivali vatromet.

Vreme bi tako prolazilo, a kada bi otkucalo dvanaest sati, rakete u vazduhu bi pravile čudesne okrete, ostavljajući za sobom blještave svetlosne tragove, a crkvena zvona bi oglašavala dolazak nove godine. E baš tada, Bakica i njen muž spavaju.

Tako je već dugi niz godina, pa su se i ove godine odlučili da legnu ranije. Kad su se najeli i napili, Bakica zevnu tri puta, te ustade i ode da legne. Međutim, pored vrata je sačekala mačka.

«Nećeš valjda napolje na ovu hladnoću, mačko? Dobro, evo izvoli» reče Bakica i otvori vrata od terase da mačka može da izađe.

Bakicin muž je već bio legao da spava. Ona odluči da izađe zajedno s mačkom napolje i baš u tom trenutku, dogodi se nešto sasvim neverovatno, a što se Bakici često znalo dešavati. Baš kad je htela da vidi da li je mesec te noći bio pun, ona se smanji i postade mala kao kašikica.

«E u peršun po sto puta», reče Bakica i otkotrlja se u sneg.

«Sad si imala sreće. Sada ću te odvesti na mesto gde ćeš doživeti nešto što nijedan čovek nije imao prilike da doživi. Sedi na moja leđa, idemo odavde iz ovih stopa», reče mačka Bakici.

«Šta pričaš gluposti? upita je Bakica. «Pa vidiš li kako je hladno? I kuda ćemo uopšte?»

«To ti neću reći, to je tajna» odgovori mačka.

«Vozi, onda» reče Bakica čim se popela na mačkina leđa.

Katta la i veg så snøspruten sto, og kjerringa klamra seg fast. Det knakte i skauen, det var **elgene (19)** som kom i store flokker. I tretoppene hoppa ekorn, og mellom grantrærne bruste det av storfugl. Uglene skreik ho-ho, revene ulte, og harene hoppa i sikksakk og i ring. Framover gikk det, og alle skulle samme vegen. Til slutt stoppa alle foran en bratt fjellvegg. De pusta ut, skrapte med klover og horn, fuglene pussa fjørene, så ble det stille.

«Hva i all verdens land og riker er det som foregår her?» hvisket kjerringa.

«Hysj,» sa katta. «Dette er alvorlig.»

Alle sto stille. Så hørte kjerringa at det var noen som snorka.

«Nei, dette er ingen spøk,» sa katta. «Som du kanskje skjønner, er vi like ved hiet til kongen sjøl, bjørnen. Han ligger og sover hele vinter'n.

Men ei natt hver vinter skal han snu seg over på den andre sida. Og det skal skje i natt.»

«Hva hender hvis han ikke snur seg da?» spurte kjerringa.

«Ikke spør så dumt,» jamra katta. Hvis bjørnen ikke snur seg i natt, blir han så sint og umulig når han våkner til våren at det ikke blir greitt for sauene og geitene på sommerbeite.»

«For ei ulykke,» sa kjerringa. «Vi får håpe at han snur seg.»

«Det var så vidt det gikk bra i fjor, han begynner å bli gamal,» sa den store elgoksen.

«Har du ikke noe annet å si, kan du holde munn,» sa elgkua.

Mačka je jurila tako da je iza njih prštao sneg, a Bakica se čvrsto držala na njenim leđima. Šumom se prolamao zvuk **jelena**¹⁹ koji su išli u velikim krdima. Po vrhovima drveća, skakale su veverice, a na borovim granama, hučali su fazani. Sove su pevale ku ku, lisice zavijale a zečevi skakali cik-cak, pa u krug. Svi su se kretali istim putem, i u istom pravcu. Na kraju se zaustaviše ispred jednog strmog brda. Tu izdahnuše, zagrebaše rogovima i kopitama, ptice očistiše svoja perja, a zatim usledi tajac.

«Šta se, za ime sveta, ovde dešava?» upita Bakica. «Pssst... Ovo je ozbiljno.» prošaputa mačka.

Svi su mirno stajali. U tom, Bakica začu kako neko hrče. «Ne, ovo nije nikakva šala» reče mačka. »Kao što možda shvataš, nalazimo se jako blizu samog kralja, našeg medveda. On ovde leži i spava cele zime. Samo se jedne noći tokom zime, okrene na drugu stranu. E to će se dogoditi večeras.»

«A šta će se dogoditi ako se ne okrene?» upita Bakica.

«Ne postavljaj glupa pitanja! Ako se medved ne okrene noćas, ima da bude tako ljut i nemoguć kad se probudi na proleće, da teško se ovcama i kozama na ispaši preko leta.» zafrkta mačka.

«Oh, kakva nesreća» reče Bakica. Nadajmo se, onda, da će se okrenuti večeras.»

«Do prošle godine je išlo dobro, ali već počinje da bude star», reče jelen.

¹⁹ Elg, latinsk *Alces alces*, er et stort, langbeint gråbrunt hjortedyr med store, skovlformede horn (hos hannen) som blir kalt for skogens konge (Landrø, 2018). Den er Norges største nålevende pattedyr og forekommer i Skandinavia, Finland, det tidligere Sovjetunionen og Polen og dessuten Nord-Amerika fra Alaska sørover til de nordligste av statene i USA (Østbyen, 2016). Selve begrepet er kultuspesifikt fordi det denoterer til en type dyr som ikke eksisterer i målkulturen. Det er imidlertid hesiktsmessig å si at tilsvarende begrep for elgen fins i målspråket og det er *los*. Dette begrepet ble brukt i oversettelser av elg i norsk litteratur for voksne i målkulturen (f.eks. i Doppler av Erlend Loe) eller enda viktigere, i oversettelsen av Disney sine tegneserier om *Morris*, *The Midget Moose* fra engelsk. Min egen forskning på begrepets bruk blant familie- og vennekresten i løpet av oversettelsesprosessen, har vist at *los* likevel er lite gjenkjennelig blant de unge MK-lesere. De fleste informanter som var mellom 6 og 10 år da de ble visst bildet med elg på, har ersattet den med *jelen* (hjort). Med hensyn til den overordnede strategi i min oversettelse av *Teskjekjerringa* er målkulturtilnærmet, dvs. at historien er plassert i en serbisk bygd hvor elg ikke hører hjemme, følte det naturlig for meg å oversette elg som *hjort*. Naturalisering er gjeldende strategivalg, som har resultert i, slik i tilfellet *multe-bringebær*, sletting av den norske kulturspesifikke informasjon.

« E, ti ako nemaš baš ništa pametnije da kažeš, bolje ćuti » reče ženka jelen ljutitim glasom.

«Ti stille alle sammen,» freste katta. «Hvis vi bare kunne finne på noen uvante lyder. Det hjelper ikke å hyle og ule, han sover like godt for det.»

«Jeg har det,» sa kjerringa og slo hendene sammen.

«Du katte, har du sett den esken som ligger i uthuset? Kan du hente den?»

«Jeg klarer vel ikke å slepe med meg den store esken i snøen,» sa katta.

«Jeg skal bli med,» sa elgen. «Så kan du sette esken mellom horna mine.»

«Jeg klarer ikke å løfte den opp,» sa katta.

«Jeg blir med,» sa uglas. «Jeg løfter esken i nebbet og setter den mellom horna på elgen.»

«Ja, sett i gang,» sa kjerringa. Og dyra la av garde, og det varte ikke lenge før de var tilbake med esken.

Nå hadde det seg sånn at kjerringa hadde kjøpt litt fyrverkeri hvert år, men fordi hu hadde sovna før tolv hver eneste nyttårsnatt, fikk hu aldri brukt det. Og hvert år ble det mer og mer fyrverkeri i esken. Så beit uglas av hyssingen rundt esken, og kjerringa ba **Nøtteliten (20)** ta henne på ryggen når hu sa fra. Heldigvis hadde hu en fyrstikkesske i forklelommen, men esken hadde også blitt liten at hu måtte rive av alle fyrstikkene på én gang.

Så ba hu dyra gå inn i skauen. Sjøl hoppa hu opp på ryggen til Nøtteliten, tente på fyrstikkene og slengte dem opp i esken med fyrverkeri.

«Fort, opp i tretoppen!» ropte hu til Nøtteliten, og han fór oppetter stammen på den høyeste grana.

Og så smalt det!

Det spruta gnister, det snurra stjerner, det var som tusen lysende fargeblyanter hadde begynt å tegne på himmel'n.

Og kongen sjøl gjespa så det knakte og snudde seg over på den andre sida ... og sovna igjen.

«Ućutite svi» zafrikta opet maćka. «Kad bismo samo mogli da nađemo neki dovoljno glasan zvuk. Vidite da ne pomaže da zavijamo i kukamo, on i dalje spava kao top.»

«Znam šta ćemo» reće Bakica i pljesnu rukom o ruku. «Ti maćko, znaš onu kutiju što nam stoji u letnjoj kujni? Jel možeš da je doneseš?»

«Znam, ali ne verujem da ću uspeti da dovućem onako veliku kutiju sama po ovom snegu» reće maćka.

«Poći ću ja sa tobom, kutiju možemo da stavimo meni između rogova» reće jelen.

«Ali neću uspeti da je podignem» odgovori na to maćka.

«Poći cu i ja sa vama» reće sova. «Podići ću kutiju kljunom i staviti je jelenu između rogova.»

«Odlično, požurite onda» reće im Bakica.

Životinje odoše, i nije dugo potrajalo, vratiše se sa kutijom.

Bakica je svake godine kupovala po malo vatrometa, ali s obzirom da bi svake godine zaspala pre nego što bi otkucalo 12 sati, nikada nije imala prilike da ga iskoristi. Tako ga je u kutiji, iz godine u godinu, bilo sve više.

Sova potom raspertla uzicu kojom je kutija bila uvezana, a Bakica zamoli **vevericu**²⁰ da je uzme na krkaće i podigne kad joj ona to bude rekla. Srećom, Bakica je u džepu od kećelje imala šibice ali pošto su se i šibice zajedno sa njom smanjile, morala je da kresne sve šibice odjednom.

Zamolila je životinje da se odmaknu i zađu dublje u šumu. Onda je skoćila na veverićina leđa, kresnula šibice i ubacila ih u kutiju sa vatrometom.

«Brzo gore na vrh drveta!» viknula je Bakica, i veverica, što je brže mogla, odskakuta do najviše grane.

Bammm!!! začu se prasak.

Zasevaše varnice, zaplesaše zvezde, činilo se kao da je na hiljade svetlećih olovki u raznim bojama počelo da šara po nebu. U tom trenutku, medved je tako silno zevnuo, da se zvuk prolomio duboko kroz šumu. Potom se okrenuo na drugu stranu, i opet zaspao.

²⁰ Nøtteliten er ei kjent norsk barnevisе skrevet av Alf Prøysen (Larsen, 2009). Den handler om den lille ekorngutten som bor i toppen av et tre og som stadig kommer for sent på skolen (Barnas-ark, 2010). Prøysen skrev og sang om Nøtteliten i NRKs «Barnetimen for de minste» og skrev også om den i barneboka «Sirkus Mikkeliški» fra 1963 (ibid). Nøtteliten er en av Prøysens aller mest kjente barneviser (ibid). Målkulturen mangler en tilsvarende litterær referanse med egenskaper som Nøtteliten har, eller en historie som kan sammenlignes med hans. Derfor fant jeg den kultuspesifikk. For å behandle denne KSE bestemte jeg meg for absolutt universalisme og valgte *veverica* (ekorn) som en nøytral løsning. Den er allment brukt i en god del av barnelitteratur i MK som en yndlig figur de unge kjenner godt til og gjerne identifiserer seg med.

4. Teskjekjerringa på basar

En dag da kjerringa sto og bakte **sirupssnipper (21)**, banka det på døra.

«Kom inn,» sa kjerringa. Og så kom det inn tre fine fruer.

«God dag,» sa fruene.

«God dag,» sa kjerringa.

Bakica Kašikica ide na igranku

Jednoga dana, Bakica je pravila **vanilice sa džemom**²¹ dok je razgovarala sa jednom devojčicom iz komšiluka koja joj je bila došla u posetu. Ta devojčica je često dolazila kod Bakice, jer je volela da joj pomaže i sluša priče o njenim dogodovštinama. U tom trenutku, neko je zakucalo na vrata.

«Napred!» reče Bakica.

U kuću udose tri lepe žene.

«Dobar dan.» rekoše one.

«Dobar dan.» odgovori Bakica.

²¹ Sirupssnipper er tradisjonelle småkaker som gjerne bakes til jul i Norge (Strømstad 1985, s.97). Kakene består av en deig av sirup, smør, egg, sukker, melk, mel, og bakepulver eller hornsalt med diverse krydder (ibid). Deigen kjevles tynt ut og man skjærer ut kakene i snipper eller stikker ut figurer med former (ibid). Hver kake pyntes med en halv mandel. I Bergen kaller man denne kake for «spekulasjer» som et ord som kom fra Nederland eller Nord-Tyskland med alle handelsmennene som kom til Bergen på 1400-tallet (ibid). Sirupssnipper anses å være Norges opprinnelige svar på pepperkakene (ibid). Den denotative betydningen er kulturspesifikk i MK siden det ikke fins en tilsvarende variant. Jeg har benyttet meg av naturalisering som erstatningsstrategi, og mitt oversettelsesvalg er *vanilice sa džemom* (vaniljekake med syltetøy). Det er en tradisjonell gammeldags småkake, som er enkel å lage og som inneholder mel, vaniljesukker, fett og syltetøy. Den lages ofte for feiring av slava, Nyttårsaften og jul og er mer karakteristisk for småsteder enn store byer. En god del av tørre småkaker som er kjente i MK kunne ha vært potensielle valg her. Jeg har bestemt meg for akkurat vanilice sa dzemom fordi det er en kake som vekker minner om bygdeliv, hygge i mormors kjøkken og serbiske bestemødre som også i dag lager den til barnebarna sine. Det er dessuten mitt eget barndomsminne som jeg bevisst lar påvirke oversettelsesvalget jeg tok. Jeg brukte mitt eget barnesyn i stor grad i oversettelsesprosessen, ikke bare her, men generelt i oversettelsen, og det gjelder alle valg hvor jeg benyttet meg av naturaliseringsstrategi (Oittinen 2000, s.90).

«Vi går med en liste til inntekt for **guttemusikken (22)**, de skal ha basar i kveld, vi lurte på om De hadde noe å lodde ut på **basaren (23)**?»

« Znate, mi skupljamo od meštana **priloge**²² za **lutriju**²³ koja se danas organizuje na seoskoj igranci. Od ulaznica koje se kupuju, a jedna košta samo 100 dinara, ubacuju se brojevi u kutiju i onda se izvlače srećni dobitnici. Jel imate možda vi nešto da založite?»

²² Guttemusikk er et musikk-korps sammensatt av gutter («Guttemusikkorps,» 2017). Musikkorps er større musikkgrupper eller orkestre som består av blåsere og slagverk (ibid). Landets første guttemusikkorps i Norge ble stiftet av «skolemusikkens far» William Andrew Farre på Møllergata skole i 1901 (ibid). I Norge er de fleste musikkorps organisert i Norges Musikkorps Forbund eller Korpsnett (Wergeland, 2014). De er aldersbestemte, og sorteres i kategoriene skolekorps, ungdomskorps, generasjonskorps og amatørkorps (ibid). For mange korpsmusikere er årets høydepunkt Norgesmesterskapene som arrangeres for skolekorps og amatørkorps, brassband og janitsjar da tusenvis av korpsmusikere møtes i disse arrangementene (ibid). Det er noen få blandete korps i MK, sammensatt av skolebarn som spiller forskjellige blåseinstrumenter, og de er, som regel, medlemmer av videregående musikkskoler. Elementet er kultuspesifikt i forhold til MK av to grunner. For det første finnes det ikke noe skolekorps sammensatt av kun gutter i MK. For det andre er guttemusikken i tillegg knyttet til basar (se fotnote 22) i betydning av at det organiseres lotteri til inntekt for guttemusikkorpsset. Det finnes ikke noen aktivitet som i MK forbinder skolekorps og det som basar innebærer i KK. På grunn av det, og fordi jeg har bevart betydningen av lotteri, brukte jeg utelatelse som erstatningsstrategi. En annen oversettelsesløsning kunne være å delvis bevare dette elementet og oversette det med skolekorps. Det vil utfordre valget om å slette delen med lotteri, noe som i stor grad vil påvirke den opprinnelige historien KT handler om.

²³ Basar er ord av persisk opprinnelse som i MS har to denotative betydninger. Det betyr torg eller en bred gate, overdekket eller utstyrt med åpne haller, der alle slags varer er utstilt til salg, særlig utbredt i orientalske byer (Nordbo, 2009). I Norge blir ordet basar også brukt om lotteri til inntekt for frivillige organisasjoner, noen ganger i sammenheng med loppemarked eller loddsalg med tilhørende auksjon (Caprona 2015, s.1181). For eksempel var det tidligere vanlig at kvinneforeninger jobbet frivillig og ulønnet over tid med håndarbeid som til slutt ble loddet ut på en «basar» («Basar,» 2017). I forkant var det vanlig å selge lodd på bok, og lotteri og gjerne auksjon foregikk på avtalt dato og sted der gevinstene blir loddet ut (ibid). *Bazar* (basar) er et kjent låneord fra tyrkisk som i MK betyr innendørs- og utendørsmarked med stort utvalg av lokal mat, klær, blomster og håndarbeid. Det har blitt et gammeldags ord og heter nå *pijaca*. Når det gjelder basar i mening av lotteri, eksisterer en lik aktivitet i målkulturen. En lik form for lotteri eksisterte på fester, organisert i landsbyer i Serbia i løpet av en god del av 1900-tallet. Den forsvant for 30 år siden takket være, mest sannsynlig og blant annet, den store sentraliseringen av landet på 1990-tallet og en stadig dårligere levestandard som preget det sosiale livet i Serbia. Betydningen av lotteri, slik det finnes i KK, er ukjentfor dagens barn i MK. Av den grunn oppstår dette elementet som KSE i møte med målpublikummet, og derfor har jeg valgt å analysere det her. Jeg har oversatt det som *lutrija* (lotteri) og benyttet meg av absolutt universalisme som erstatningsstrategi. En potensiell løsning kunne ha vært å utelate begrepet. Mitt valg skyldes viktigheten lotteri har for historien og dens detaljer, og også ønsket om gjenintrodusere denne glemte tradisjonen på nytt i MK.

«Ja,» sa kjerringa, «hvis det går an å lodde ut sirupssnipper, så har jeg et helt fat her.»

«Det går fint an,» sa fruene og var så pene i ansiktet.

«Da skal jeg komme med sirupssnippene i kveld, jeg,» sa kjerringa.

«Tusen takk,» sa fruene, og så gikk de. (Og nå kommer det noe som jeg har glemt å fortelle: På krakken ved steikeovnen satt det ei lita jente, det var den samme jenta som fikk dokke av kjerringa til jul, hvis du husker det.)

«Får jeg lov å bli med deg på basaren i kveld?» sa jenta.

«Hvis du får lov hjemme så,» sa kjerringa og laget mer deig.

Jenta fløy hjem og fikk lov, men da hu kom tilbake, var det helt stille i huset til kjerringa.

«Kjerring, kjerring, hvor er du hen?» ropte jenta.

«Plopp, plopp,» sa det under den blå bollen, og da jenta bikka på bollen, satt kjerringa og var så lita som ei teskje og hadde kakedeig over hele seg.

«Pett bei udder pigged,» sa kjerringa. Og jenta forsto at det betydde «Sett meg under springen», så jenta skrudde på springen med en gang, passe varmt og passe kaldt, og så tok hu kjerringa forsiktig i stakken og fikk vaska vekk all deigen.

«Huff a meg,» sa kjerringa, «Støtt når jeg har det travelt, blir jeg så lita som ei teskje. Nå kan jeg ikke bake sirupssnipper, uhuuhu!»

«Kanskje vi kan finne på noe annet,» sa den vesle jenta. «Det er mye rart som kan loddas ut på basar, og nå ser du akkurat ut som ei lita dokke. «

«Da lodder vi ut meg,» sa kjerringa. «Skynd deg på loftet etter juletrepynten og kreppapiret, så lager du kjole!»

Det gjorde jenta. Kjerringa fikk grønn kreppapirbluse og stakk med fire glasskuler på, og fin sølvpapirhatt med fjør i, og fint krøllete hår av englevatt.

«Da, ako mogu da se založe kolači, evo imaću punu vanglu sa vanilicama.» reče Bakica.

«Mogu kolači», rekoše žene i ozariše se u licu.

«Onda večeras dolazim sa vanilicama» odgovori im Bakica.

“Puno vam hvala” rekoše žene i odoše.

«Jel smem i ja da idem sa tobom na igranku?» odmah upita devojčica.

«Ako ti tvoji kod kuće budu dozvolili, onda možeš.» reče Bakica i nastavi da mesi testo za kolače.

Devojčica je otrčala kući i nakon što je dobila dozvolu od svojih, brzo se vratila. Medjutim, kada je ušla u Bakicinu kuću, zatekla je muklu tišinu.

«Bakice, Bakice, gde si?» povikala je devojčica.

«Brboooć, brboooć» začulo se iz plave vangle u kuhinji. Kada je devojčica pogledala u nju, imala je šta da vidi. U vangli ugleda Bakicu, malu kao kašikicu i svu umazanu od testa.

«Ovevimeispoesme» vikala je Bakica.

Devojčica je odmah razumela da je to značilo «Operi me ispod česme», te je brže bolje odvrnula slavinu, namestila na mlaku vodu i pažljivo, držeći Bakicu za haljinu, isprala svo testo sa nje.

«Jadna ja», reče Bakica. « Baš sad kad sam u žurbi, morala sam da se smanjim. Sada nikako ne mogu da ispečem vanilice, šta da radim?!»

«Možda možemo da smislimo nešto drugo» reče devojčica. «Svašta nešto može da se založi na lutriji, a ti sad izgledaš kao neka mala lutka».

«Onda ćemo mene založiti» reče Bakica. «Idi požuri na tavan i nađi nekog Božićnog ukrasa. Ako nađeš krep papir, napravićeš mi haljinu od njega!».

Devojčica tako i uradi. Napravila joj je lepu, zelenu bluzu od krep papira i na nju zakačila četiri staklene kuglice. Od srebrnog papira, napravila joj je divan šešir u koji je stavila gušćije pero, a od vate joj je napravila bujnu kovrdžavu kosu.

«Pakk meg inn i den tomme såpeesken, så går vi,» sa kjerringa. «Men husk på en ting, jeg vil ikke være ei alminnelig dokke, jeg vil være trekkoppdokke, jeg skal blunke til deg når du skal trekke meg opp.»

Jeg skal si det ble liv på basaren da jenta kom med dokka! Alle ville se på henne, alle ville ta i henne, og jenta sto og solgte lodder og venta på at kjerringa skulle blunke så hu fikk trukket henne opp.

Endelig blunket kjerringa, og jenta sa «Grrrrrr, grrrrrr», og da hørtes det ut som hu trakk opp dokka.

Og så begynte kjerringa å gå. Stille og pent.

Kling, kling, sa glasskulene når hu gikk forbi et bollesett, risle, rasle, sa sølvpapirhatten når hu bøyde seg under et stativ med dokkeklær på kleshengere. Nederst ved bordet satt de fine fruene, det var dit kjerringa ville.

«Nei men se den fine dokka,» sa den første frua, som hadde seks kaffekopper på et brett å lodde ut. «Jeg syns hu likner den rare kjerringa som ville lodde ut sirupssnipper, jeg,» sa den andre frua, som hadde en fin duk å lodde ut.

«Ja, så sannelig,» sa den tredje frua, som hadde ei stor bløtkake å lodde ut.

«Upakuj me u tu praznu kutiju od sapuna i krenimo,» reče Bakica. «Zapamti, ja ne želim da budem obična lutka, hoću da budem lutka na navijanje. Kad ti ja namignem, ti me navij».

Na igranci je odjednom postalo jako veselo kad je devojčica došla sa lutkom! Svi su hteli da vide lutku i da je uzmu u ruke, a devojčica je samo čekala da joj Bakica namigne, i da ona onda može da je navije.

U jednom trenutku, Bakica namignu i devojčica promrmlja «Zrrrr, Zrrrrr», tako da je zvučalo kao da navija lutku.

Bakica utom poče da korača napred. Lepo i otmeno.

«Cang, cang,» zveckale su staklene kuglice kada je prolazila pored kompleta činija.

«Vruš, vruš,» zašuštao je srebrni papir kad je se našla ispod jednog štanda i sagla da vidi haljine za lutke, koje su bile izložene na njemu.

Skroz na kraju stola, sedele su one lepe žene i Bakica se bila uputila ka njima.

«Vidi ti samo tu lepu lutku» reče prva žena. Ispred sebe na poslužavniku imala je šest šoljica za kafu koje je bila založila.

«Meni ona liči na onu čudnu babu što je htela da založi vanilice» reče druga žena, koja je kao zalog na stolu imala jedan lepi necani stolnjak.

«Da, zaista liči na nju» reče treća žena, koja je bila donela veliku tortu sa jagodama kao svoj zalog za lutriju.

Men da ble kjerringa sint! Hu stramma rett igjennom bløtkaka så kremen sto rett i lufta, opp på duken så det ble store syltetøyflekker, derfra opp på brettet med kaffekopper, der tok hu seg en liten **springdans (24)** så alle koppene for til hver sin kant og slo seg i stykker.

«De vil trekke deg opp,» sa jenta og var nesten på gråten.

«Stopp dokka, stopp dokka,» ropte fruene.

«Trekk dokka, trekk dokka, så får vi se hvem som vinner!» ropte alle andre.

Det hadde ikke jenta tenkt på. Hu skyndte seg og tok kjerringa og satte henne inn i såpeesken.

«Trekk i veg,» sa kjerringa og sparka med det ene beinet for å få av seg et bløtkakejordbær som hadde satt seg fast.

Kad je to čula, Bakica se jako naljuti. Zalete se i iz sve snage skoči na tortu, tako da se sav fil iz torte rasprska naokolo, i napravi fleke svuda po necanom stolnjaku. Onda produži pravo na poslužavnik i poče da igra **užičko kolo**²⁴ između šoljica tako silno, da se one raspršiše i razbiše u paramparčad.

«Naviće te, Bakice» reče devojčica koja je bila na ivici suza.

«Stani lutko, stani lutko», vikale su žene.

«Navij lutku, navij lutku, da vidimo ko će da pobedi», vikali su svi ostali.

Devojčica nije mogla ni da sanja da će se sve ovo izdešavati. Brzo uze Bakicu i stavi je u kutiju od sapuna.

«Ma slobodno me navijte,» dobaci Bakica i otrese jagodu, koja joj se sa torte bila zakačila za nogu.

²⁴ Springdans eller springar er «norsk folkedans i tredelt takt» (Caprona 2015, s.679). En enda mer nøyaktig beskrivelse er at den er en gammel norsk bygdedans og pardans i 3/4 takt (Bakka, 2009). Den forekommer i en rekke lokale varianter i sentrale fjell- og dalbygder i Sør-Norge og på Vestlandet, og er beslektet med polsdansene i de østlige og nordlige dalfører (ibid). Parene danser i ring mot Solens bane, og dansen består gjerne av en sammenkjeding av ulike figurer og tak med rike muligheter til personlig utforming (ibid). En rekke åpne tak der gutt og jente lager ulike figurer for hverandre veksler med samdanstak som f.eks. rundsvingen der gutt og jente «omfavner» hverandre og virvler rundt egen akse, mens de forflytter seg fremover i ringen (ibid). I Serbia finnes det en rik folkedanstradisjon. Den mest vanlige og populære folkedans i Serbia er *kolo*, en ring- og rekkedans som utføres i fellesskap av både kvinner og menn. Det utføres blant grupper av mennesker, vanligvis flere hundre, som holder hverandres hender eller har hendene rundt hverandres midje (Arent, 2015). I forbindelse med KSEs referanse, det at den refererer til en pardans, mangler i målkulturen. Det er grunnen til at dette begrepet, på det denotative nivået, utgjør en KSE i oversettelsen.

Oversettelsesstrategien som er brukt i dette tilfellet er naturalisering, hvor jeg har erstattet begrepet *springdans* med begrepet *užičko kolo*, som er en type gruppedans med geografisk opprinnelse i sørvestlige deler av Serbia og spesifikk for selve MK. Det er interessant å nevne at det finnes noen form for pardanser i målkulturens tradisjon som for eksempel *kutunka* og *lilka* som er rene manns- og kvinnedanser, og som kan sies å være nærmest betydningen av *springar* (ibid). De skiller seg likevel ganske mye fra *springar* siden begge to utgjør en gruppedans og mangler den virvling rundt egen akse som kjennetegner *springar* og som Teskjekjerringa i denne historien benyttet seg av for å oppnå sin hensikt i det å få at «alle koppene for til hver sin kant og slo seg i stykker». Jeg mener *užičko kolo* er en tradisjonell serbisk folkedans, slik *springar* er i Norge. Denne dansen er fremdelses et gjenkjennelig element i det moderne sosiale livet i Serbia, ofte i forbindelse med bryllup og høytider. Ikke minst utgjør denne type dans en av de tradisjonelle folkekoreografiene til tallrike folkedansensembler i MK, hvis målgruppe er nettopp de yngste medlemmene i målkulturen.

«Trekkoppdokka er vunnet av lodd nr. 254,» sa mannen som sto ved basarbordet.

Men ingen hadde lodd nr. 254.

«Da trekker vi en gang til,» sa mannen.

«Vent litt,» sa jenta, for hu hadde et lodd i lommen som hu hadde glømt å se på, og der sto det 254!

«Dokka er di,» sa mannen.

«Tusen takk,» sa jenta.

Og så skyndte de seg hjem igjen. Og like før de kom hjem til kjerringhuset, ble kjerringa like stor som andre kjerringer. Og så gikk de inn og hilste på mannen til kjerringa, han satt og leste avisa og hadde ikke merka at kjerringa var borte i det hele tatt.

«Du er jenta mi du,» sa kjerringa da jenta skulle gå hjem.

«Å nei da, det er du som er kjerringa mi,» sa jenta. «For jeg har vunnet deg på basar!»

«Lutku na navijanje dobila je ulaznica sa brojem 254.» reče utom čovek za stolom na kom je bila kutija sa brojevima.

Niko se, međutim, nije oglasio da ima ulaznicu sa tim brojem.

«Onda izvlačimo ponovo.» reče čovek.

Devojčica se odjednom seti da je u svom džepu imala ulaznicu na koju je bila potpuno zaboravila.

«Čekajte malo!» povika ona.

Kada je pogledala, videla je da na njoj piše broj 254.

«Lutka je tvoja.» reče čovek.

«Puno vam hvala.» reče devojčica.

Nakon toga, požuriše da se vrate natrag Bakicinoj kući. Pre nego što su stigli, Bakica je ponovo postala velika, kao pre što je bila. Onda su ušle u kuću i pozdravile Bakicinog muža. On je sedeo i čitao novine i uopšte nije ni primetio da Bakica nije bila kod kuće.

«Znaš li ti da si ti moja devojčica,» reče Bakica kada je devojčica trebalo da krene svojoj kući.

«Nisam, nego si ti moja Bakica.» reče devojčica « Ja sam tebe osvojila na lutriji!»

5. Teskjekjerringa går i **syttendemaitog (25)**

Trur du ikke teskjekjerringa går i syttendemaitog du, kanskje. Å jo, hvert eneste år. Det var nok noen år at teskjekjerringa ikke var med,

Bakica Kašikica na **savindanskoj priredbi**²⁵

Da li veruješ da Bakica Kašikica svake godine ide na savindansku priredbu? Iako je davno izašla iz đачke klupe, ona ima običaj da svake godine prisustvuje svečanosti koju obližnja škola, nedaleko od mesta gde Bakica i njen muž žive, redovno organizuje na dan Svetog Save. Bilo je, doduše, nekoliko godina kada Bakica nije mogla da ide na svečanost.

²⁵ Syttendemaitog er et følge av personer som går med norske flagg, faner og musikk-korps for å markere Norges grunnlovsdag 17. mai i barne- og borgertog (Wangensteen, 2018). Norges nasjonaldag og aktiviteter som følger den er særegne og spesifikke for KK og utgjør dermed KSE i oversettelsen. Nasjonaldagen i MK feires den 15. februar med en militærparade for å markere dagen da den serbiske revolusjonen mot Det ottomanske rike resulterte i anerkjennelsen av Serbias uavhengighet i 1817, og også dagen da den første serbiske grunnloven ble vedtatt i 1835. Selve feiringen mangler en lik referanse slik barne- eller borgertog er i KK. Det finnes heller ikke noen aktivitet som involverer og samler familier og barn den dagen på samme sted og måte som det er tilfelle i KK. Med tanke på parader eller noen form for toge som finnes i MK, er det bare de av religiøs karakter og prideparaden, som ikke inkluderer barn og som bare organiseres i hovedstaden. Etter en lang og gjennomtenkt vurdering av hva som kan være nærmeste oversettelsesløsning, som har likeså stor betydning i MK som nasjonaldagsfeiring i KK, og som ikke minst, inkluderer barn, bestemte jeg meg for å erstatte KKs nasjonaldagsfeiring med St. Sava dagen i MK. Det er den 27. januar når de feirer dagen dedikert til helgenen Sankt Sava, den første serbiske forfatter, æret som en vernehelgen av kirker, familier og skoler (se fotnote 26). St. Sava regnes som faren til serbisk utdanning og litteratur og dagen er av stor, både nasjonal og religiøs, betydning i MK. Den dagen, også kalt *Savindan* (Savas dag), er skolefri. Foran en skolescene samles et publikum av lærere, elever og deres familier for å se på skolebarnas opptreden. De framfører teaterforestillinger, presentasjoner, opplesing av dikt og sanger dedikert til St. Sava. Arrangement finner sted på både grunn- og videregående skoler. Med hensyn til at feiring av denne dagen ikke inneholder parade eller noen som helst type tog som syttendemaitoget er, og ut fra behovet for å tilpasse historien til den valgte konteksten i MT, oversatte jeg syttendemaitog med *savindanska priredba* (skolekonsert til minne om St. Sava). Erstatningsstrategien jeg har brukt her er naturalisering.

men det var ikke hennes skyld, det var mannen hennes som fant ut at han ikke ville skifte og vaske seg midt i uka (**syttende mai (26)** kan være midt i uka og det, veit du), og så ville ikke kjerringa gå heller. Men i år hadde kjerringa bestemt seg til å gå. Du veit hu Gudrun og han veslegutten (han heter forresten Pål, det kan vi kalle'n heretter så slipper jeg å drive å dikte og skrive «den minste gutten», det er jammen så dumt åtte! Pål heter'n, nå er vi enige om det, ikke sant?)

Han Pål og hu Gudrun var ofte hos kjerringa nå. Men han Arne var med i guttemusikken så han hadde nesten aldri tid.

Razlog tome bio je njen muž koji, možete misliti, nije hteo da se presvlači i kupa usred radne nedelje, jer **27. januar**²⁶ često ume da padne na radni dan, a onda nije htela ni Bakica da ide.

Ove godine je, međutim, Bakica odlučila da ode na školsku slavu, pošto-poto.

Mali Petar i Teodora su deca iz komšiluka koja često vole da odlaze kod Bakice u goste, jer ih ona zna obradovati tako što im uvek spremi kolače koji oni najviše vole. Njihov stariji brat, Aleksa, svira flautu i član je školskog hora, tako da skoro nikada nema vremena da i on sa njima navrati na Bakicine kolače. Naročito sad, pred Savindan, kada su pripreme za priredbu bile uveliko u toku.

Teodora ove jeseni treba da krene u školu, a mali Petar ima samo tri godine.

²⁶ Syttende mai er Norges nasjonaldag som feires den dagen da Norge fikk sin egen grunnlov, den 17. mai 1814 og derfor kalles den også for grunnlovsdagen (Dørum, 2017). Norges grunnlov ble enstemmig vedtatt av Riksforsamlingen på Eidsvoll 16. mai 1814, og dagen etter, den 17. mai ble grunnloven datert og undertegnet av presidentskapet (ibid). Samme dag ble prins Christian Frederik valgt til norsk konge (ibid). En regner at 17. mai ble innstiftet som nasjonaldag i 1836, året da Stortinget feiret 17. mai-fest for første gang (ibid). Den aller første feiringen av dagen skjedde antakelig i Trondhjem i 1815 med den dansk-trønderske Matthias Conrad Peterson som initiativtager (Kirkebøen, 2011). 17. mai er en offentlig høytidsdag, og en offisiell flaggdag (Dørum, 2017). Dagen er ellers en folkelig festdag med norske flagg og festklede gamle og unge, svært mange kledd i bunad (ibid). De samles utendørs i godt eller dårlig vårvær (ibid). Dette elementet er KSE både i sin denotative og konnotative betydning. Som nevnt i fotnote 24, er tilsvarende referanse i MK dens nasjonaldag, men den relaterer ikke til barn som er målgruppen fortellingene ble skrevet til. Med å erstatte *17. mai* med *27. januar*, dagen da det feires skolens vernehelgen, St. Sava, benyttet jeg meg av naturaliseringsstrategi. Sankt Sava (1174 - 1236), kjent som Opplyseren, var også en serbisk prins og ortodoks munk, den første erkebiskopen av den selvstendige serbiske kirken, grunnleggeren av serbisk lov og en diplomat (Mønnesland 1994, s.92). Han innførte ortodoks kristendom og ble regnet som helgen, i likhet med andre kristendomsforkjempere i sine land, for eksempel Olav den Hellige i Norge, den hellige Knut av Danmark og Erik av Sverige, med det unntaket at St. Sava ikke var konge (Stensvold, 2017). Feiringen markeres tradisjonelt med liturgier i serbiske kirker, og en rekke arrangementer og æresbevisninger er organisert til hans ære i hele landet. Han er en av de mest folkekjære helgene i MK. Mange foreninger, institusjoner og steder i Serbia er oppkalt etter ham, og hans relikvier ligger begravd i Serbias hovedstad, i kirken som er den største ortodokse kirke på Balkan (Mønnesland 1994, s.243). Det viktigste faktum som påvirket mitt valg her, var at alle skolebarn gjenkjenner St. Sava som et kjært forebilde som utgjør en viktig del av deres oppvekst og kulturidentitet.

«Å ja, det skal vel bli stor stas nå, syttende mai «sa kjerringa, hu hadde akkurat vært innunder låven og bak grisehuset og plukka inn egg.

«**Mens Nordhavet bruser mot fjellbygd strand!** «(27) sang kjerringa.

«Vi skal ikke på syttende mai, vi, « sa hu Gudrun og han Pål.

«Skal dere ikke på syttende mai? « sa kjerringa og satte seg rett ned på taburekken.

«Danas je školska slava, Sveti Sava, naš prvi srpski arhiepiskop i prosvetitelj!» uzviknu Bakica sama za sebe, dok je sakupljala jaja na putu od štale do svinjca. Onda poče naglas da peva «**Uskliknimo s ljubavlju svetitelju Savi**». ²⁷

«Mi nećemo ići na priredbu.» rekoše uglas Teodora i Petar koji su je čekali ispred ulaznih vrata.

«Kako, pa zar nećete na školsku slavu? » upita ih Bakica i sede na drvene stepenice pored ulaza.

²⁷ «Mens Nordhavet bruser mot fjellbygd strand» er et dikt skrevet av Conrad Nicolai Schwach (1793-1860), kjent som «Til det norske Flag» eller «Flagsang»(Skei, 2008). Den utgjør en del av den norske nasjonale sangskatten og ble brukt som nasjonalsang i en periode (ibid). Diktets navn er egennavn og særegent for norsk kultur og nasjonalfølelse. Derfor er det kulturspesifikt i forhold til MK. Med hensyn til at jeg har erstattet syttendemaifeiring i KK med feiring av St. Savas dag i MK, måtte jeg tilpasse hele konteksten i oversettelsen til livet og verket til denne helgenen. Det finnes en stor dikt- og sangskatt i MK som hyller denne helgenen. Alle skolebarn kan sanger om ham, og kjenner godt til mange dikt skrevet om ham. Det er de to mest kjente og populære dikt jeg har brukt i oversettelsen. En av dem heter *Uskliknimo s ljubavlju svetitelju Savi* (La oss synge med kjærlighet til Sankt Sava) kjent som «Hymne til Sankt Sava» og jeg brukte det for å erstatte Schwachs sang i MT. Grunnskoleelever lærer den allerede i første klasse, og den synges regelmessig på St. Savas dag i alle skoler i Serbia. Det er en av de mest kjente sanger om denne helgenen som de fleste i MK kan. Med å gjøre dette benyttet jeg meg av naturalisering som erstatningsstrategi.

«Det er ikke noe moro for oss, det, « sa hu Gudrun. «Jeg går jo ikke på skolen ennå, og da må jeg være med i **familietoget (28)**, og det er etter at de andre har gått. Først går guttemusikken og så kommer sjuende klasse og alle de andre klassene nedover til første klasse, og så går familietoget. Og der må jeg gå, og jeg vil ha med meg han Pål, ellers kan jeg være hjemme. «
«Skal du og jeg og han Pål gå i følge?» sa kjerringa.

«Å ja, det skulle vært fint, men du skjønner at når vi kommer ned på festplassen så får ikke vi se noen ting, da må vi stå helt bakerst, han Pål og jeg, det gjorde vi i fjor.»

«Å, det skulle vel være rart om ikke jeg kunne bane veg så vi kom først til festplassen i år vel,» sa kjerringa. «Vi kan bare gå litt før de andre vi, veit du, og så stiller vi oss opp like ved talerstolen, og der står vi. Jeg skal leie både deg og han Pål, så vi skal nok greie dette her vi, skjønner du.

«Men da sier vi at vi møtes ved kiosken en time før toget går da?»

«Jo, det er i orden, det, «sa kjerringa.

«Nama je to dosadno» reče Teodora. «Ja nisam još ni krenula u školu, a tamo skoro nikoga ne poznajem. Deca iz svih razreda pevaju u horu i recituju pesme, a u **publici** ²⁸ ima više odraslih nego dece, i od njih ne može ništa da se vidi. Ako već treba da idem, onda bih najradije da ide i Pero sa mnom, ali ako to ne može, onda je bolje da budem kod kuće.»

«Jel hoćeš da Pero, ti i ja idemo zajedno da gledamo priredbu?» upita je Bakica.

«Hoću, to bi bilo baš lepo, ali kad budemo došli tamo, Pero i ja nećemo ništa videti, jer moramo da stojimo skroz pozadi. Tako je bilo prošle godine.

«Pa zato sam ja tu, da nam raskrčim put kako bismo stajali ove godine u prvim redovima» reče Bakica. «Samo da znate, otići ćemo malo ranije, kako bismo pre drugih stali odmah pored bine gde se recituje i peva. Ja ću držati za ruku tebe i Pera, videćeš da ćemo uspeti.»

«Onda se nalazimo na raskrsnici za sat vremena, taman ćemo imati dovoljno vremena dok ne počne priredba, jel tako Bakice?» upita Teodora.

«Tako je, dogovoreno» odgovori joj Bakica.

²⁸ Familietoget utgjør en del av barnetoget som er en institusjon knyttet opp mot den årlige feiringen av den norske grunnlovsdagen, 17. mai. Når det gjelder rekkefølgen på barnetoget marsjerer musikkorps og skolebarn sammen først, så går familier med små barn etter og det er de som utgjør familietoget (Dørum, 2017). Skolestyrer Peter Qvam (1822–1907) fikk idéen til barnetog i 1869 (Dybdahl, 2014). Han var en nær venn av Bjørnstjerne Bjørnson, og sammen argumenterte og agiterte de for barnetog i avisene (ibid). Det første barnetoget gikk 17. mai 1870 i Kristiania og det var et rent guttetoget som talte ca. 1 200 barn (ibid). Nasjonaldagen markeres mer i Norge enn det som er vanlig i mange andre land, blant annet med barnetog. Det er spesielt barnetoget som har gitt nasjonaldagen mye av dens særpreg (Kirkebøen, 2011). Det er vanlig å arrangere leker for barna på skolene etter toget, og gi dem iskrem, pølser og annet godt å spise (ibid). I MK er barnetoget kjent i forbindelse med ulike manifestasjoner knyttet til feiring av barnas verdensdag eller avslutning av barnehagen når barn går i en rekke som former et tog. Det finnes ikke noen begivenhet på nasjonalt eller statlig nivå som i MK inkluderer barn på samme måte som det gjøres i KK. Jeg har oversatt familietoget med *publika* (publikum) og benyttet meg av absolutt universalisme som erstatningsstrategi. Med publikummet i oversettelsen, tenker jeg på publikummet av foreldre og søsken som kommer til skolen 27. januar og samler seg for å se på opptreden av skolebarna. Jeg har også brukt eksplisitering i samme setning, lagt til delen «a u publici ima vise odraslih nego dece, i od njih ne moze nista da se vidi» (i publikummet er det mer voksne enn barn og de små kan ikke se scenen over de voksne). Hensikten med dette var å forklare hvorfor Gudrun og Pål ikke vil bli med på skolekonserten. Siden hun enda ikke hadde begynt på skolen, og var mindre enn andre skolebarn, var Gudrun irritert over at hun ikke kommer til å se noeenting på skolekonserten. Det er ofte sånn at de laveste og minste ikke klarer å se hva som foregår på scenen på grunn av de større skolebarna og de høye voksne som står foran.

Så ble det syttende mai.

Kjerringa hadde vært oppe på loftet og tatt ned den fine bomullskjolen sin og pussa skoa sine og fletta en riktig fin hårtopp. *Men akkurat da kjerringa skulle gå ned fra loftet ble hu så lita som ei teskje!*

«Huff a meg og gubbendarius, « sa kjerringa. Hu satt i vinduskarmen og så at hu Gudrun og han Pål gikk og leide hverandre nedover vegen og skotta mot huset hennes.

«Er du blitt lita igjen, nå da?» sa det utafør veggen, og der satt ei linerle og skotta fra reiret sitt.

«Å ja, jeg er nok det, « sa kjerringa. „Kan du hjelpe meg, trur du?»

«Ja da, ja da,» sa linerla. «Opp på ryggen min nå, så skal jeg flakse deg helt til kiosken der syttendemaitoget står.»

«Fint,» sa kjerringa. « Men åssen gar det med hu Gudrun og han Pål?»

«Å, de greier seg nok, du får vinke litt til dem når vi flakser forbi i svingen, så skjønner de hva som er hendt. «

Og det gjorde kjerringa. Hu Gudrun og han Pål sto helt ulykkelige og venta i svingen, da kom linerla og fløy rett forbi øret hennes Gudrun. Og på linerleryggen satt kjerringa og ropte:

«Still dere i toget!»

Hu Gudrun skjønnte det med én gang, men han vesle Pål sa: «Snakkepotet fly i lufta, på linælle.»

Hu Gudrun og han Pål gikk for å stille seg i toget de, men det gikk nå som årene før. De kom bakerst i «familietoget» og måtte bli dytta og skubba blant barnevogner og biler.

Og linerla greide ikke å bære kjerringa lenger, hu bare slapp fra seg kjerringa bakerst i toget. Kjerringa datt rett ned i nakken på ei dame som sto der. Så begynte toget å gå.

Vreme je došlo da se krene na proslavu Savindana. Bakica je sa potkrovlja snela svoju lepu pamučnu haljinu, očistila cipele i vezala pundju na sred glave. U trenutku kad je krenula da silazi sa potkrovlja, dogodi se nešto sasvim neverovatno, a što se Bakici često znalo dešavati. *Bakica se smanji i postade mala kao kašikica!*

«E u peršun, pa zar baš sad da se smanjim» pomisli Bakica. Kako se bila smanjila, Bakica se našla u prozorskom oknu, i kroz staklo ugleda Teodoru i Petra kako idu putem, držeći se za ruke i gledajući u njenu kuću.

«Jesi li se ti to opet smanjila, Bakice? začu se glas sa krova. Bio je to vrabac koji je izvirivao iz svog gnezda na potkrovlju.

«Izgleda da jesam», reče Bakica. «Jel misliš da možeš da mi pomogneš?»

«Nego šta, nego šta» uzviknu vrabac. «Skoči na moja krila, a ja ću te preneti skroz do školskog dvorišta gde se organizuje priredba».

«U redu, ali šta cu sa Teodorom i Petrom?» upita Bakica.

«Snaći će se oni, ne brini. Ti možeš da im mahneš kad budemo preletali iznad krivine, shvatiće šta se dogodilo» reče joj vrabac.

Tako i napraviše. Teodora i Petar su čekali na raskrsnici, sada već zabrinuta lica. U tom dođe vrabac i prolete tik pored Teodorinog uveta. Na vrapčevim krilima, sedela je Bakica i uzviknula: «Krenite ka školi!»

Teodora je odmah shvatila šta treba da urade, a mali Petar začuđeno uzviknu: « Vidi Doja, k'ompij pjica i leti na 'japcu!»

Teodora i Petar odmah krenuše ka školskom dvorištu, ali se situacija od prošle godina ponovila. Zbog toga što su kasno stigli, morali su da stanu skroz pozadi, iza gomile ljudi i roditelja koji su se gurali napred, ne bi li što bolje videli svoju decu koja treba da nastupe na priredbi.

Vrapcu je već ponestajalo snage. Nije mogao više da izdrži da nosi Bakicu, te je ispusti pravo na vrat jedne žene koja je stajala blizu bine. U tom trenutku, hor je počeo da peva himnu Svetom Savi.

«Å, gid jeg har fått et dyr på meg, « skreik dama og fløy framover mot overlærer Jakobsen der han gikk og sang «**Vi vandrer med freidig mot**» (29).

Han hadde studentelue på seg, og kjerringa hengte seg fast i dusken og han og slang i takt.

«Å, nei men min gode mann, hva har du fått i din luedusk, « sa fru Jakobsen, « jeg tror minst det må være en kjempecoloradobille! «

«Ta det med fatning,» sa Jakobsen og rista luedusken så kjerringa hoppet langt framover i toget og havna på det største hornet i guttemusikkorkesteret når de spilte «**Mellom bakkar og berg ut med havet**» (30),

«Joj, kuku meni, napade me neka živuljka!» žena poče da vrišti i sve trčeći ode do direktora škole, Jovanovića, koji je na glavi imao zimsku kapu sa kićankom. Bakica skoči na njegovu kapu, zakači se za kićanku i tako viseći, poče da se klata napred-nazad dok je direktor pevao «**pojte mu Srbi, pesmu i utrojte**»,²⁹ njišući glavu u skladu sa taktom pesme.

«Iju, dobri mužu moj, šta ti je to na glavi?» upita ga začuđeno gospođa Jovanović, i kad vide da se nešto migolji na njegovoj kićanci, poče da vrišti iz sveg glasa: «Joj, imaš ogromnog skakavca na kapi!»

«Saberite se bre, ženo!» reče Jovanović i prodrma glavom tako da Bakica odlete sa kićanke skroz napred na binu, te završi na flauti jednog dečaka koji je svirao i pratio hor, a koji je u tom trenutku počeo da peva pesmu « **Ko udara tako pozno**».³⁰

²⁹ «Vi vandrer med freidig mot» er et dikt skrevet av Henrik Ibsen, i 1853 under en utflukt til Ulriken i Bergen (Hagen, 2017). Diktet er tonesatt flere ganger, blant andre av J.U. Wehrli, og den anses som en hyllest av den norske naturen (ibid). Diktet utgjør en viktig del av den norske kulturelle arven og er derfor kulturspesifikt i forhold til MK. Jeg har benyttet meg av naturalisering i oversettelsen, og erstattet diktets navn i KT med et vers av sangen Uskliknimo s ljubavlju (se fotnote 27). Det gjelder verset *pojte mu Srbi, pesmu i utrojte* (La oss beundre ham, serbere, La oss synge hans salme tre ganger). Siden hver skoleseremoni tilegnet Sankt Sava starter med denne sangen, brukte jeg dette verset i håp om at det skal være et gjenkjennelig element for MK-lesere. Et annet oversettelsesvalg kunne være å erstatte *Vi vandrer med freidig mot* med en annen sang om Sankt Sava. Jeg bestemte meg å fokusere på de to mest kjente sangene, og på den måten spille på kunnskapen som unge lesere i MK allerede har. Mitt valg fører her til en mulig ekvivalent effekt.

³⁰ «Mellom bakkar og berg ut med havet» er diktet skrevet av Ivar Aasen, og publisert for første gang i tidsskriftet Symra i 1863 (Bull, 2017). Diktets opprinnelige navn er «Nordmannen», men er bedre kjent som «Mellom bakkar og berg» (ibid). Noen deler av dette diktet er mye sunget i Norge, og hvor stor betydning i KK det har, viser det faktum at de to første versene av diktet ble inngravert på norske førerkort fra 1998 til 2007 (Aabakken, 2002). Diktet regnes for å være den tredje viktigste nasjonale sangen på Vestlandet etter den nasjonale hymnen «Ja, vi elsker» og «Gud signe vårt dyre fedreland» (Dørum, 2017). Det er også en tradisjonsrik sang til som synges 17. mai, og som spilles av landets orkestre og musikkorps (ibid). På grunn av dette, er diktet kulturspesifikt i forhold til MK. I fortellingen spiller guttemusikkorkesteret denne sangen i øyeblikket da Teskjekjerringa hopper framover og havner på det største hornet i orkesteret. Med å velge den andre mest kjente sangen om Sankt Sava som heter *Ko udara tako pozno* (Hvem som banker så sent) skrevet av en kjent serbisk poet, Vojislav Ilic, erstattet jeg dette KSE og brukte naturaliseringsstrategi. Dette valget føltes naturlig for meg fordi det henger sammen med konteksten av historien, altså at sangene som spilles den dagen skal bli knyttet til St. Sava.

og det blåste så fælt fra hornet at kjerringa tenkte «**Gjev eg var i eit varmare land**» (31).

Men så fikk hu se hvem det var som hadde det største hornet, og det var han Arne!

Og marsjen gikk, og marsjen gikk, og så kom de til festplassen.

Da hoppa kjerringa ned fra hornet hans Arne og rett foran mikrofonen på kateteret. Og nå var jo kjerringa så lita så det var ingen som så henne.

«Hallo, hallo, « skreik kjerringa. «Gjør plass til dem som står bakerst, det er ei lita jente og en gutt, de skal nemlig få en belønning når talen er over, gjør plass, vær så snill og gjør plass»

Og folk gjorde plass, og så kom hu Gudrun og leide han Pål helt fram foran alle menneskene.

Kad dečak ugleda da mu se nešto prilepilo za flautu, poče drmusati flautu gore-dole, ne bi li se otarasio tog čudnog insekta, pri tom ne prekidajući da svira. Uvidevši da ne uspeva u svom poduhvatu, dečak se razljuti i poče još jače drmusati flautu iz koje je tako strašno duvalo da Bakica poče pevati u taktu sa horom »**klonulo je moje telo, umorne su moje noge**».³¹ Onda je videla ko svira flautu, i shvatila da je to bio Aleksa.

Tad Bakica skoči sa Aleksine flaute pravo ispred mikrofona koji se nalazio na postolju ispred kog se recitovalo. Dobro je da je sada Bakica bila toliko sićušna, da je niko nije mogao videti.

«Halo, halo» progovorila je Bakica na mikrofona. »Molim vas da se malo skupite i napravite mesta za jednu devojčicu i dečaka koji stoje skroz pozadi, treba da im se uruči svetosavska nagrada, hajde, napravite mesta, molim vas, napravite mesta».

Narod se poče sklanjati, kako bi napravio mesta za Teodoru koja je vodila Petra za ruku.

³¹ «Gjev jeg var i eit varmare land» er et vers av sangen «Mellom bakkar og berg ut med havet». Det spilles akkurat da Teskjekjerringa er inn i hornet og det sies videre: «og det blåste så fælt fra hornet at kjerringa tenkte» «Gjev eg var i eit varmere land»». Prøysen har med dette bilde fått til en komisk effekt. Det å oppnå samme effekten er en utfordring for oversetteren, bortsett fra at selve verset utgjør et kultuspesifikt element i forhold til MK. Jeg fant et vers i den serbiske sangen jeg har erstattet Mellom bakker og berg med (se fotnote 30), som kan brukes til å skape en lignende humoristisk effekt. Jeg ersattet «Gjev jeg var i eit varmare land» med vers «klonulo je moje telo, umorne su moje noge» (kroppen min skjelver, føttene mine er slitne) som Teskjekjerringa synger i MT. Jeg har benyttet meg av naturaliseringsstrategi, og istedenfor hornet, valgte jeg å bruke fløyte i MT hvor Teskjekjerringa havner. Dette fordi det er ikke vanlig med horn i skoleorkesteret under konserten for St. Sava-dagen i MK. Hensikten min var å bevare den komiske effekten, og beskrive Teskjekjerringa som sliten og oppgitt. På vei til scenenen hopper hun fra menneske til menneske i publikummet, og til slutt havner hun på en fløyte. Jeg har lagt til at gutten som spiller fløyte, da han så at han fikk noe på musikkinstrumentet sitt, startet å riste det hardt for å bli kvitt Teskjekjerringa. Mens hun blir ristet på fløyte hun henger på, synger publikum samtidig dette verset «kroppen min skjelver, føttene mine er slitne», som beskriver den håpløse situasjonen hun befinner seg i. Hun rekker til og med å synge med.

«Så takk, så takk,» sa det i mikrofonen. «Nå synger vi «**No livnar det i lundar (32)**»,
og det gjorde menneskene.

Og da de kom til det siste verset med «**Du vår med ljose dagar**» (33), kjente han vesle Pål at
det var noen som tok ham i handa. Og det samme kjente hu Gudrun.

«Hvala puno, hvala» reče glas sa mikrofona. «Sada otpevajmo jos jednom »**Uskliknimo s ljubavlju,**»³² i svi zapevaše.

Kada je trebalo da otpevaju deo sa «**Da živimo svi u slozi, Sveti Savo ti pomози**»,³³ mali Petar je osetio kako ga neko uzima za ruku. To isto osetila je i Teodora.

³² «No livnar det i lundar» er en salme skrevet av Elias Blix (Salmebloggeren, 2011). Salmer er sanger som er diktet i kirken i etterbibelsk tid og som særlig etter reformasjonen har fått en fast plass i kirkens gudstjeneste, ikke minst i den lutherske kirke (Holter, 2018). I 1892 ble en rekke nynorske salmer autorisert til kirkebruk gjennom Elias Blix' samling «Nokre salmar»(ibid). No livnar det i lundar er selve grunnfjellet i den norske nasjonale salmesangen og har hatt tre titler: «Vårsong», «Gudleg vårsong» og «No livnar det i lundar» (Salmebloggeren, 2011). Den synges mange steder i Norge i dag til både konfirmasjoner om våren og ved feiringen av 17. mai, men er mest kjent på sørlandet (ibid). Salmen er kjent og synges under gudstjenester i MK, men siden denne er særegen for kildekulturen, er den kulturspesifikk i forhold til MK. Jeg har erstattet det med sangen Uskliknimo s ljubavlju, og brukte naturaliseringsstrategi. Det er to grunner til at jeg har brukt samme sang to ganger i oversettelsen. For det første er det bare de to sangene («Hymne» og «Ko udara tako pozno») som er mest gjenkjennelige blant unge og voksne i MK. Jeg følte at det blir litt for mye informasjon for en ung leser i MK hvis jeg innfører flere, mindre kjente, sanger i MK. De to sangene fant jeg interessante og beriket med nok meninger til å kunne utnyttes for dette oversettelsesbehovet. For det andre har denne sangen et vers i seg som inneholder et budskap om fred og kjærlighet til mennesker, og som jeg tenkte det var fint å bruke som budskapet målteksten avsluttes med (se fotnote 33).

³³ «Du vår med ljose dagar» er et vers av salmen «No livnar det i lundar». Verset går som følgende: «Du vår med ljose dagar, med lengting, liv og song, du spår at Gud oss lagar ein betre vår ein gong ...»(Salmebloggeren, 2011). Her bærer våren «med lengting, liv og song», håp om «ein betre vår ein gong»(ibid). Den bedre våren i sangen, som skal komme en gang settes i sammenheng med «da er vi nådd frem til det evige Guds rike, hvor livssolen aldri går ned» (ibid). Med dette verset, etter min tolking, sender Prøysen et budskap om håp for en bedre verden. Samtidig beskrives det i KT at Gudrun og Pål kjenner at noen tar dem i hånda, og at Teskjekjerringa ble stor igjen. Jeg har erstattet dette verset med et vers fra «Hymne til St. Sava» som på en måte utgjør en bønn. Det er «da živimo svi u slozi, Sveti Savo, ti pomози» (Sankt Sava, hjalp oss til å leve i fred og ro). Verset i MT sender budskap om at vi alle bør leve i fred og ro, og at vi skal be til Sankt Sava for å hjelpe oss med å oppnå det. Med dette oversettelsesvalget benyttet jeg meg av naturaliseringsstrategi.

«Nei, men er du blitt stor igjen nå da,» hviska hu Gudrun. «Jeg skjønnte nok at det var deg, men du skal ikke gjøre narr av de pene sangene.»

«Jeg har ikke gjort narr av noen ting, jeg,» sa kjerringa. «Jeg har fått deg og han Pål like foran talerstolen, jeg, og syttende mai er for unger like mye som for voksne.

«Men belønningen?» hviska hu Gudrun. «Var det bare noe du sa?»

«Nei så menn,» sa kjerringa. «Når vi kommer hjem, skal vi piske **eggedosis (34)** av ti egg!»

«Oh, opet si postala velika?» prošaputala je Teodora. «Znala sam da si to bila ti, ali nemoj da se šalis tako na savindanskoj priredbi.»

«Nisam ništa loše uradila.» reče Bakica. «Dovela sam tebe i Petra do bine. Savindan nije slava samo za školarce, već za svu decu.»

«A nagrada?» prošaputa Teodora. «Jesi to onako samo rekla?»

«Taman posla» reče Bakica. «Sad kad dođemo kući, pravimo **palačinke!**»³⁴

³⁴ Den denotative betydning av eggedosis er at det er rå egg som er vispet med sukker til et stivt skum (Landrø, 2018). Det er en norsk tradisjon å servere eggedosis på den norske nasjonaldagen, og den konnotative betydningen av dette elementet er knyttet til assosiasjoner rundt 17.mai feiring («Eggedosis,» 2017). MK har ikke noen dessert eller matrett som forbindes med nasjonaldagen eller feiring av St. Sava dagen, og i den sammenheng er dette elementet kulturspesifikt i forholdt til MS. Eggedosis er kjent blant eldre generasjoner i MK som en dessert, populært på landet i gamle dager, når godteri som sjokolade ikke var så tilgjengelig som i dag. Det er likevel en dessert som dagens barn ikke kjenner til, og dette skyldes også en økt bevissthet blant foreldre om at bruk av termisk ubearbeidet egg kan medføre alvorlig risiko for salmonellabakterien. Jeg har derfor oversatt begrepet med *palačinke* (pannekaker). Det er en av de gode gamle favoritter når det gjelder dessert blant de unge i MK. Her har jeg benyttet meg av absolutt universalisme som erstatningsstrategi. En annen oversettelsesløsning for dessert, som er enkel og ikke tar lang tid å lage, kunne være for eksempel varm kakao. Jeg ville likevel velge en dessert som er mer tradisjonell, som barn gleder seg til å spise, og som inneholder egg som ingrediens, ikke minst siden det henger sammen med at i begynnelsen av fortellingen sies det at Teskjekjerringa går og samler egg på gården sin.

6. Teskjekjerringa og **sankthansbålet** (35)

³⁵ Sankthansbålet (se fotnote 35) er bål som tenes på sankthansaften, som et ledd i midtsommerfeiringen («Sankthansbål,» 2017). I Norge ble sankthansaften i en lang periode forbundet med mørke krefter, djevelen og trolldom (Brøndbo, 2016). Siden trolldom ble sett på som kriminelt, finnes det rettsreferater hvor kvinner forteller om sine gjerninger som hekser på sankthansaften (ibid). Det finnes til og med tilståelser fra en trolldomssak i Vardø i 1663, hvor ei dame som het Solve Nilsdatter bekjente at hun hadde danset med andre trollkvinner på fjellet Domen utenfor Vardø på sankthansnatten (ibid). I disse retts sakene ble kvinnene utsatt for tortur, og bekjennelsene deres vitner om at troen på sankthansaften som en magisk og trolsk kveld var godt kjent (ibid). Grunnen til at man feirer sankthansaften med bål i KK er at ilden har, tradisjonelt sett, betydd renselse og beskyttelse mot det onde, og dagens folkefest og bålfeiring har utgangspunkt i akkurat det (ibid). For de som innrømmet befatning med djevelen fikk ilden samme betydning, men med helt andre konsekvenser (ibid). For eksempel, ble Solve Nilsdatter dømt til døden på bålet blant annet for sin deltakelse på trolldomssamling på sankthansaften (ibid). Det at hun ble brent levende skulle gi håp om salighet fordi ilden skulle rense bort alt det onde (ibid). Den hedenske skikken med båltenning på Sankthansaften i MK, i følge noen muntlige kilder, fantes en gang i tida, men ble med tiden gjemt og glemt, og er i dag ukjent for ikke bare unge lesere, men for en god del voksne, inkludert meg selv. Derfor er dette elementet kulturspesifikt i forhold til MK. Kjennskap til denne glemte skikken varierer også fra sted til sted i Serbia. Mange har hørt om det fra for eksempel bestemorrene sine da de var barn, men ingen har sett eller deltatt i en båltenning på denne dagen. Etter å ha undersøkt litt, oppdaget jeg at i Nord.Serbia prøver kommuner å gjenopplive denne skikken med å organisere ulike aktiviteter for barn. Barn deltar i båltenning, hører om historier og folketro knyttet til denne dagen, lager blomsterkranser og deltar i konkurranser for den fineste blomsterkransen. Det sistnevnte hjalp meg til å velge å oversette Sankthansbål med *ivanjdanska vatra* (St.Johannes bål), og jeg benyttet meg dermed av erstatningsstrategi i form av naturalisering. Ønsket om å introdusere denne gamle og glemte skikken i MK på nytt påvirket mitt valg. Andre oversettelsesløsninger kunne eventuelt være å oversette det med bål for 1.maifeiring, som er en tradisjon aktuell i MKs nyere tid, og som er en arv fra den kommunistiske perioden. Den dagen feires arbeidernes dag, da folk samles i naturen for å grille og tenne bål, uten noen særskilt tilknytning til folketro eller av religiøse grunner. Mitt valg begrunnes med at både Sankt Johannes dag som en hellig dag i MK og de hedenske skikkene (med båltenning som en av dem) er en del av den rike serbiske kulturarven. Det er også mer kildekulturnært, og har en sterkere ekvivalent effekt enn 1. mai-bålet. Den ortodokse kristne doktrinen og den gamle folketro og skikkene har alltid samvirket med hverandre i MK, og utgjort en viktig del av serbisk kulturidentitet. Det var grunnen til at jeg har bestemt meg for akkurat denne oversettelsesløsningen. Jeg ser på mitt valg som noe som vil engasjere barnas nysgjerrighet, samt forhåpentligvis oppfordre voksne til å organisere flere aktiviteter for barn i tilknytning til skikkene rundt denne dagen i framtida.

Hver **sankthanskveld (36)** bruker det å være fest med bål og fyrverkeri i den grenda der teskjekjerringa bor.

U selu u kom Bakica Kašikica živi, svake večeri za **Ivanjdan**,³⁶ pali se velika vatra oko koje se seljani okupljaju i slave. Po narodnom pripovedanju, Ivanjdan je tako veliki praznik, da ovoga dana sunce tri puta od straha stane. U narodu se veruje da Sunce poskakuje i igra kada se na ivanjdansko jutro rađa, a na ovaj dan crkva slavi rođenje Svetog Jovana.

³⁶ Sankthanskveld. Sankthans eller jonsok er en merkedag, festdag for midtsommer 23. juni (Dybdahl, 2018). Den er opprinnelig våkenatten før kirkefesten til minne om døperen Johannes fødsel som finner sted den 24. juni (ibid). Ordet jonsok kommer fra norrønt *jonsvaka*, etter Jon, døperen Johannes og *vaka* som betyr «nattevåken med bønner, aften før en festdag» (Caprona 2015, s.844). Tradisjonene knyttet til sankthans er mer folkelige enn kirkelige i KK ((Dybdahl, 2018). Det kan komme av at sankthansfeiringen har overtatt etter eldre tradisjoner knyttet til midtsommer og hedenske midtsommerblot (ibid). Det finnes mange lokale tradisjoner og betydninger for sankthanskvelden (Brøndbo, 2016). Sankthansaften ble også sett på som en trolsk merkedag og markering av sankthans er godt belagt i skriftlige kilder helt fra 1600-tallet i KK (ibid). Dagen ble lenge sett på som en dag da grensen mellom den verden vi ser og det underjordiske var lett å krysse (ibid). Den denotative betydningen av elementet, at det gjelder en festdag for midtsommer, er kulturspesifikt i forhold til dagens MK. Det finnes en lik referanse i KK, men den er av religiøs karakter. Sankthansaften har jeg oversatt med *Ivanjdan* (Sankt Johannes dag) og benyttet meg av naturaliseringsstrategi. *Ivanjdan* er en hellig dag tilegnet Sant Johannes fødsel i MK. Den feires ifølge den julianske kalenderen, den 7. juli, 14 dager etter den norske sankthansaftenfeiring. Denne dagen feires også som som slava (se fotnote 12) av mange i MK. Den markeres med gudstjenester i alle kirker, og til forskjell fra KK, er denne dagen i MK mer kirkelig enn folkelig. Unge lesere i MK kjenner også til denne helgenen og dagen da den feires, takket være at alle grunn- og videregående skoler i Serbia har religion i undervisningen som et valgfritt emne. Alt dette påvirket mitt valg. Som konsekvens av valget å bevare elementet av (sankthans)bål i MT, endret jeg videre MT med å legge til delen som gjelder MK sin hedenske arv og trolldom, og som er knyttet til feiring av denne dagen. Det er noe som delvis forsvant i perioden fra 800- til 1100-tallet, da den hedenske arven ble erstattet med den kristne, og da hedenske guder ble erstattet med kristne helgener. Noen av de hedenske skikker og tradisjoner ble overført fra munn til munn og er bevart i MK i form av muntlige beretninger. Det er stort sett eldre generasjoner serbere som kan de historiene, som noe de husker fra barndommen på bygda. Det er også en del informasjon som man kan finne i serbisk mytologisk ordbok, men som er helt ukjent for unge lesere i MK. Det gjelder historier som sier at *Ivanjdan* er en så stor festlighet i MK at solen stopper tre ganger den dagen (Kulišić, Pantelić & Petrović (1970, s.158-159). Det sies også at folk tror at solen hopper og danser på morgenen og at den dagen plukkes urter og lages kranser av en spesiell blomst som heter St. Johannes blomst (ibid). I løpet av St. Johannes kveld, synger de jentene som ikke er gift, med kransene på hodet og danser hele natten rundt bålet i håp at det vil hjelpe dem til å få seg en mann og gifte seg snart (ibid). Alt dette har jeg nevnt i MT for å tydeliggjøre den glemte tradisjonen for unge lesere, og ikke minst for å begrunne tenning av bålet som jeg har bevart i MT og som er hovedtema i fortellingen.

Der møtes både gamle og unge og barna med for å more seg og ha det gøy.

Det er bare to i hele grenda som aldri er der, og det er teskjekjerringa og mannen hennes og veit du hvorfor det?

Jo, mannen hennes har bursdag akkurat på sankthanskvelden, og den dagen er det han som bestemmer. Og han har ikke lyst til å gå på fest der det er mange folk, for han er så redd for at kjerringa skal bli så lita som ei teskje, for da ville han bli så forfjamsa at han ikke visste verken ut eller inn.

Men i år har kjerringa vært på fest. Og nå skal du høre åssen det gikk for seg.

Det begynte kvelden før sankthanskvelden ... Kjerringa hadde vært på butikken og gikk langsomt hjemover med kørja på armen og tenkte på åssen hu skulle få overtalt mannen sin til å bli med på festen, og plutselig fikk hu en idé!

«Tenk om jeg spurte mannen min om det var noe han ønska seg veldig, veldig til bursdagen sin, og så kunne jeg si at han skulle få det av meg hvis han var med på festen,» sa kjerringa til seg sjøl.

Og ikke før hadde hu kommet innafor døra, før hu satte seg i fanget på mannen sin og ga ham en orntli smellkyss på øreflippen.

«Gode, lille mannebassen min, er det noe du ønsker deg til bursda'n din?» sa hu.

«Har du fått solstikk, eller hva er det om å gjøre?» sa mannen.

«Hvor skulle du ta penger fra da, stakkar? Du som tar penga i den ene handa og handler dem bort med den andre?»

Tog dana, beru se trave i pletu venci od ivanjskog i poljskog cveća. Na selu se u tom periodu okončavaju razni poslovi i svi se spremaju za predah nakon napornih poljskih radova. Nekada su oko vatre u ivanjdanskoj noći, okićene vencima, igrale i pevale mlade devojke koje su pristigle za udaju. Danas se oko nje okupljaju stari, mladi i deca, da se zabave i provede.

Samo dvoje ljudi iz sela nikada ne dolaze. To su Bakica Kašikica i njen muž.

Znate li zašto je to tako?

Bakicinom mužu je rođendan baš na Ivanjdan, i pošto je to njegov dan, on tada odlučuje o svemu. On, znate, ne voli da ide na okupljanja gde je puno ljudi, jer se stalno plaši da će se Bakica smanjiti, a onda bi se on mogao tako pogubiti, da ne bi znao da li je došao ili je pošao.

Uprkos tome, ove je godine Bakica išla na seosko okupljanje, a sada ćete čuti kako se sve odigralo.

Počelo je to veče pred Ivanjdan. Bakica je išla iz seoske prodavnice sa kesama u rukama, i razmišljala kako da ubedi muža da ove godine idu na okupljanje. Odjednom joj je sinula ideja!

«Možda bi bilo dobro da ga pitam šta bi najviše voleo da mu poklonim za rođendan. I onda ću mu reći će to dobiti od mene, ali pod uslovom da idemo zajedno na okupljanje» pričala je Bakica sama sa sobom.

Nakon što je ušla u kuću, Bakica iznenada sede svome mužu u krila i poljubi ga u obraz tako silno, da se čulo kao da je nešto puklo.

«Dragi, dobri mužiću moj, šta želiš da ti kupim za rođendan?» upitala ga je Bakica.

«Jel tebe ženo udarila sunčanica, šta ti je najednom?» upita on. «Pa odakle tebi pare, muko moja? Ti, koja jednom rukom uzimaš, a drugom trošiš.»

«Å, det kan vel hende jeg har gjemt hendene mine bak ryggen ei stund óg,» sa kjerringa og gjorde seg så lekker hu kunne. «Det er noe som heter høner og noe som heter egg, og jeg har solgt egg og stukket unna ikke så reint lite. Bare ønsk deg noe du, så skal presangen ligge på bordet sankthansaften så sant jeg sitter her,» sa hu.

Mannen måtte le, men så tenkte han at han måtte sette kjerringa på en hard prøve.

«Ja, har du så mye penger at du kan kjøpe den fine pipa med sølvbeslag som ligger i butikken, så skal jeg love deg noe igjen,» sa han.

«Jeg tar deg på ordet,» sa kjerringa og spratt opp. «Og det du skal love meg igjen, er at du og jeg går på sankthansfesten og ser på bålet og fyrverkeriet!»

Jo da, mannen lovte det, han, og tidlig neste morgen gikk teskjekjerringa på butikken med fulle lommene av **enøringer og toøringer og femøringer og tiøringer (37)**.

«E pa, mogu ja da držim ruke i iza leđa neko vreme, znaš!» reče na to Bakica, praveći se jako fina.

«Znaš, postoji nešto što se zove kokoška, i nešto što se zove jaje. Prodala sam jaja pa je kapnuo neki dinar, eto. Samo ti meni reci šta želiš za rođendan i poklon će ti stajati na stolu, koliko sutra veče» reče Bakica.

On se nasmeja i pristade, ali odlučio da joj zada neki malo teži zadatak. To i učini, te reče:

«Ako mi kupiš onu lepu posrebreanu lulu u prodavnici, obećavam ti da ću uraditi zauzvrat šta god poželiš».

«Onda te držim za reč», reče Bakica i poskoči. «Obećaj mi da ćeš ići sa mnom da gledamo ivandanjsku vatru!»

Naravno, morao je da obeća da će ići sa njom.

Narednog dana, Bakica je ranim jutrom otišla u prodavnicu sa džepovima punim kovanih novčića od po **1, 5, 10 i 20 dinara**.³⁷

³⁷ Enøringer, toøringer, femøringer, tiøringer representerer skillemynt som er frigjøringsmiddel for mindre beløp (Paulsen, 2016). En øre er en myntenhet i Norge, som tilsvarer 1/100 krone (ibid). Det vil si at 100 øre tilsvarer 1 krone (ibid). På 1950- og 1960-tallet, da Prøysen skrev fortellinger om Teskjekjerriga, var mynter av 1, 2, 5 og 10 ører i bruk. I Norge, per i dag, eksisterer disse myntene ikke mer, og en myntrekke av énkrone, femkrone, tikrone og tjuekrone ble innledet i stedet (ibid). Denne historiske utviklingen er interessant å nevne fordi dette er grunnen til at disse elementene kan fremstå som ukjente også for det unge lesepublikummet i KK i dag. Siden begrepene betegner valuta spesifikt for KK er de kulturspesifikke i forhold til MK. Med hensyn til at jeg har plassert hele historien i oversettelsen av Teskjekjerringa i MKs omgivelse, følte det naturlig å velge å erstatte dem med tilsvarende valuta som gjelder MK. Serbisk dinar er historisk valuta som brukes i MK og mynter i verdien av 1, 2, 5 og 10 dinarer ble introdusert i 2000 og gjelder i dag (National Bank of Serbia, 2018). Min oversettelse er «kovani novčići, od po jedan, dva, pet i deset dinara» (små mynter av 1, 5, 10 og 50 dinarer) og her har jeg benyttet meg av naturalisering som erstatningsstrategi. En annen oversettelsesløsning som man kunne vurdere å bruke her er *mynter av en, to, fem og ti para* istedenfor dinar. 100 para tilsvarte 1 dinar i MK, og mynter i verdien av 1, 5, 10 og 50 para, var i bruk helt til 2000, da de sluttet å være lovlig betalingsmiddel (ibid). Et sånt valg ville være kanskje mer trofast mot kildeteksten med hensyn til at para var brukt i MK i perioden da KT ble skrevet, den tilsvarer dinar i samme forhold som øre tilsvarer krone og at det finnes mange ordtak med ordet *para* i hverdagsbruk i MK. Para brukes likevel ikke mer som betalingsmiddel i MK, og dette valget vil være fremmed for dagens unge lesepublikum. Skolebarn kjenner til mynter og små penger i MK fordi de får dem fra foreldre som lommepenger for å kjøpe seg lunsj eller snacks i MK.

«Jeg skal ha den pipa som ligger i vinduet,» sa kjerringa da det ble hennes tur.
«Å, så synd,» sa ekspeditør'n. «Den solgte jeg nok til han Johan Bakken i går.»
«Ja, da får jeg skynde meg dit,» sa kjerringa og fór ut av døra så bjella klang.

Og så bar det rakeste vegen til han Johan Bakken. Der var bare kjerringa hjemme.

«Jeg lurte på om han Johan ville selge den pipa han kjøpte i butikken i går, han skal få godt betalt,» sa kjerringa. «Trur du jeg vil ha røyk i gardinene mine? Nei takk. Jeg tok pipa og ga den bort til noen som skulle holde sankthansfest, de skulle visst lage noe basargreier og få penger til å kjøpe fyrverkeri for.»

«Si meg hvor den basar'n skal være!» skreik kjerringa.

«Det er visst noen unger som bor oppe ved **Blåsterfjellet (38)**, « sa kjerringa hans Johan.

«Så må jeg dit i en fykende fei, sa teskjekjerringa og kosta av garde.

Men det var langt til Blåsterfjellet, og da kjerringa kom dit, var basaren slutt. Ungene dreiv og samla sammen papir og treull og pappesker og slikt som hadde blitt til overs, og bar det opp på fjelltoppen der bålet skulle stå.

«Daćete mi onu lulu iz izloga», reče Bakica kad je na nju došao red.

«Žao mi je», reče prodavac «juče sam je prodao Voju Kovačević»

«Onda moram što pre do njega», reče Bakica i tako izjuri iz radnje, da su se zvonca iznad vrata zatreskala.

Išla je najbržim putem koji je znala da stigne do Voje Kovačević. Kod kuće je zatekla njegovu ženu.

«Dobar dan. Htela sam da pitam da li bi mi Voja prodao lulu koju je juče kupio u radnji? Dobro bih platila za nju» reče Bakica, sva zadihana.

«Jel vi mislite da ja želim da mi zavese smrde na duvan? Ne, hvala lepo. Uzela sam lulu i dala je nekoj omladini što organizuje seosko okupljanje danas. Verovatno će je tamo prodati da bi skupili pare za večerašnji vatromet» reče joj žena.

«Recite mi, molim vas, gde će biti to okupljanje?» uzviknula je zabrinuto Bakica.

«U zadrugi, iza **Velikog brda**»³⁸ reče Vojova žena.

«Moram tamo iz ovih stopa» reče Bakica Kašikica i odjuri iz dvorišta.

S obzirom da je imalo dosta da se ide do Velikog brda, okupljanje se toga dana već bilo završilo kada je Bakica stigla. Deca su već bila skupila papir, strugotinu, kartonske kutije i šta je već bilo preostalo, i odnela ih gore na vrh brda gde je trebalo da se pali ivanjanska vatra to več.

³⁸ Blåsterfjellet er et oppfunnet fjellnavn, sammensatt av ord *Blåster* og *fjell*, hvor *Blåst* betyr sterk vind, men også en vannstråle eller dampsky som hvalen sender til værs ved utånding i KK (Landrø, 2018). I fortellingen beskrives Blåsterfjellet som stedet hvor det skal tennes Sankthansbål og ifølge ordets potensielle betydning, kan det forbindes med at ilden brenner bedre med hjelp av vind, når det blåser. Det er også stedet hvor Teskjekjerringa ble lansert på en pipe i himmelen, slik som en hvalblåst. Siden det utgjør et egennavn i KT, er dette elementet kulturspesifikt i forhold til MK. Jeg har oversatt det med *veliko brdo* (det store berg) og brukte absolutt universalisme som erstatningsstrategi. *Veliko brdo* er ofte en betegnelse på et berg eller høyden, synlig fra alle landsbyens kanter og hvor folk pleier å tenne bål i MK. Det gjelder et relativt typisk navn på et berg, og kan, men må ikke, være egennavn i MK.

«Hvem vant pipa?» peste kjerringa, hu var så sliten at tunga hang langt ut av munnen hennes.

«Pipa?» sa den største gutten.

«Ja, den store fine pipa med sølvbeslaget,» sa kjerringa.

«Å, den,» sa gutten. «Jo, den vant broren min, men så var'n så dum at han skulle prøve å røyke, og han ble så dårlig, og så ble'n så sint at han festa pipa på en stokk aller øverst på bålet.»

«Går det ikke an å ta den ned igjen?» sa kjerringa.

«Er du sprø?» sa gutten. «Det går vel ikke an å ødelegge det fine bålet, det er stabla så fint opp at hvis noen rører ved det så raser det fra hverandre. Nei, den pipa skal vi ha det moro med. Men nå har jeg ikke tid til å snakke med deg mer, nå må jeg hjem og hente fyrstikker og tenne på bålet.»

«Å nei, å nei,» jamra kjerringa. «Jeg vil nå i hvert fall gå opp til bålet og se om det ikke skulle gå an å få tak i pipa med en lang staur. Det er vel ikke kommet noe folk der ennå.» Nei da, det var det ikke. Det ferdigstabla bålet sto så fint og høyt, det var gamle madrasser og stoler med bare ett bein, det var råtne lekegrinder og gamle kommodeskuffer, det var fillete kjoler og gamle hatter, tomtønner og pappesker. Og øverst på bålet på en stokk var pipa bundet fast med hyssing.

«Jeg må prøve å finne en staur,» tenkte kjerringa, men akkurat da ble hu så lita som ei teskje! Og nå ble kjerringa glad!

«Heisann!» sa hu. «Nå skal det ikke vare lenge før teskjekjerringa skal greie å hente pipa uten å ødelegge bålet!»

Rask som ei mus svinsa kjerringa inn i bålstabelen og begynte å krabbe seg oppover. Det gikk ikke fort, hu krabba på knærne bortover madrassen og satte fast stakken sin i et madrassfjør så hu måtte slite lenge for hu kom løs. Og etterpå fikk hu et svare strev med å klatre oppover stolbeinet, for det var så glatt at hu glei nedover igjen gang på gang, men hu greidde det da til slutt.

«Kod koga je lula? upita glasno Bakica i zamalo ne izdahnu, koliko je bila iscrpljena od pešačenja.

«Koja lula?» upitao je najkrupniji dečak.

«Ona lepa, posrebrana» reče Bakica.

«Aha, kod mog brata. Samo što je on, glupan, pokušao da uvlači dim iz nje. Toliko mu je bilo pozlilo, da se na kraju naljutio i vezao lulu za jedan štap. Taj je štap onda postavio na vrh vatre koju ćemo da palimo večeras».

«A jel ne može lula da se skine sa štapa?» upita Bakica.

«Jeste li vi pošasavili?» upita je dečak. «Kako mislite da se skine a da se ne uništi onako lepo nameštena vatra? Tako je složeno pod konac, da ako bi neko nešto samo malo pomerio, sve bi se srušilo. Ne, sa lulom ćemo se večeras dobro zabaviti. Nemam više vremena da pričam sa vama, moram da idem kući da donesem šibice.»

«Joj, ne» zakukala je Bakica. «Idem da vidim da li lula može da se skine sa nekim dugačkim štapom. Valjda nije još počelo okupljanje.»

Nažalost, kada je došla do mesta gde će se paliti vatra, Bakica je mogla da vidi da je lulu bilo nemoguće skinuti. Sve je bilo tako visoko i čvrsto poslagano uz pomoć raznoraznih stvari, od dotrajalih dušeka, starih stolica sa po jednim nogarom, dotrajalih ograda i fijoka, krpa, iscepanih haljina i šešira, do praznih buradi i kartonskih kutija. Na samom vrhu ove gomile je, privezana kanapom za jedan štap, visila lula.

«Moraću da nađem neki kolac» to pomisli i u istom trenutku, dogodi se nešto sasvim neverovatno, a što se Bakici često znalo dešavati. Bakica se smanji i postade mala kao kasikica. Kako se samo obradovala zbog toga!

«Pa dobro veče! Pre nego što okom trepnete, Bakica Kašikica će skinuti lulu a da ne dotakne vatru!» reče ona zadovoljno.

Brzo kao munja, Bakica skoči na sve naslagane stvari i poče da se vere uzbrdo. Bogami je potrajalo dok je prvo prepuzala na kolenima preko jednog dušeka. Onda joj se haljina zakačila za feder koji je vireo iz njega, te se napatila dok je nije otkasila. Nakon toga je muku mučila sa pentranjem uz nogare od stolice, koji su bili toliko glatki da bi svaki put kad bi pokušala da se uzvere, odmah skliznula. Na kraju je ipak uspela da se popenje.

Så tulla hu seg inn i et gammelt kåpefôr og gikk der og fomla i mørke både langt og lenge, og da hu kom ut av kåpa, merkte hu at det begynte å komme folk for å se på sankthansbålet.

«Bare glan,» tenkte kjerringa, heldigvis er jeg så lita at dere ser ikke meg, og opp skal jeg, koste hva det koste vil.»

Dermed ramla kjerringa ned i ei kommodeskuffe, og der ble hu liggende nokså lenge, men så fikk hu tak i et sløyfeband på en gammel hatt som var stabla ovenfor og hang og vifta i kveldsvinden.

«Hoppsan, nå er det ikke langt igjen.» sa kjerringa, men da hu så seg tilbake, ble hu helt fælen. Så hovt had de hu ikke trudd sankthansbålet var, og nå hadde det kommet fullt med folk som sto og glante på bålet og venta på at det skulle tenne.

«Ja, her gjelder det å rappe seg,» tenkte kjerringa og tok den siste kneiken, det var nokså lett, for det var en trekkspillbelg som hu kunne gå oppover som hu gikk i ei trapp.

Og så sto hu ved stokken, og på toppen av stokken var pipa bundet fast.

«Åssen skal jeg komme dit nå da?» tenkte kjerringa, men så fikk hu se bord av ei tjæretønne som lå ved sida av, og da tok hu litt tjære på hendene sine og heiste seg opp.

Bålet rugget litt på seg, og stokken lente seg litt på skrå. Og da hu så seg bakover, ble hu helt fælen! Der hadde ungene tent på bålet!

Små flammeter slikt seg opp over madrassen og den gamle stolen, folk jublet og ungene skreik:

«Bare vent til flammene kommer til stokken på toppen!»

«Jeg skjønner ikke hvorfor del skal bli så morsomt,» tenkte kjerringa, «jeg må i hvert fall skynde meg så jeg kommer opp til pipa.»

Og opp kom kjerringa, og så klamra hu seg fast til pipeskaftet med begge hender.

Ungene skreik: «Nå er det ikke lenge for flammene kommer til stokken, da skal dere få se fyrverkeri»

«Vi har bundet en rakett til stokken!»

Nije dugo prošlo, Bakica se nespretno umota u staro krzno od kaputa koji je takođe bio među stvarima. U tom mraku od dubokog krzna, dugo je i bezuspešno bauljala, pokušavajući da pronađe izlaz. Kad je se napokon bila iskobeljala, videla je da je narod već počeo da se okuplja oko vatre.

«Samo vi zverajte», pomisli Bakica. «Srećom, mala sam, pa ne možete da me vidite. Idem do gore, pa nek bude, šta bude».

Tek što je bila nastavila da se penje, Bakica se stropošta u jednu fijoku. U njoj je dugo ležala dok se nije nekako uhvatila za traku od starog šešira koji je visio sa spoljašnje strane i klatio se na letnjem vetru.

«Hopala, nemam još puno», reče Bakica, ali kad je pogledala na stranu, jako se uplašila.

Nikada nije ni pomišljala da vatra može da bude tako visoka, a dole na zemlji je već okupljena, stajala gomila ljudi i nestrpljivo iščekivala da se vatra zapali.

«Nema mi druge nego da požurim» pomisli Bakica i napravi poslednji uspon. Ispostavilo se da je to bio najlakši deo. Ispred nje je visila stara harmonika uz koju se popela kao uz stepenice.

Bakica se konačno našla pored štapa za čiji je vrh bila privezana lula.

«Kako sad da dođem do lule?» pomislila je Bakica, i u tom trenutku ugledala jedno bure sa katranom koje je bilo među stvarima. Uvukla je ruke u njega, uzela malo katrana, utrljala ga na ruke i nastavila da se penje do lule.

Naslagane stvari su se pomerale, a kako se pela do lule, štap se počeo savijati sve više i više na dole. Bakica utom pogleda ispod sebe, i prestravi se od prizora. Deca su već bila zapalila vatru!

Mali plamičci vatre počeli su polako da zahvataju dušek i stare stolice. Gomila ljudi je ushićeno klikkala a deca su uzikivala: «Čekajte samo da plamen dođe do vrha štapa!»

«Ne razumem što je to toliko zabavno» pomislila je Bakica. «Ja svakako moram što pre da dođem do lule».

Kada je došla do nje, Bakica se grčevito, sa obe ruke, uhvati za vrat od lule.

Deca su vikala odozdo: «Još malo, kad vatra dođe do štapa, videćete pravi vatromet! Privezali smo raketu za štap na vrhu!»

«Oi, oi, oi,»sa kjerringa og klamra seg fast, og dermed så smalt det, og kjerringa og pipa og stokken og raketten fór opp imot den røde kveldshimmelen!

Men da ble det stille på bakken.

«Jeg syntes det var noen på stokken, jeg,» sa ei tynn dame med sjal.

«Det så ut som ei lita dokke,» sa ei dame som var enda tynnere og hadde to sjal.

«Å nei, det kan da ikke være mulig, det lell!» sa det bak de to damene, og det var teskjekjerringmannen som akkurat kom fra jobben og hadde svingt oppom for å se på bålet.

Nå slengte han seg på sykkelen sin og var hjemme i en-to-tre.

«Å, jeg får håpe du er hjemme, jeg får håpe du er hjemme,» sa han og skalv på handa da han åpna døra.

«Kuku meni» reče Bakica i brzo se priljubi uz lulu. U tom trenutku nešto puče, i raketa, sa sve štapom, Bakicom i lulom, odlete ka crvenom večernjem nebu.

Potom je usledio tajac.

«Učinilo mi se da sam videla nešto na štapu» reče jedna mršava žena sa maramom oko vrata.

«Da, izgledalo je kao neka mala lutka» reče jedna druga, još mršavija žena koja je imala dve marame na sebi.

«O ne, pa to je nemoguće» začuo se nečiji glas iza ove dve žene.

Bio je to Bakicin muž koji je bio svratio s posla da vidi vatru. Brzo sede na biciklu i stiže kući dok si rekao keks.

«Samo da si kod kuće, samo da si kod kuće» govorio je, drhtavom rukom otvarajući ulazna vrata.

Der sto kjerringa på kjøkkenet og pynta **bløtkaka (39)**, og på bordet i stua lå pipa med sølvbeslag.

«Gratulerer med dagen,» sa kjerringa.

«Kom og spis nå, og etterpå skifter du på deg rein skjorte og så går vi og danser rundt sankthansbålet.»

Kada je ušao u kuću, u kuhinji je ugledao Bakicu koja je ukrašavala **rodendansku tortu**,³⁹ a na stolu u dnevnoj sobi, stajala je posrebrena lula.

«Srećan ti rođendan» reče Bakica.

«Hajde da jedeš tortu, pa posle da presvučeš tu košulju i da idemo da gledamo kako gori ivanjdanska vatra.»

³⁹ Bløtkake er en tradisjonell norsk kake som er fylt med stivvispet kremfløte og frukt eller bær og vanligvis dekker kremen hele kaka (Strømstad 1985, s.90). Bunnen består av flere lag med sukkerbrød (ibid). På toppen brukes ofte strø eller bær som pynt, men den kan pyntes og dekorerer på mange forskjellige måter, bare kakebunnen er den samme i alle kakene (ibid). Denotativt sett er denne type kake ikke kulturspesifikk siden samme kaketype finnes i MK. Det som er kulturspesifikt er assosiasjoner rundt denne kaka som forbindes med den sosiologiske betydningen og bløtkakenes funksjon på norske arbeidsplasser (Hegge 2016, s.16). Bløtkake er en del av fødselsdager, produksjonsrekorder, forfremmelser, opprykk, avskjed, avgang og pensjonering i Norge (ibid). Ikke minst, da Prøysen skrev, på 1950- og 60-tallet, var en barnefødselsdag utenkelig uten varm kakao og bløtkake (ibid). Så det er det konnotative nivået som er kulturspesifikt, siden MK mangler en sånn spesiell type kake som vil kunne forbindes med hverdagslige feiringer på samme måte som i KK. Det som finnes i MK er en kake kalt *torta* som er en slags stort bakverk og som har mange forskjellige varianter. Det består av flere lag med tertebunn med fylling mellom, kan være flate og av sukkerbrød eller marengs. De er vanligvis dekorert, for eksempel med pisket krem, fruktskiver, bær, marsipan, sjokolade, mandel eller sjokolade. De lages og serveres oftest til fødselsdager, og siden det er bursdagen til Teskjekjerringas mann i fortellingen, har jeg bestemt meg for å oversette bløtkake som *rodendanska torta* (bursdagskake). Uansett variasjon kan en kake i MK bli kalt bursdagskake. Erstatningstrategien jeg har benyttet meg av her er absolutt universalisme. En annen oversettelsesløsning kunne være å presisere navnet til kaka, som for eksempel *čokoladna torta* (sjokoladekake) eller velge hvilket som helst navn fra det store kakeutvalget i MK.

Kapittel 4: Drøfting og konklusjoner

Målet med denne oppgaven var å kartlegge hvordan de kulturspesifikke elementene i et litterært verk for barnepublikum kan bli oversatt fra norsk til serbisk. Denne problemstillingen utforsket jeg både gjennom praktisk oversettelse, analyse og drøfting av mine egne oversettelsesvalg.

Når man oversetter kulturspesifikke ord og uttrykk fra norsk til serbisk, kreves det stor kunnskap om Norge og dets kultur, og det innebærer et grundig forskningsarbeid og bruk av relevante kilder. En utfordring jeg har hatt, både som oversetter og forsker, i forsøket på å skaffe relevant informasjon om kildekulturen, var at brorparten av opplysningene jeg hadde behov for, kun var tilgjengeelig på Wikipedia, i betydelig større grad enn i Store norske leksikon eller Naob. For å gjøre oversettelsesarbeidet litt lettere, hadde det vært hensiktsmessig å ha like stor mengde opplysninger om Norge og norsk kultur også på andre informasjonsplattformer enn Wikipedia, som man kan referere til og bruke som relevante kilder i forskningsøyemed.

I dette kapittelet presenterer jeg resultater av gjennomført analyse av KSE, ved å vise frem arten til KSE som ble analysert først. Så oppsummerer jeg, ved hjelp av Aixelás strategimodell, mine oversettelsesvalg, og viser mønstre i min egen oversettelsesatferd. Til slutt evaluerer jeg oppgavens metode og kommer med noen konklusjoner i forbindelse med videre arbeid innen dette oversettelsesfeltet.

I kapittel 3 ble det gjennomført analyse av totalt 38 elementer i kildeteksten som jeg fant kulturspesifikke i forhold til målspåket og målkultur. Av disse 38 KSE, utgjør 22 vanlige uttrykk og 16 egennavn. Med hensyn til at diktets navn skrives med stor forbokstav og befinner seg nesten på grensen med egennavn, har jeg betegnet dem, sammen med deler av dikt, som egennavn.

Vanlige uttrykk som ble analysert er delt inn i termer som betegner:

- a. folkekultur (teskjekjerringa, juletre, troll, basar, guttemusikk, syttendemaitog, syttendemai, familietoget, sankthansbålet, sankthansaften, enøringer (toøringer femøringer, tiøringer)),

- b. mat (lakrispastiller, tyttebærsyltetøy, multekrem, svartsuppe, sursild, sirupsnipper, eggedosis, bløtkake),
- c. dans (springdans),
- d. dyr (elg),
- e. eksklamasjon (Gubbendarius);

Egennavn som ble analysert er:

- a. stedsnavn (Skåne, Blåsterfjellet),
- b. litterære referanser (Kjerringa med staven, Tommeliten, Anne Knutsdotter, Gudbrand i Lia, Per Spellmann, Kvitebjørn Kong Valemon, Nøtteliten),
- c. deler av dikt og diktets navn (Mens Nordhavet bruser mot fjellbygds strand, Mellom bakkar og berg ut med havet, Gjev eg var i eit varmare land, Vi vandrer mot freidig mot, No livnar det i lundar, Du var med ljose dagar),
- d. navn til matrett (Mortensgåås).

1. Oppsummering av resultater

Figur 2.

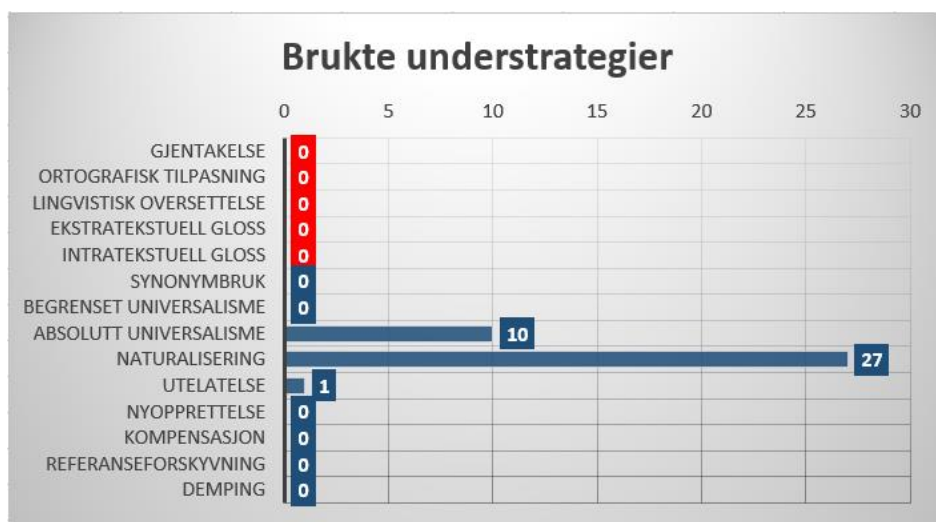
Kvantitativ analyse av Aixelas understrategier og overordnede strategier som jeg har brukt i oversettelsen av kulturspesifikke elementer i seks fortellinger om Teskjekjerringa, viser en utelukkende bruk av erstatningsstrategier. Jeg har etterstrebet en målpråksorientert heller enn en kildepråksorientert

oversettelse for først og fremst å oppfylle behovet for måltekstens forståelse. Dette er, ifølge Klingberg, en av de to pedagogiske mål, når man oversetter barnelitteratur (Klingberg 1986, s.10). Barn mangler kunnskaper om fremmede kulturer, og hovedmotivasjonen min var å oversette til en fullverdig serbisk tekst som flyter godt og med kjente kulturspesifikke elementer slik at målgruppen nyter sin leseopplevelse (Puurtinen 1994, s.55). For å gjøre det,

har jeg tatt i bruk mitt eget barnesyn, egne holdninger og kunnskap jeg har om målgruppen (Oittinen, 2000, s.90). Dette var en veiledning til å kunne avgjøre hva som må endres for at teksten skal beholde det den ønsker å kommunisere. Det var viktig at teksten bevarer sin funksjon, dvs. oppnår, ifølge Nida, en ekvivalent effekt på MKs lesere slik som kildeteksten hadde på KKs lesepublikum (Nida 1964a, s.159). Elementer fra kildekulturen som jeg selv fant vanskelig å forstå, endret jeg, for å unngå at oversettelsen blir vanskeligere for målgruppen enn originalen er for kildepublikummet. Det overordnede målet med å produsere en tekst som har en naturlig serbisk kulturdrakt, står som motivet bak endringene i oversettelsen av nesten alle kulturspesifikke elementer i min oversettelse. Som følge av dette finnes det en konsekvent sammenheng i bruk, og tydelig systematikk i valg av overordnede strategier i min oversettelse, hvor 100% utgjør erstatningsstrategier. Kildeteksten inneholder ikke noen hendelser eller gjenstander som er, etter min mening, uegnede til barn i målkulturen, og i forbindelse med det andre pedagogiske målet, var det ingen behov for utelatelser, sensur eller det som Klingberg (1986) kaller for 'purification' av kildeteksten (Klingberg 1986, s.12-13).

Mitt overordnede valg i det å nærme kildeteksten målkulturen i denne oversettelsen er samme valg som oversettere av barnelitteratur til ulike språk har tatt gjennom årene. Man har siden 1990-tallet likevel opplevd et sterkere press mot å ikke undertrykke kildekulturen i oversettelse av voksenlitteratur (Munday 2016, s.22). Lawrence Venuti, engasjert talsmann for å bevare det fremmede, mener at en målspråksorientert oversettelse gjør oversetteren «usynlig» (Venuti 1995, s.5). Den bidrar til kulturelt hegemoni i den betydning at bøker som blir oversatt for det angloamerikanske lesepublikummet blir tilpasset deres kultur, som derfor forblir den dominerende (Venuti 1995, s.17-21). Tilpasning av kildeteksten til målkulturen, ifølge Venuti (1995), fører til et klima der 'flyt' er den viktigste kvaliteten til en oversettelse, og alle spor av fremmedhet har en tendens til å bli slettet i manifestasjonen av noe han kaller for «ethnocentric violence» (Venuti 1995, s.23). En kan stille spørsmål om hvorfor dette skal bare gjelde voksenlitteratur - er det ikke i prinsippet like etnosentrisk å undertrykke kildekulturen i oversettelse av barnelitteratur? Det kan videre stilles spørsmål om jeg hadde kunne gjøre det motsatte. Jeg kunne velge å skape en kildepråksorientert tekst i stedet, og bevare det kulturspesifikke ved norsk kultur ved å benytte meg av bevaring som overordnet strategi. Det positive med dette valget ville være at jeg, på den måten, ville ha tilbudt serbiske unge lesere et vindu for å se på og bli kjent med Norge og indirekte oppleve norsk litteratur

og kultur (Gaseni 2015, s.100). De fleste serbiske barn har begrenset, eller nesten ingen, kjennskap til særegenheter av norsk kultur. Konsekvensen av dette valget vil medføre innsetting av tilleggsinformasjon i form av forord om Norge, dets historie, flora og fauna, litterære referanser og folkekultur, en ordliste bak i boka, eller tilføyning av fotnoter med forklaringer hva et kulturspesifikt ord eller uttrykk betyr. En negativ side med dette valget gjelder effekten en sånn løsning kan ha hos målpublikummet. Hele stemningen kan være ødelagt for den unge leseren som plutselig må flytte fra en norsk *17. mai feiring* med synging av «*Mens Nordhavet bruser mot fjellbygd strand*» eller leting etter *Kjerringa med staven* i fortellingen «*Teskjekjerringa i eventyskauen*» til sin egen virkelighet, og bruke tid til å lese fotnoter, noe som leseren av den originale teksten ikke har behov for. En ytterligere konsekvens av en kildespråkorientert oversettelse av barnelitteratur er muligheten for å få målteksten publisert. Forleggere vil vurdere risikoen for at en bok vil selge på bakgrunn av sin vurdering om en kildespråkorientert oversettelse vil lykkes eller ikke (Oittinen 2000, s.133). Det er i tillegg hensiktsmessig å vurdere voksne som spesielt innflytelsesrike i dette segmentet. Det er lærere og foreldre som velger bøkene, og de må være overbevist om at de velger en bok de synes passer til deres barn (Oittinen 2000, s.64). Dette utgjør også en risiko for at foreldre vil finne en kildespråkorientert oversettelse med mange nye og fremmede ord og uttrykk relevant og forståelig nok for barna sine.

Figur 3.

Når det gjelder mønster i bruken av underordnede strategier, er det tydelig at jeg har brukt naturaliseringsstrategi (27 ganger) mest. Denne erstatningsstrategi benyttet jeg mest for å oversette de kulturspesifikke ordene og uttrykk som betegner særegne norske fenomener. Alle

KSE avspeiler norsk kultur i denne oversettelsen, men her tenker jeg på de ord og uttrykk som er så godt innarbeidet i den norske kulturen at det ikke finnes noe som helst sammenlignbart i målkulturen. Oversettelsen av disse ord og uttrykk utgjorde den største oversettelsesutfordringen for meg. Det gjelder de fleste litterære referanser, diktets navn, folketermens begrep som *syttendemaitog* og stedsnavn som *Skåne*. Absolutt universalisme brukte jeg (10 ganger) for å oversette de ord og uttrykk som utgjorde en mindre utfordring for meg slik at jeg kunne bruke en beskrivende eller funksjonell ekvivalens for å erstatte dem. Jeg valgte å bruke nøytrale referanser som allerede eksisterer i målkulturen og som er mer sammenlignbare med disse KSE. Det gjelder ord som betegner folketermer som *basar*, egennavn som *Teskjekjerringa*, mat som *bløtkake*, litterære referanser som *Nøtteliten*, og oppdiktet egennavn som *Blåsterfjell*. Den siste strategien jeg har benyttet meg av er utelatelse i oversettelsen av *guttemusikken*. Dette KSE hører til gruppen av KSE som ikke har en tilsvarende referanse i målkulturen, i den betydningen at det er vanskelig å forbinde *guttemusikken* med *basar* eller noen form for lotteri i målkulturen, og derfor valgte jeg å slette det.

Naturalisering som strategi har jeg brukt i atskillig større grad enn de andre erstatningsstrategiene. Grunnen til det er at jeg plasserte hele historien i oversettelsen i Serbia, og tilpasset konteksten av oversettelsen til målkulturen. I møte med vanskelighetene med å oversette en kildekulturrettet KSE, var det logisk for meg å erstatte det med kulturspesifikke elementer som hører til målkulturen, og som er gjenkjente av målgruppen. I tillegg ønsket jeg også å bidra til en økt bevissthet hos leserne om sin egen kulturidentitet, og om serbiske skikker og tradisjoner som fortsatt lever og preger hverdagslivet i målkulturen. Den engelske oversettelsen påvirket også i stor grad dette hyppige oversettelsesvalget mitt. Selv om den engelske oversettelsen inneholder en del bevaringsstrategier i oversettelse av KSE, er det en betraktelig bruk av erstatningsstrategier, ikke minst naturalisering. Litterære figurer i kildeteksten ble erstattet med kulturelle ekvivalenter i den engelske oversettelsen. Etter å ha blitt kjent med disse valgene, ble jeg mer bevisst på oversettelsesfrihet og kreativitet jeg kan bruke for å berike leseopplevelsen til målgruppen, slik som det engelske overstteren hadde gjort. Jeg tok hensyn til de aktuelle funksjonene av allusjonene som for eksempel Tommeliten eller Kjerringa med staven har, og satset på å skape en lignende effekt på målkulturleseren ved å erstatte alle litterære referanser som bor i eventyrskauen (Cascallana 2014, s.105). Konsekvensene av en betydelig stor bruk av naturaliseringsstrategi, var ytterligere

modifikasjoner og endringer i min oversettelse. Det førte til enda mer innføring av de kjente kulturspesifikke elementer fra målkulturen, alt for å tilpasse historien til en lokal kontekst.

Når det gjelder sted har jeg tilpasset historien i oversettelsen til serbisk bygdemiljø, og jeg kan derfor sies å være trofast mot kildeteksten, fordi historien i fortellingene om Teskjekjerringa foregår i ei jordbruksbygd. Når det gjelder tid laget jeg en tekst som er mer moderne i forhold til sitt publikum, enn kildeteksten er for sitt (Oittinen, 2000, s.91). Norske barn blir utsatt for gammeldagse uttrykk og fenomener som de ikke umiddelbart kjenner til i sin lesing av Prøysens tekst. For å unngå samme opplevelse av målteksten, valgte jeg bort arkaiske former av KSE i kildeteksten, og erstattet dem med mer moderne elementer i målkulturen. Eksempel på den type KSE er, for eksempel, *eggedosis* som jeg ersattet med pannekaker (*palačinke*) i målteksten, eller *enøringer* og *toøringer*, som jeg ersattet med moderne valuta i målkulturen (*dinar*), selv om de har en tilsvarende referanse i målkulturen (*para*). Her gikk jeg ikke for ekvivalent effekt, som vil innebære det å utdanne lesere om historiske fakta, men heller kjennskap og engasjement. En mulig oversettelsesløsning som fortsatt ville innebære erstatning som overordnet strategi, kunne ha vært å velge tilsvarende historiske elementer i målkulturen. På den måten vil min oversettelse få et gammelmodig preg, og ulempene med det ville være at målteksten fremstår som fremmedgjørende for unge lesere.

Etter oppsummering av kommentarene mine i analysedelen, la jeg merke til at det likevel finnes noen unntak som står i konflikt med mitt valg av å skape en moderne måltekst. Jeg tok noen ganger fram gamle tradisjoner i målkulturen, med ønske om å gjenopplive dem slik at unge lesere blir kjent med gamle aspekter av målkulturen som interessante elementer i deres leseopplevelse. Jeg tok fram glemte historiske kulturelementer, som *lotteri* eller *sankthansbål*, som barn i målkulturen ikke kjenner til, for å gjenintrodusere dem til barn. Dette kan, ut fra et mer objektivt perspektiv, virke litt motstridende. Det kan da stilles spørsmål om hvorfor jeg ikke valgte å overføre kildekulturelementer, med samme begrunnelse, at barn i målkulturen ikke kjenner til dem. Forklaringen på dette er at noen av valgene jeg tok var konsekvenser av tidligere valg i teksten, og det var viktig å bevare konteksten av historien i målteksten. Selv om de er ukjente for målgruppen, er de gammeldagse kulturspesifikke elementene jeg innførte i oversettelsen, nærmere unge lesere i Serbia enn elementene i kildeteksten. Dette fordi voksne og foreldre som antakeligvis kjenner til de gammeldagse ordene og uttrykkene kan hjelpe de unge med tolking og forklaring.

2. Evaluering av metode

I denne forskningsprosessen brukte jeg Aixelás teoretiske rammeverk som en av de mest hensiktsmessige teoretiske tilnærminger, fordi den går direkte på kulturspesifisiteten i oversettelsesfeltet og er et relevant hjelpemiddel i bevisstgjøring av min oversettelsesatferd. I løpet av analysen av KSE møtte jeg likevel situasjoner hvor jeg var i tvil om mitt oversettelsesvalg svarer til den tilgjengelige strategi, og om den passer inn i den aktuelle strategimodellen jeg har benyttet meg av. Denne tvilen ble forårsaket av små nyanser i forskjellen mellom understrategier, og mangelen på en mer detaljert beskrivelse av hver enkelt av dem. Utfordringen er også at kontraster mellom eksemplene som Aixelá gir ikke er så skarpe. En revidering av Aixelás eksisterende modell og ytterligere spesifisering av egenskaper som kjennetegner foreslåtte strategier, ville bidra til at forskere innen oversettelsesfeltet hadde blitt tryggere i strategivalg når de arbeider med kulturspesifisiteten.

Gjennom denne annoterte oversettelsen rettet jeg søkelyset mot mine egne oversettelsesvalg. Selv om det var utfordrende å plassere en stor mengde informasjon i en fotnote, hjalp denne forskningsmetoden meg med å fokusere kun på det som er hensiktsmessig. Mens bevisstheten økte klarte jeg å unngå overflødige detaljer i kommentarene. Dette synes jeg viktig fordi resultatene jeg har kommet til i denne oppgaven forhåpentligvis vil være et nyttig bidrag til arbeidet med oversettelsen av kulturspesifikke elementer fra norsk til serbisk. I den sammenhengen vil annotert oversettelse av noen av de mest kjente norske litterære verk kunne brukes som et nyttig hjelpemiddel og veiledning til framtidige oversettelser, ikke bare fra norsk til serbisk, men fra norsk til alle utenlandske språk. Det vil belyse hvordan den norske kulturskatten blir tolket og oversatt i verden, og samtidig tjene som et vitnesbyrd om norsk kulturell identitet og en uvurderlig informasjonskilde, ikke bare for oversettelsesfaget, men også for framtidige generasjoner av nordmenn.

3. Konklusjoner

Det overordnede strategi og mål i arbeidet med oversettelsen av KSE fra norsk til serbisk i denne oppgaven har vært å nærme kildeteksten til målkulturen, og ønsket om å skape en måltekst med interesseverdi for dagens lesere i Serbia. Jeg er klar over at oversettelsesatferden min er basert på min subjektive vurdering, og at andre oversettere kanskje vil være uenige i noen av valgene mine. Jeg kunne ha valgt en mindre målspåksorientert oversettelse av kulturspesifikke elementer og et språk som i mye større grad bevarer den norske kulturen. En kildespråksorientert oversettelse av KSE er en mulighet som finnes, men et sånt valg ville innebære ulike former for risiko.

Jeg håper at resultatene jeg har kommet til i denne annoterte oversettelsen kan være et nyttig bidrag til oversettere, og for dem som studerer oversettelse for å forbedre oversettelsesferdighetene sine, spesielt med tanke på på kulturspesifikke elementer. Jeg håper også det vil gi dem bedre oversikt over potensielle utfordringer når de oversetter barnelitteratur fra norsk til serbisk. Når det gjelder videre arbeid med annotert oversettelse som forskningsmetode, ville det være nyttig til å se på andre former i denne og andre oversettelser mellom norsk og serbisk, som for eksempel språklige utfordringer som gjelder ulike grammatiske forhold, oversettelse av idiomatiske uttrykk, eller sammensatte ord. Denne typen introspektiv studie som gjør oversetteren til et forskningsobjekt kan brukes som et viktig metakognitivt hjelpemiddel for oversettere for få bedre innsikt i sin egen oversettelsesatferd. Det er noe som forhåpentligvis vil føre til produksjon av oversettelser av høyere kvalitet, enten det er fokus på kulturspesifikke eller språklige elementer i teksten.

Litteraturliste

- Aixela, J. F. (1996). Culture-specific items in translation. I R. Alvarez & M. Carmen-Africa Vidal (Red.). *Translation, power, subversion* (s. 52-78). Clevedon: Multilingual Matters.
- Arent, H. C. (2015). Dans i Serbia og Montenegro. I *Store norske leksikon*. Hentet 13. desember 2017 fra https://snl.no/Dans_i_Serbia_og_Montenegro
- Asbjørnsen, P. C., & Moe, J. (1993). *Kvitebjørn Kong Valemon og andre eventyr*. Oslo: Gyldendal.
- Asghari, M., & Salmani, B. (2016). Cultural-context Adaptation in Translation of Children's Short Stories from English to Persian. *Theory and Practice in Language Studies* 6(5), 965-971. doi: <http://dx.doi.org/10.17507/tpls.0605.08>
- Baker, M. (1992). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Taylor & Francis.
- Bakka, E. (2009). Springar. I *Store norske leksikon*. Hentet 13. desember 2017 fra <https://snl.no/springar>
- Barnas-ark. (2010, 4. mai). Nøtteliten [Blogginnlegg]. Hentet 17. desember 2017 fra <http://barnasark.blogspot.no/2010/05/ntteliten.html>
- Basar. (2017). I T. Guttu (Red.), *NAOB – Det Norske Akademis ordbok*. Hentet fra <https://www.naob.no/ordbok/basar>
- Bassnett, S. (2005). *Translation Studies* (3.utg.). London and New York: Routledge.
- Bekk. (2017). I T. Guttu (Red.), *NAOB – Det Norske Akademis ordbok*. Hentet fra https://www.naob.no/ordbok/bekk_2
- Birkeland, T., Risa, G. & Vold, K. B. (2005). *Norsk barnelitteraturhistorie* (2. utg.). Oslo: Samlaget.
- Björnberg, B. (1968). *Mårten*. Malmö: Gleerup.
- Brasienė, B. (2013). *Literary translation of culture-specific items in Lithuanian translation of Orwell's Down and out in Paris and London* (Masteroppgave). Vytautas Magnus University, Kaunas.
- Broeck, R. van den (1978). The concept of equivalence in translation theory: Some critical reflections, i J. S. Holmes, J. Lambert & R. van den Broeck (Red.). *Literature and Translation*. Leuven: Academic, s.29-47.
- Brøndbo, S. (2016). Hvorfor har vi merkedager? Hentet 20. mars 2018 fra https://uit.no/nyheter/artikkel?p_document_id=473504&p_dim=88147
- Bull, T. (2017). Ivar Aasen. I *Store norske leksikon*. Hentet 22. mars 2018 fra https://snl.no/Ivar_Aasen

- Cascallana, G. B. (2014). Translating Cultural Intertextuality in Children's Literature. I J. Van Coillie & W. P. Verschueren (Red.), *Children's Literature in Translation: Challenges and Strategies* (s. 97-110). London and New York: Taylor & Francis.
- Caprona, Y. D. (2015). *Norsk etymologisk ordbok*. Oslo: Kagge Forlag AS.
- Carry coals to newcastle. (u.d.). Collins English Dictionary. Complete & Unabridged (10.utg.). Hentet 10. mai 2018 fra <http://www.dictionary.com/browse/carry--coals--to--newcastle>
- Chesterman, A. (1997). *Memes of Translation: The Spread of Ideas in Translation Theory*. Des Moines: John Benjamins.
- Davies, E. E. (2003). A Goblin or a Dirty Nose? The Treatment of Culture-Specific References in Translations of the Harry Potter Books. *The Translator* 9(1), 65-100.
- Den store (2005). Hentet 8. april 2018 fra <http://vgd.no/index.php/samfunn/historie/tema/786565/tittel/den-store>
- Dukmak, W. (2012) *The treatment of Cultural Items in the Translation of Children's Literature: The Case of Harry Potter in Arabic* (Doktoravhandling). Universitet i Leeds, Leeds.
- Dybdahl, A. (2014). Barnetog. I *Store norske leksikon*. Hentet 9. april 2018 <https://snl.no/barnetog>
- Dybdahl, A. (2017). Mortensmesse. I *Store norske leksikon*. Hentet 11. desember 2017 fra <https://snl.no/Mortensmesse>
- Dybdahl, A. (2018). Sankthans. I *Store norske leksikon*. Hentet 19. mars 2018 fra <https://snl.no/sankthans>
- Dørum, K. (2017). 17. mai. I *Store norske leksikon*. Hentet 9. april 2018 fra https://snl.no/17._mai
- Eco, U. (2001). *Experiences in translation*, Canada: University of Toronto Press Incorporated.
- Eggedosis. (2017). I T. Guttu (Red.), *NAOB – Det Norske Akademis ordbok*. Hentet fra <https://www.naob.no/ordbok/eggedosis>
- Even-Zohar, I. (1990). Polysystem studies. *Poetics today. International Journal for Theory and Analysis of Literature and Communication* 11(1), 1-253.
- Fernandes, L. (2006). Translation of Names in Children's Fantasy Literature. Bringing the Young Reader into Play. *New Voices in Translation Studies*, 2, 44-57.
- Gambier, Y., Shlesinger, M., & Stolze, R. (2004). *Doubts and Directions in Translation Studies: Selected Contributions from the EST Congress*. Lisbon: John Benjamins Publishing Company.
- Gaseni, J. M. L. (2015). Cultural identity vs. cultural adaptation in children's literature translated into Basque. *Acta Universitatis Carolinae Philologica*, 3, 99-104.

- Granum, M. (2014). Per Spelmann. Hentet 19. desember fra <http://www.barnesanger.no/per-spelmann.html>
- Grønbech, A.K. (2015, 29. desember). *Kjeringa med staven* [Blogginnlegg]. Hentet fra <http://lillespostkort.blogspot.no/2015/12/>
- Gubben darius (2005). Hentet 8. april 2018 fra <http://vgd.no/samfunn/spraak/tema/771801/tittel/gubben-darius>
- Guttemusikkorps. (2017). I T. Guttu (Red.), *NAOB – Det Norske Akademis ordbok*. Hentet fra <https://www.naob.no/ordbok/guttemusikk-korps>
- Hagen, E. B. (2014). Alf Prøysen. I *Store norske leksikon*. Hentet 14. desember 2017 fra https://snl.no/Alf_Prøysen
- Hagen, E. B. (2017). Henrik Ibsen. I *Store norske leksikon*. Hentet 9. april 2018 fra https://snl.no/Henrik_Ibsen
- Hagen, R. B. (2015). Troll. I *Store norske leksikon*. Hentet 15. desember 2017 fra <https://snl.no/troll>
- Hagen, R. B. (2013). Gudbrand i Lia. I *Store norske leksikon*. Hentet 15. desember 2017 fra https://snl.no/Gudbrand_i_Lia
- Hasund, I. K. (2005). *Fy farao! Om nestenbanning og andre kraftuttrykk*. Oslo: Cappelen.
- Haugen, B. B. (1990). *Norsk-serbokroatisk ordbok*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hegge, P. E. (2016). *Den norske folkesjela. Ordene som forteller hvem vi er*. Oslo: Kagge forlag AS.
- Holter, W.S. (2018). Salme. I *Store norske leksikon*. Hentet 20. mars 2018 fra <https://snl.no/salme>
- Høberg, E. (2016). Norsk julemat. I *Store norske leksikon*. Hentet 11. desember 2017 fra https://snl.no/norsk_julemat
- Imerslund, K. (1995). *Alf Prøysen - idylliker eller opprører? Artikler om Alf Prøysens forfatterskap*. Vallset: Oplandske bokforlag.
- Jaleniauskiene, E., & Čičelytė, V. (2009). The Strategies for Translating Proper Names in Children's Literature. *Studies About Languages*, 14, 31-42. Hentet fra http://www.kalbos.lt/zurnalai/15_numeris/06.pdf
- Kauge, L. (2009). *Å oversette kulturspesifikke termer fra norsk til estisk i prosalitteraturen* (Masteroppgave). Universitetet i Tartu, Tartu.
- Kirkebøen, S. E. (2011, 20. oktober). Kampen om toget. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/R54Xd/Kampen-om-toget>
- Klingberg, G. (1986). *Children's Fiction in the Hands of the Translators*. Lund: CWK Gleerup.

- Konnotasjon. (2017). I T. Guttu (Red.), *NAOB – Det Norske Akademis ordbok*. Hentet fra <https://www.naob.no/ordbok/konnotasjon>
- Kulišić, Š., Pantelić, N. & Petrović, P. Ž. (1970). *Srpski mitološki rečnik*. Beograd: Izdavačko preduzeće NOLIT.
- Kussmaul, P. (1995). *Training the Translator*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Lakrispastiller. (2017). I T. Guttu (Red.), *NAOB – Det Norske Akademis ordbok*. Hentet fra <https://www.naob.no/ordbok/lakrispastill>
- Landrø, M.I. (2018). Blåst. I B. Kjelsvik & T. Svardal (Red.), *Bokmålsordboka: Definisjons- og rettskrivningsordbok*. Hentet fra <https://tinyurl.com/ybfc7lje>
- Landrø, M.I. (2018). Eggedosis. I B. Kjelsvik & T. Svardal (Red.), *Bokmålsordboka: Definisjons- og rettskrivningsordbok*. Hentet fra <https://tinyurl.com/y73534zr>
- Landrø, M. I. (2018). Elg. I B. Kjelsvik & T. Svardal (Red.), *Bokmålsordboka: Definisjons- og rettskrivningsordbok*. Hentet fra <https://tinyurl.com/y7mlb8zc>
- Larose, R. (1989) *Théories contemporaines de la traduction* (2.utg.). Quebec: Presses de l'Université du Quebec.
- Larsen, S.E. (2009). Alf Prøysen. I *Store norske leksikon*. Hentet 8. april 2018 fra https://nbl.snl.no/Alf_Prøysen
- Larsen, E. (2014). Teskjekjerringa. Hentet 17. desember 2017 fra <http://barnebokinstituttet.no/fagartikler/utstilling-teskjekjerringa/teskjekjerringa/>
- Lassén-Seger, M., & Skaret, A. (2014). *Empowering transformations: Mrs Pepperpot revisited*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Leech, G. (1981). *Semantics. The study of meaning* (2.utg.). Middlesex: Penguin Books Ltd.
- MatPrat. (2010). Mortensgåås 11. november. Hentet fra <https://www.matprat.no/artikler/tradisjon/mortensgas-11-november/>
- Multekrem. (2017). I T. Guttu (Red.), *NAOB – Det Norske Akademis ordbok*. Hentet fra <https://www.naob.no/ordbok/multekrem>
- Mønnesland, S. (1994). *Før Jugoslavia, og etter*. Lysaker: Sypress forlag.
- National Bank of Serbia. (2008). Coins and Banknotes. Hentet 9. april 2018 fra <https://www.nbs.rs/internet/english/75/index.html>
- Nevermo, K. (2009). *Pippi og Emil i den arabiske verden. En studie av graden av tilpasning i de arabiske oversettelsene av Pippi Langstrømpe og Emil i Lønneberget* (Masteroppgave). Universitetet i Oslo, Oslo.
- Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall
- Newmark, P. (2010). Translation and culture. I B. L.Tomaszczyk (Red.), *Meaning in Translation* (s.171-182). Frankfurt am Main: Peter Long GmbH.

- Nida, E. A. (1964). *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden: Brill.
- Nord, C. (1997). *Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained*. Manchester: St. Jerome.
- Nordbø, B. (2009). Basar. I *Store norske leksikon*. Hentet fra 9. april fra <https://snl.no/basar>
- Nunan, D. (1992). *Research Methods in Language Learning*. New York: Cambridge University Press.
- Oittinen, R. (2000). *Translating for Children*. New York: Taylor & Francis.
- Paulsen, O.E (2016). Penger i Norge. I *Store norske leksikon*. Hentet 8. april 2018h https://snl.no/Penger_i_Norge
- Peters, A. L. (2015). Difference in association. About bridging the cultural gap when translating Ibsen's *En folkefiende*. *Nordlit* 34, 345-455.
DOI:<http://dx.doi.org/10.7557/13.3351>
- Prøysen, A., Qvale, A., & Prøysen, E. (2010). *Den store teskjejerringboka*. Oslo: Gyldendal.
- Puurtinen, T. (1994). *Linguistic Acceptability in Translated Children's Literature*. Joensuu: University of Joensuu.
- Ranua, M. (2009). *Connotations in Kenneth Grahame's The wind in the willows and its Finnish translation* (Masteroppgave). University of Jyväskylä, Jyväskylä.
- Rindal, M., Formo, T., & Egeberg, E. (1998). *Brobyggere. Oversettelser til norsk fra middelalderen til i dag*. Oslo: Aschehoug.
- Robinson, D. 1997. *Becoming a Translator: An Accelerated Course*. London: Routledge.
- Saldanha, G., & O'Brien, S. (2014). *Research Methodologies in Translation Studies*. London and New York: Routledge.
- Salmebloggen. (2011). No livnar det i lundar. Hentet 16. desember 2017 fra <http://salmebloggen.no/2011/04/04/no-livnar-det-i-lundar/>
- Sankthansbål. (2017). I T. Guttu (Red.), *NAOB – Det Norske Akademis ordbok*. Hentet fra <https://www.naob.no/ordbok/sankthansb%C3%A5l>
- Schäffner, C. og Adab, B. (2000). *Developing Translation Competence*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Shavit, Z. (1981). Translation of Children's Literature as a Function of Its Position in the Literary Polysystem. *Poetics Today*, 2(4), 171-179.
- Shavit, Z. (2009). *Poetics of Children's Literature*. Athens: University of Georgia Press.
- Shei, C. C. C. (2005). Translation commentary: A happy medium between translation curriculum and EAP. *System: An International Journal of Educational Technology and Applied Linguistics*, 2(33), 309-325. doi: 10.1016/j.system.2005.01.004

- Skei, H. H. (2008. 23. oktober). Dikter opp fra glemselens flod. *Aftenposten*. Hentet 9. april 2018 fra <https://www.aftenposten.no/kultur/i/kw2oL/Dikter-opp-fra-glemselens-flod>
- Skei, H. H. (2018). Allitterasjon. I *Store norske leksikon*. Hentet 22.04. fra <https://snl.no/allitterasjon>
- Stensvold, A. (2017). Katolisismens historie. I *Store norske leksikon*. Hentet 9. april 2018 fra https://snl.no/katolisismens_historie
- Stovner, I. L. (2014). Juletre. I *Store norske leksikon*. Hentet 15. desember 2017 fra <https://snl.no/juletre>
- Strømstad, Aa. (1985). *Mat på norsk. Tradisjonsrike retter fra hele landet*. Oslo: Aschehoug forlag.
- Svartsoppa. (u.d.). Nationalencyklopedin. Hentet 8. april 2018 fra <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/svartsoppa>
- Tommeliten. (2017). I T. Guttu (Red.), *NAOB – Det Norske Akademis ordbok*. Hentet fra <https://www.naob.no/ordbok/tommeliten>
- Tyttebørsyltetøy. (2017). I T. Guttu (Red.), *NAOB – Det Norske Akademis ordbok*. Hentet fra <https://www.naob.no/ordbok/tytteb%C3%A6rsyltet%C3%B8y>
- Van Coillie, J. & Verschueren W. P. (2014). *Children's Literature in Translation: Challenges and Strategies*. London and New York: Taylor & Francis.
- Van Coillie, J. (2014). Character Names in Translation: A Functional Approach. I J. Van Coillie & W. P. Verschueren (Red.), *Children's Literature in Translation: Challenges and Strategies* (s.123-140). London and New York: Taylor & Francis.
- Venuti, L. (1995): *The Translator's Invisibility. A history of translation*. London: Routledge.
- Vestly, A.C. (1963). *Barnas store sangbok*. Oslo: Cappelen.
- Vik, U. (2017). Molte. I *Store norske leksikon*. Hentet 11. desember 2017 fra <https://snl.no/molte>
- Voldner, H. H. (2014). *Teskjekjerringas kraft - Samfunnskritikk i Alf Prøysens forfatterskap* (Masteroppgave). Universitet i Oslo, Oslo.
- Vuković, M.T.(2004). *Narodni običaji, verovanja i poslovice kod Srba* (12.utg.). Beograd: Sazvežđa.
- Vøllestad, A. (2016). Sild. I *Store norske leksikon*. Hentet 11. desember 2017 fra <https://snl.no/sild>
- Wangensteen, B. (2018). Syttendemaitog. I B. Kjelsvik & T. Svardal (Red.), *Bokmålsordboka: Definisjons- og rettskrivningsordbok*. Hentet fra <https://tinyurl.com/y7sjkqs3>
- Wergeland, O. (2014). Norges Musikkorps Forbund. Hentet fra <https://musikkorps.no/>

- Williams, J. and Chesterman, A. (2002). *The Map: A Beginner's Guide to Doing Research in Translation Studies*. Manchester: St. Jerome Pub.
- Zgusta, L. (2017). Name. I *Encyclopædia Britannica*. Hentet fra <https://www.britannica.com/topic/name#ref363355>
- Østbyen, E. (2016). Elg. I *Store norske leksikon*. Hentet 11. desember 2017 fra <https://snl.no/elg>
- Øster, A. (2014). Hans Christian Andersen's Fairy Tales in Translation. I J. Van Coillie & W. P. Verschueren (Red.), *Children's Literature in Translation: Challenges and Strategies* (s.141-157). London and New York: Taylor & Francis.
- Aabakken, J. (2002). Førerkortets hemmeligheter. Hentet 21. mars 2018 fra <https://www.dinside.no/motor/forerkortets-hemmeligheter/62545305>
- Aas, K. (2006). Bærsesong og allergirisiko. Hentet 9. april 2018 fra <https://www.naaf.no/AllergivitenSite/Allergenkilder-og-allergener/Allergener-i-mat/Barsesong-og-allergirisiko/>

Vedlegg

Om Alf Prøysen

Tid	Hendelse
1914	Alf Prøysen ble født på husmannsplassen Prøysenstua på Rudshøgda i Ringsaker kommune i Hedmark fylke.
1945	Prøysen debuterte med novellesamlinga <i>Dørstokken heme</i>
1949	Den første samlinga for barn, <i>Lillebrors viser</i> , kommer ut. Samme år blei «Musevisa» spilt inn på plate.
1950-tallet	Prøysen fikk en stor suksess med radio- og bokserien om Teskjekjerringa. Kjerringa som ble så lita som ei te-skje, Teskjekjerringa på nye eventyr, Teskjekjerringa i eventyrskauen og Teskjekjerringa på camping, ble utgitt i perioden mellom 1957 og 1967 i Norge. De ble illustrert av Borghild Rud og Bjørn Berg, men det var Rud som har utformet den klassiske Teskjekjerringa for det norske publikummet.
	Det kom ut hans eneste roman, <i>Trost i taklampa</i> , som satte salgsrekord med 50 000 solgte eksemplarer. Boka ble også teater, film og musikal.
	Til noen av Prøysens viktigste verker hører de 753 ”stubbene” han skrev Arbeiderbladets lørdagsutgaver fra 1954 og frem til sin død. Prosaen han skrev for voksne var «dette på sin egen hedmarksdialekt, og alltid sett fra bygdeproletariatets perspektiv». Hans personlige bakgrunn påvirket hans arbeid dypt. Miljøet han vokste opp var mellom gårdsarbeiderne på store gårder og mellom naboer og familiemedlemmer på husmannsplasser hvor han måtte ut i arbeid, alt fra det å jobbe som gårdsgutt, gjetergutt, griskokk til sveiser.
	Prøysen hadde i mange år faste innslag i flere NRK-programmer, som «Barnetimen for de minste», «Lørdagsbarnetimen» og «Søndagsposten».
1960-tallet	Sammen med Anne-Cath. Vestly lagde han barne-tv-programmet «Kanutten og Romeo Clive», der Prøysen var Romeo Clive.
1970	Prøysen ble tildelt Norsk kulturråds ærespris for sin innsats av vesentlig betydning for norsk kunst og kulturliv.
	Prøysen døde 23. november og ble gravlagt i æreslunden på Vår Frelsers gravlund i Oslo.
	Han fikk en posthum hederspris fra Kirke- og undervisningsdepartementet for hans innsats for barnelitteraturen i Norge.